

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Samisk trosopplæring

Fra planverk til praksis i lokalmenigheter i Tromsø

Kristine Aslaksdatter Siri

Masteroppgave i religionsvitenskap - REL 3900 – Mai 2023

Sammendrag

Denne oppgaven kaster lys over arbeidet med samisk trosopplæring i regi av Den norske kirke i ulike menigheter i Tromsø. Metoden har vært todelt, med dokumentanalyse og intervju. Jeg har studert de nasjonale planverk; *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring*. I tillegg har jeg studert fire lokale trosopplæringsplaner¹ tilhørende menighetene Kvaløy, Sandnessund, Hillesøy og Grønnåsen. Disse planverkene har blitt analysert ved hjelp av en praksisorientert dokumentanalyse, som har fungert både som metode og analytisk rammeverk. Metodikken er hentet fra boka «*Hvordan gjøre dokumentanalyse. En praksisorientert metode*» (2020) av Kristin Asdal og Hilde Reinertsen.

Empirien til undersøkelsen har kommet fra intervju av tre trosopplærerne som har ansvar for trosopplæring ved Kvaløy, Sandnessund, Hillesøy og Grønnåsen. Tematikken i intervjuene var arbeid med samisk trosopplæring, hvor det var trosopplærerne sine erfaringer og refleksjoner som var det sentrale. Hva kjennetegner planverk på den ene siden, og praktiske utfordringer/arbeidshverdag for trosopplærerne på den andre siden? Analysen min avdekket at de nasjonale planverk er generiske i sin ordlyd, og sier mer om *hvorfor* samisk trosopplæring skal inkluderes, og lite om *hvordan*. I tillegg er *Plan for samisk trosopplæring*, med sine mange referanser til læstadianisme, åndelige felleskap og forsamlingsliv, mer forankret i nord- og lulesamisk kirkeliv. Sørsamisk kirkeliv kommer i bakgrunnen.

De lokale planverkene knyttet synliggjøring og inkludering av samiske perspektiver inn i trosopplæringen til å gjelde bruk av samisk språk i liturgien og salmesang. Samisk kultur ble forstått som å omfatte nærhet til natur. Empirien viste at planverket *Plan for samisk trosopplæring* var lite relevant for trosopplærerne. De forholdt seg i mindre grad til styringsdokumenter i hverdagen, fordi det praktiske trosopplæringsarbeidet ble sett på som viktigere å prioritere. Inkludering av samiske perspektiver opplevdes som utfordrende på grunn av manglende kompetanse og innsikt i hva samiske tradisjoner, samisk åndelighet og samiske kristendomspraksiser innebærer lokalt i Tromsø. Likevel var det et stort ønske fra trosopplærerne om å få økt kompetansen sin om samisk kirkeliv og kultur, samtidig som man i realiteten erfarte at det ikke var godt tilrettelagt for dette i deres menigheter. Det fremstod et stort gap mellom hvilke krav som stilles fra sentralkirkelig hold og hva som i realiteten var mulig å få til i lokalmenigheten.

---

¹ De fire lokale trosopplæringsplanene var opprinnelig tenkt som vedlegg til oppgaven, men på grunn av omfattende lengde på dokumentene, samt at de er ikke ment å være offentlige dokumenter, var det ikke hensiktsmessig å gjøre dette.

Forord

En lang og intensiv studietid er nå over. Det har vært dager da viljen til å fullføre masterløpet har vært synkende, og det har vært dager da ordene har ramlet ut av meg. Jeg har vært i flytsonen, og jeg har vært i skyggenes dal. Midt opp i alt dette, så har jeg lært mye. Jeg har lært å skrive akademiske tekster. Jeg har lært å se hvordan ulike innfallsvinkler kan forme innholdet i ulike retninger. Jeg har fått lese hva andre forskere har ment om religioner og religiøst liv. Jeg har lært at jeg virkelig elsker dette faget. Jeg er privilegert, som har fått gjøre dette i så mange år.

Takk til dere fire flotte trosopplærere som sa ja til å bli intervjuet av meg. Takk for at dere delte deres refleksjoner om trosopplæring og samisk trosopplæring. Silje ved Hillesøy og Sandnessund menigheter, Astrid ved Grønnåsen menighet og Kathrine ved Kvaløy menighet. Uten dere hadde ikke dette prosjektet vært mulig.

Takk til min veileder Siv Ellen Kraft ved Uit – Norges arktiske universitet. Du har trodd på meg, heiet meg fram og løftet meg opp når jeg har vært nede. Din kompetanse og faglige dyktighet har vært til enormt inspirasjon. Jeg er deg evig takknemlig. Jeg føler meg så utrolig heldig som har hatt deg som både lærer og mentor i så mange år.

Takk til mine to barn, Marie og Nils Olav. Takk for at dere tålmodig har ventet på at mamma skal bli ferdig med skolearbeid på kveldene. Jeg håper jeg kan være til inspirasjon for dere, om å holde fast i de drømmene som i hjertet kjennes viktige. Eadni ráhkista dudno.

Takk til áhččeroikki. Du lot meg filosofere og undre meg over livets små og store problemstillinger. Du oppmuntret meg til å fortsette å være nysgjerrig. Det var den som skulle lede meg framover. Du visste at jeg skulle klare dette.

Til slutt vil jeg takke deg, Karl Yngve. Du har tatt meg imot, akkurat slik jeg er. Du har vist meg hvilken kraft som ligger i kjærligheten. Når man velger å ta den imot. Mun ráhkistan du.

Kristine Aslaksdatter Siri

14.05.23

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Prosjektets bredere relevans	3
1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål	4
1.4 Tidligere forskning	5
2 Kort historisk riss – bakgrunn for samisk trosopplæring i Den norske kirke.....	10
2.1. Innledning.....	10
2.2 Kirkemøtet.....	10
2.3 Utkast til handlingsprogram	11
2.4 Strategiplan for samisk kirkeliv.....	12
3 Metodisk tilnærming	14
3.1 Innledning.....	14
3.2 Forskningsdesign på prosjektet	15
3.3 Metodepluralisme og sammenligning	15
3.4 Utvalget som ble intervjuet	16
3.5 Tilblivelsen av utvalget til intervjuene	18
3.6 Pilotintervju	18
3.7 Intervjuguide	19
3.7.1 Intervjuguide til pilotintervjuet:	19
3.7.2 Intervjuguide til andre og siste runde med intervju:.....	20
3.8 Semistrukturert intervju.....	21
3.9 Intervjuprosessen.....	22
3.10 utfordringer - intervjuene.....	23
3.11 Etiske hensyn - intervjuene	24
3.12 Transkribering av intervju - fra lydfiler til tekstfiler	24
3.13 Feltarbeid.....	25
3.13.1 Feltsted 1	26
3.13.2 Feltsted 2	26
4 Metodisk inngang til dokumentanalysen.....	27
4.1 Innledning.....	27
4.2 Verktøyinngang	28
4.3 Dokumenttekster	29
4.4 Risikoelementer ved analysevalget	30
4.5 Kombinasjon av to innganger som metodiske og analytiske grep	30
5 Dokumentanalyse	32
5.1 Innledning.....	32

5.2 De ulike styringsdokumentene – funksjon og utforming	32
5.3 Plan for trosopplæring - «Gud gir – vi deler»	34
5.3.1 Samiske referanser i Plan for trosopplæring.....	40
5.4 Plan for samisk trosopplæring	43
5.5 De lokale trosopplæringsplanene	49
5.5.1 Innledning.....	49
5.5.2 Oppbyggingen av de lokale trosopplæringsplanene	50
5.5.3 Plan for Sandnessund menighet (2017).....	51
5.5.4 Plan for Hillesøy menighet (2021)	56
5.5.5 Plan for Kvaløy menighet (2016)	60
5.5.6 Plan for Grønnåsen menighet (2019).....	64
6 Intervjuene.....	65
6.1 Innledning.....	65
6.2 Bruk av Plan for trosopplæring (2010).....	65
6.3 Plan for samisk trosopplæring (2011)	66
6.4 Menighetsrådets rolle i forhold til den lokale planen	69
6.5 Kompetanse/mangel på kompetanse og generell innhenting av informasjon om det samiske....	70
6.6 Oppfølging/tilbakemeldinger	73
6.7 Samisk aktivitetsdag og samisk eierskap til kirken	73
6.8 Er dette «woke» liksom?	75
6.9 Utdfordringer i inkludering og synliggjøring av det samiske i trosopplæringen.....	77
6.10 Hva oppleves som nyttig å synliggjøre	80
6.11 Hvordan utvikle samisk trosopplæring.....	81
7 Drøfting	82
8 Konklusjon	89
9 Litteraturliste	91
10 Vedlegg	95

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

I 2017 ble Den norske kirke et selvstendig rettssubjekt utenfor statlig styring. Samtidig ble den gitt en særstilling i Grunnlovens § 16, hvor det lovfestes at kirken forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan². Mens kirken var statskirke hadde departementene ansvar for å operasjonalisere Stortingets politiske visjoner, gjennom å utarbeide lovverk og retningslinjer for kirken. Kirken i dag er å betegne som en sivil samfunnsøker med et indre selvstyre, men styringsmodellen fra staten er videreført. Kirkens byråkrater har overtatt ansvaret for å iverksette ordninger som kirkepolitikere vedtar³. Innenfor denne styringsmodellen skal den enkelte menighet tilby kirkelige tjenester til sine medlemmer lokalt. Lokalmenighetene kan i grove trekk sies å bestå av kirkepolitikere (menighetsråd), kirkelige ansatte og kirkemedlemmer/de som oppsøker kirken ved ulike anledninger. Det er i lokalmenigheten at kirken møter mennesket, både som enkeltindivid og som kollektive grupper. Oppgaven min tar for seg kirkens styringsdokumenter og retningslinjer som angår trosopplæring og samisk trosopplæring, og hvordan det som vedtas i planverk realiseres og reflekteres over av trosopplærere i fire lokalmenigheter i Tromsø.

Trosopplæringsreformen i datidens statskirke ble fra politisk hold påbegynt i 2003. Vedtaket kom fra Stortinget, etter at kirkens trosopplæring, som da ble kalt for kirkens dåpsopplæring, i en lang periode hadde vært debattert politisk, både innenfor Storting og kirke⁴. I 2008 anså man seg ferdig med forsøks- og utviklingsfasen av reformen. Trosopplæringsreformen skulle erstatte det som hittil hadde vært kirkens dåpsopplæring (*Plan for dåpsopplæring* ble vedtatt av Kirkemøtet i 1991). I 2010 kom kirken ut med *Plan for trosopplæring*. Den etablerte hvilke premisser og hvilket innhold som heretter skulle inngå i den nasjonale trosopplæringen for alle dømte barn og unge mellom 0-18 år i Den norske kirke. Dette nasjonale planverket står i dag fortsatt uredigert og fungerer som et styringsdokument i alt trosopplæringsarbeid innenfor kirken⁵.

---

² (Grunnloven, 1814, § 16)

³ Med Kirkemøtets oppstart i 1984, så begynte kirkens indre selvstyre å ta form allerede før stat og kirke ble adskilt. Prosessen med løsrivelsen fra staten har vært en langvarig prosess gjennom flere tiår. 2017 markerte siste punktum i denne prosessen med opprettelsen av Den norske kirke som selvstendig rettssubjekt. Det blir ikke viet plass her til å gå mer inn på prosessene før skillet i noe nevneverdig grad.

⁴ Den norske kirke og kirken er i oppgaven å forstå som organisasjonen Den norske kirke.

⁵ Den norske kirke har påbegynt et revideringsarbeid av *Plan for trosopplæring* fra 2010. Nærmere tidspunkt for når ny nasjonal trosopplæringsplan står klart er usikkert. Utkast til ny plan er utarbeidet, og ligger ute på åpen høring med frist for høringsvar 15.05.23. Se: (Den norske kirke, 2023, *Høringsbrev - Ny plan for kirkelig undervisning og læring*).

Samisk kirkeråd ble opprettet i 1992, og i tiårene som fulgte har arbeidet med samisk kirkeliv og samisk trosopplæring blitt systematisert. Samtidig har det blitt et nasjonalt anliggende i Den norske kirke, framfor å kun være fundert i et lokalt menighetsarbeid styrt «nedenfra» i de tradisjonelle samiske kjerneområdene i Nord-Norge. I 2011 utga Den norske kirke *Strategiplan for samisk kirkeliv*. I denne legges det føringer for det nasjonale arbeidet med å inkludere, utvikle og synliggjøre samisk kirkeliv inn i det resterende kirkeliv for-øvrig. Samme året kom *Plan for samisk trosopplæring*. Den ble presentert som en supplerende plan til *Plan for trosopplæring*. Betegnelsen *supplerende plan* henviste til at den skulle brukes i menigheter hvor det er samiske barn og unge. (Plan for samisk trosopplæring 2011: 5).

Gjennom *Strategiplan for samisk kirkeliv* og *Plan for samisk trosopplæring* har det i tekstlig form blitt definert hva som er meningsbærende elementer i samisk kultur og identitet. De beskriver hva en samisk kristendomsforståelse innebærer, forstått fra kirkelig institusjonelt hold. Når menigheter som ligger utenfor samiske kjerneområder skal innlemme samiske perspektiver, så skjer det et møte mellom det samiske og det norske. Det norske blir her forstått som praksiser og trosuttrykk som tradisjonelt har blitt praktisert av majoriteten i kirken. I et slikt bilde blir samiske perspektiver noe annet, noe utenfra som nå skal inviteres inn som en inkludert del av Den norske kirke. Det er et slikt bilde denne oppgaven tar utgangspunkt i.

Historisk sett kan man argumentere for at Tromsø som sted har hatt en stor andel samisk befolkning og samisk tilstedeværelse. I moderne tid, etter en effektiv fornorskningsperiode, hvor assimilering av den samiske befolkningen inn i den norske kulturen var hovedmålet, så er den synlige samiske tilstedeværelsen i Nord-Norges største by heller minimal. De siste tiårene – siden 1990-tallet og fremover - har det derimot gradvis skjedd en oppvåkning og revitalisering av samisk kultur også her, i likhet med mange andre områder i Norge. Til tross for dette, så er samisk befolkning en minoritet, og samiske språk og kulturuttrykk er ikke «naturlig» inkludert i det offentlige rom, noe som også gjelder Den norske kirke. Det er altså fra et slikt utgangspunkt at denne oppgaven finner sted.

Den norske kirke er strukturert regionalt etter 11 bispedømmer, og under hvert bispedømme er det tilhørende geografiske sokn (1164⁶ sokn). I Nord-Hålogaland bispedømme er det 62 sokn (2021). De tre nordligste bispedømmene, Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland og

---

⁶ I tillegg finnes det 10 menigheter i Den norske kirke som ikke er tilknyttet noen geografiske sokn, Syv døve-menigheter organisert under Oslo bispedømme, Bymenigheten Sandnes i Stavanger bispedømme, Sørsamisk menighet i Nidaros bispedømme og Svalbard menighet i Nord-Hålogaland bispedømme.

Nidaros har alle fått særskilt ansvar for å ivareta samisk kirkeliv. Mitt prosjekt sin lokale forankring er i Nord-Hålogaland bispedømme, innenfor Tromsø Domprosti. Empirien består av intervjuer av tre trosopplærere tilhørende fire menigheter i Tromsø: Kvaløy, Sandnessund, Hillesøy og Grønnåsen, angående deres arbeid med samisk trosopplæring i deres menigheter. I tillegg til intervjuene, så har jeg med hjelp av dokumentanalyse som metode analysert de to nasjonale planverkene, *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring*. Jeg har også studert de lokale trosopplæringsplanene til de fire menighetene som er med i denne undersøkelsen. Det er brukt samme metodeinngang også her.

1.2 Prosjektets bredere relevans

Siden jeg konsentrerer meg om et relativt lite utvalg av informanter (tre i antall), så er det ikke et representativt utvalg for hvordan trosopplærere generelt jobber med samisk tematikk i Den norske kirke. Det forskningsmessige designet på prosjektet indikerer også dette. Men selv med et lite utvalg vil prosjektet ha relevans, da det vil kunne si noe om hva som står skrevet i styringsdokumentene⁷, og hvordan de forvaltes i praktisk trosopplæringsarbeid i fire av Tromsøs menigheter. Alle menigheter i Tromsø kommune (og på landsbasis) forholder seg til de samme styringsverktøyene. Det som skjer fra produksjon av dokumentene og fram til de når ut i menighetsarbeidet vil kunne variere. Styringsdokumentene som tematiserer samisk kultur, språk og identitet forteller et eller flere narrativ som trosopplæringen skal formidle i sin kirkelige undervisning. Dette narrative kan ikke isoleres fra samfunnsutviklingen for øvrig, men kan snarere forstås som knyttet til kirkens politiske og samfunnsmessige ståsted, hvor den monokulturelle praksis ideelt sett ikke lenger skal forfektes. Med andre ord vil styringsdokumentene i forhold til samisk trosopplæring (og samisk tematikk generelt) kunne gi oss et bilde av hvilket perspektiv kirken jobber etter.

Den norske kirke har definert samisk trosopplæring som en egen kategori med bestemte målsetninger det skal jobbes mot. Med andre ord er det ikke jeg som student som har laget denne kategorien for prosjektets del; den eksisterer allerede innenfor kirken. Samisk trosopplæring er å forstå som en integrert del av både samisk kirkeliv og kirkeliv for øvrig.

---

⁷ I denne oppgaven bruker jeg begrepene styringsdokumenter, planverk og plandokumenter som synonymer.

1.3 Problemstilling og forskningsspørsmål

Mitt hovedanliggende i denne oppgaven er å kaste lys over samisk trosopplæring som skjer i regi av Den norske kirke; nasjonalt, gjennom plandokumenter, og lokalt, gjennom lokale plandokumenter og lokal praksis i menighetenes trosopplæring. Inn i dette inngår det å besvare tre spørsmål:

1. Hva er innholdet i *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring* og hvordan presenteres samiske perspektiver? Med perspektiver mener jeg samisk kultur, språk, kristendomspraksiser, kristendomsforståelse og tradisjoner.
2. Hva er innholdet i de lokale menighetenes trosopplæringsplaner og hvordan presenteres samiske perspektiver? Her er blikket rettet mot det som angår samisk trosopplæring. Hva inkluderes, og hvordan er utførelsen av dette arbeidet planlagt og lagt til rette for? (tiltaksbeskrivelser).
3. Hvordan reflekterer trosopplærerne over utfordringer og muligheter i relasjon til arbeid rundt samisk trosopplæring? Hva kjennetegner møtet mellom planverk på den ene siden, og praktiske utfordringer/arbeidshverdag for trosopplærerne på den andre siden?

Metoden jeg bruker i oppgaven er en kombinasjon av dokumentanalyse og intervju. Spørsmål en og to besvares gjennom analyse av dokumentene (skriftlig kildemateriale), ved hjelp av Asdal og Reinertsen (2020). Fra deres innfallsvinkel handler dokumentanalyse om mer enn kun tolkning av tekst. De bruker et bredere begrep, hvor dokument kan forstås som både noe relasjonelt og som knyttet til aktiv handling. Asdal og Reinertsen bruker også et analytisk apparat for det de kaller praksisorientert dokumentanalyse. Deres tilnærming består av en kombinasjon av metodiske grep og analytiske grep (Asdal og Reinertsen 2020: 14).

Spørsmål tre besvares gjennom empiri (intervju). Jeg støtter meg i hovedsak til perspektiver hentet fra religionssosiologi. Oppgaven min handler om religiøst liv, hvor religion blir forstått som å være en del av kulturen. Teorier om at menneskets virkelighetsforståelse formes gjennom interaksjon og samspill lager et rammeverk for hele oppgaven min. En slik sosialkonstruktivisme ligger som en grunnforståelse for min religionsforståelse.

1.4 Tidligere forskning

Det er begrenset med forskning som handler om samisk trosopplæring i Den norske kirke. Innenfor religionsvitenskap har jeg ikke funnet noe forskning om nettopp dette emnet. Det finnes derimot flere tekster som har relevans for min oppgave, i kraft av at de tar opp samiske religionspraksiser, planverk i Den norske kirke og religiøs/kirkelig undervisning.

Mittet (2022) og Bjørdal (2018) sine masteroppgaver er begge kirkelig forankret. Mittet finner et begrepsapparat i *Plan for samisk trosopplæring* som hun mener har overføringsverdi inn mot døvekirkenes trosopplæringsplan. Bjørdal mener blant annet å finne nyttig metodikk i samisk læringstradisjon og verdier i samisk natursyn, som kan brukes inn mot trosopplæringsarbeidet generelt. Sjöberg (2018) sin doktoravhandling studerer religiøs praksis i samisk kontekst og sosialantropologen Myrvoll (2010) sin doktoravhandling studerer religiøsitet og tro i et lulesamisk lokalsamfunn. Både Myrvoll og Sjöberg argumenterer for at det eksisterer en samisk kristendomsforståelse, og at den i stor grad overfører muntlig gjennom generasjoner. De er i tillegg aktørorienterte i sin forskning, hvor de fokuserer på hva de samiske stemmene *selv* forteller om sine religiøse praksiser. Johan Runemark Brydstens artikkel baserer seg på resultater fra hans pågående Phd prosjekt om samiske konfirmantleirer i regi av Den svenske kirken. Særlig Brydstens artikkel og hans forslag til modell fungerer som en teoretisk inngang inn i mitt prosjekt om samisk trosopplæring, når det er tale om å analysere intervjuene med trosopplærerne. Brydsten kommer fra en teologisk forankret forskning, men modellen hans er likevel anvendbar utenfor det teologiske feltet. Modellen han bruker skal understøtte de empiriske data om religiøs undervisning innenfor kirken. Religiøs undervisning kan også studeres fra ikke-teologisk perspektiv, slik tilfellet er for mitt vedkommende.

Siv Benedikte Mittet skrev i 2022 en masteroppgave i erfaringsbasert kirkelig undervisning ved Menighetsfakultetet i Oslo. Tittelen var «*Kirkelig undervisning på Norsk Tegnspråk - En analyse av to supplerende trosopplæringsplaner*». Dette er en dokumentanalyse, hvor hun analyserer *Plan for trosopplæring for hørselshemmede/døve barn og unge* (2009), og *Plan for samisk trosopplæring* (2011). Etter hennes syn er disse planverkene sammenlignbare fordi de begge representerer språklige og kulturelle minoriteter i kirken og samfunnet for øvrig; *samer*⁸ og *tegnspråklige*⁹. Mittet forsøker å undersøke hvordan minoritetsperspektivet kommer fram i planverkene, og i hvilken grad dette perspektivet blir

---

⁸ Mittet bruker betegnelsene «same» og «døve/hørselshemmede» for å kategorisere de to minoritetene.

⁹ Mittet bruker både betegnelsene «døve» og «tegnspråklige» gjennom hele oppgaven. Jeg tolker det dit hen at hun bruker ordet «tegnspråklig» når det er tale om språk, og ordet «døve» når det er tale om kultur (døvekultur).

ivaretatt i planverkene. Hennes konklusjon er at *Plan for trosopplæring for hørselshemmede/døve barn og unge* mangler både et innhold og begrepsapparat som tar for seg døvesamfunnet i et større samfunnsmessig perspektiv. Etter hennes syn er planen for Døvekirken et spesialpedagogisk verktøy tilhørende foreldre og kirkelig ansatte. Den ivaretar ikke minoritetsperspektivene til de hørselshemmede/døve. *Plan for samisk trosopplæring* har på sin side et innhold som fokuserer mye på samisk språk og kultur, og samisk religions- og kirkehistorie, noe som for Mittet betyr at man mer tydelig i planverket definerer det samiske som forskjellig fra den norske majoriteten. Å definere denne forskjelligheten fra majoritetssamfunnet med et fokus på kultur og språk virker å være en bedre ivaretagelse av minoritetsperspektivet. Uten at hun selv bruker betegnelsene innenfra- og utenfra-perspektiv, så tolker jeg det slik at kritikken hun har mot trosopplæringsplanen for Døvekirken er at den har et så tydelig utenfra-perspektiv, og at dette kommuniserer at de døve/hørselshemmede ikke har en naturlig tilhørighet i kirken. Det interessante med denne masteroppgaven er at hun likestiller samer og tegnspråklige på det grunnlag at begge er minoriteter i både kirkesammenheng, og i det norske samfunnet for øvrig utfra kriteriene 1) språk og 2) kultur. Hun mener at også døve har egen kultur, egen kirkehistorie og en egen identitetsforståelse, og at dette underkommuniseres i trosopplæringsplanen for døvekirken.

Gunnhild Hauge Bjørdal skrev i 2018 en masteroppgave i kirkelig undervisning ved Menighetsfakultetet i Oslo: «*Samisk natursyn i Den norske kirkes trosopplæring. Et bidrag til en grønn didaktikk.*» Hennes hovedspørsmål er hvordan samisk natursyn og læringstradisjon kan skape en grønn didaktikk i trosopplæringen i Den norske kirke. Bjørdal forstår samisk natursyn som samers forhold til naturen, og hvordan dette har innvirkning på deres liv, tro, verdier og tradisjoner. Samisk læringstradisjon er for Bjørdal forstått som samisk barneoppdragelse, samt samisk trosopplæring de siste 10-20 år. (Bjørdal 2018: 4). Hun finner metoder innen samisk læringstradisjon, og verdier innen samisk natursyn som kan brukes i trosopplæringsarbeidet. Oppgaven til Bjørdal har flere svakheter. Når hun omtaler samisk natursyn, samisk læringstradisjon og samisk åndelighet så gjøres dette uten nyansering. Det sementeres som noe statisk og uforanderlig. Hun bruker blant annet Tore Johnsen¹⁰ ideer om naturteologi og Bierna Bienties¹¹ ideer om økoteologi til å stadfeste hva som gir mening i

---

¹⁰ Tore Johnsen (født 1969) er norsk teolog og prest, og har blant annet samisk religiøsitet, samisk teologi og økoteologi som sine fagfelt. I 2007 kom boka, som betegnes som å være en moderne kontekstuell forankret samisk katekisme: *Jordens barn, Solens barn, Vindens barn. Kristen tro i et samisk landskap*. Den er oversatt til nordsamisk, men ikke til lule- og sørsamisk.

¹¹ Bierna Bientie (født 1951) er pensjonert norsk samisk prest fra Snåsa i sørsamisk område. Bientie har oversatt både bibeltekster og salmer til sørsamisk språk, i tillegg til at han selv også har laget nye salmer på sørsamisk språk. Han har spesialisert seg på sørsamisk kirkeliv.

samisk kristen sammenheng. Å tolke (kristne) kildematerialer i lys av kristen tro er legitimt, men ukritisk kan kristne idealtilstander eller idealtyper bli stående som nøytrale fakta. Det samiske blir i dette prosjektet noe som skal passe inn i en kirkelig grønn didaktisk pedagogikk, men i dette dragsuget blir det tatt snarveier hvor samisk kultur ikke blir nyansert. Hun foreslår blant annet et undervisningsopplegg for barn i småskolealder som foregår i en lavvo. Dette opplegget knytter hun til samisk kultur og åndelighet, og hun foreslår lavvo som sted for hvor den samiske trosopplæringen skal foregå. Tre av lavvostengene danner et symbolsk bilde for faderen, sønnen og den hellige ånd. Dette skal trosopplærer og barna samtale rundt. Et annet forslag i samme undervisningsopplegg er at trosopplærer skal ta i bruk en runeбомme og bruke den som tromme. (Bjørddal 2018. 72). Dette settes ikke inn i en større sammenheng, og det gjøres ikke noe forsøk på å forklare hvorfor man bruker de nevnte materielle gjenstander sammen. I mange samiske områder vil ikke slike koblinger oppleves naturlig i en kristen kontekst. Dette problematiserer ikke Bjørddal i sin oppgave. Det reflekteres ikke over om dette er allmenngyldig for alle samiske områder, eller om det er mer stedbundne tradisjoner og praksis. Samisk kultur blir for øvrig i oppgaven satt i nær relasjon til lavvo, vidde, rein og læstadianisme. Dette impliserer at samisk kultur i liten grad har andre uttrykksformer.

Lovisa Mienna Sjöberg skrev i 2018 en doktoravhandling med tittelen «*Att leva i ständig välsignelse - En studie av sivdnidit som religiös praxis*» ved teologisk fakultet i Oslo. Avhandlingen analyserer praksisen «sivdnidit». Ordet «sivdnidit» er et nordsamisk verb, og oversatt til bokmål betyr det både å skape og å velsigne. Metoden hun bruker er å gå gjennom forskjellig tekstmateriale som er produsert i det samiske samfunnet både på norsk og svensk side av Sápmi, hovedsakelig fra begynnelsen av 1900-tallet. Hovedfokuset når hun gjennomgår det tekstlige materialet ligger i å studere i hvilke situasjoner og hvilke aktører som er involvert når praksisen utføres. Sivdnidit kan forstås som bønn, en god tanke, uttrykk for takknemlighet eller ydmykhet, og videre som noe relasjonelt og kommunikativt, både mellommenneskelig og mellom menneske og skaperverket. Sjöberg bruker ordet skaperverk, og dette knytter hun til at tekstmaterialet hennes er skrevet av mennesker som har identifisert seg som kristne. Derfor benytter hun seg av et begrepsapparat som ligner det hun møter i tekstmaterialet sitt. Sjöberg plasserer sin avhandling i en pågående samtale om religiøs praksis som forstås både i og utenfor kirkens rammer. Ifølge Sjöberg eksisterer det et spenningsfelt mellom kirken, det samiske samfunnet og religiøs praksis i hverdagen. Årsakene til dette spenningsfeltet har mange sider. Tradisjonelt har forskning på samisk kirkehistorie (og dertil religiøse praksiser) i stor grad blitt skildret fra et utenfra-perspektiv, hvor

koloniseringsaspektet har vært mindre tydelig. I tillegg har mye av kildematerialet brukt i kirkehistoriske verk og akademiske verk vært skrevet av ikke-samiske aktører, og samer har i stor grad blitt fremstilt som passive aktører. Dette har historisk sett gjennomsyret hele akademia. Kristendommens sterke historiske status i den vestlige verden har ifølge Sjöberg vært en forutsetning for et eurosentrisk tankegods, som igjen har påvirket hvordan samiske praksiser har blitt fremstilt. (Sjöberg 2018: 13, 44, 50, 58).

«Bare gudsordet duger. Om kontinuitet og brudd i samisk virkelighetsforståelse».

Dette er tittelen på en doktoravhandling av Marit Myrvoll fra 2010. Avhandlingen hennes er en studie av religiøsitet og tro i et samisk lokalsamfunn. Hun gjennomførte et åtte måneders feltarbeid i Musken (lulesamisk: Måsske)¹². For Myrvoll, i likhet med Sjöberg, er religiøsitet forstått som noe som eksisterer både i og utenfor de kirkelige rammer. Tro og religion blir i avhandlingen behandlet som en del av kulturen, og ikke adskilte enheter (Myrvoll 2010: 253). Myrvolls tilnærming for å studere tros livet i Måsske innebar å studere de religiøse forestillingene og praksisene gjennom folks fortellinger og beskrivelser. Folkereligiøsitet og kirkereligiøsitet blir hos Myrvoll forstått som å være to ulike religiøse tradisjoner, men begge inngår i samme trosmessige og meningsbærende virkelighetsforståelse (Myrvoll 2010: 261, 262). Myrvoll argumenterer for at innenfor folkereligiøsiteten vil en kunne plassere bruk av tradisjonell medisin, eller hvilke strategier man velger i møte med de døde og /eller de underjordiske, mens kirkereligiøsiteten innebærer pietistisk kristendom og læstadiansk førstefødte forsamlingstros liv. Myrvoll mener at de to ulike religiøse tradisjonene sameksisterer i Måsske, og videreføres fra generasjon til generasjon i muntlig form.

Johan Runemark Brydsten skrev i 2020 en artikkel med tittelen *«Contextualising religious education - Different understandings of teaching in Sami confirmation courses.»* Artikkelen viser fram noen foreløpige resultater som Brydsten har kommet fram til i sitt pågående Ph.d. prosjekt ved universitetet i Umeå. Metodikken har vært intervju og analyse av arkivmateriale. Han har intervjuet tidligere lærere og ledere for samiske konfirmantleirer, og analysert arkivmateriale fra bispedømmer som har hatt ansvar for konfirmantleirene. Han kobler alt dette sammen med kirkens mål om å promotere samisk kultur, identitet og språk. Dette styres gjennom nasjonale planverk, som Brydsten mener har en så generell ordlyd i seg at tolkningsrommet dette gir påvirker profilen til konfirmasjonsundervisningen. (Brydsten 2020: 2). Resultatene fra intervjuene viser at lærere og ledere framhever at det er høyst nødvendig å tilpasse konfirmasjonsundervisningen til en samisk kontekst. De viser også stor

---

¹² Måsske var del av Tysfjord kommune i 2010. Er i dag del av Hamarøy kommune.

uenighet knyttet til spørsmålet om *hvordan* dette skal utføres i praksis. Brydsten henter så inspirasjon fra tre teoretiske perspektiver i tale om religiøs undervisning:

1. Religiøs undervisning. Denne kjennetegnes av at den er formell og institusjonalisert.
2. Urfolksundervisning. Denne kjennetegnes ved livslang læring, gjennom kunnskapsoverføring fra generasjon til generasjon. Samisk pedagogikk er en underkategori i denne sammenheng.
3. Kontekstuell teologi. Denne kan forstås som kritisk til vestlig kunnskapshegemoni, og ideen om vestlige erfaringer som universelle. Herunder plasseres samisk kontekstuell teologi.

Disse tre perspektivene som Brydsten presenterer har sitt utspring i ulike fagdisipliner, som pedagogikk, teologi, religionsvitenskap og antropologi. Ut fra disse tre teoriene om religiøs undervisning foreslår Brydsten en modell som undervisningen i samisk konfirmantleir er styrt gjennom:

1. Trosdrevet kontekstuell religiøs undervisning.
  - a. Tro er det primære som driver fram undervisningen.
  - b. Lokale forhold er sekundært i en slik forståelse.
  - c. Språk og kultur forstås som verktøy som skal understøtte det kristne budskapet.
  - d. For å skape relevans brukes det kulturelle identitetsmarkører (for eksempel samiske sjal i kirkerommet).
2. Dialogisk kontekstuell religiøs undervisning.
  - a. Kristendom og kultur likestilles.
  - b. Mindre viktig hvem som underviser; alle deltakere er hverandres lærere.
  - c. Materiell som er tilpasset undervisningen brukes. Mindre relevant hvilken tradisjon det kommer fra.
3. Kontekstdrevet kontekstuell religiøs undervisning.
  - a. De lokale forhold er det sentrale.
  - b. Det kristne budskap støtter opp om den lokale kulturen.
  - c. Kulturell identitet som begrep framstår som viktig i denne tilnærmingen.
  - d. Lærere må ha god kjennskap til de lokale forholdene som undervisningen skal speile.

Brydsten poengterer at modellen er en forenkling, og må anvendes med dette i mente. Likevel mener han at den er anvendbar for å belyse hvorfor undervisningen i samiske konfirmantleirer har fått så ulike preg. Modellen til Brydsten kan trekkes inn som forklaring på hvorfor trosopplærerne i min undersøkelse har den tilnærmingen de har. Dette impliserer at samisk trosopplæring blir påvirket av mer enn det som står i plandokumentene. Den blir også påvirket av hvilken tilnærming trosopplærerne har til religiøs undervisning.

2 Kort historisk riss – bakgrunn for samisk trosopplæring i Den norske kirke

2.1. Innledning

Her gir jeg et kort innblikk i det kirkepolitiske bakteppet til arbeidet med samisk kirkeliv. Jeg avgrensner meg til Kirkemøtets oppstartsfase på 1980-tallet, da det markerer en selvstendigjøring av det helhetskirkelig styrings- og ledelsesansvaret på nasjonalt nivå. Den norske kirke betegner samisk trosopplæring som en definert og integrert del av samisk kirkeliv som helhet. Andre felt som inngår i samisk kirkeliv under Den norske kirkes organisasjon, er samisk diakoni og samisk kirkemusikk. Disse har ikke egne separate planverk slik tilfellet er med samisk trosopplæring. Samisk diakoni og samisk kirkemusikk blir regulert i henhold til kirkelige planverk som gjelder for diakoni og kirkemusikk som fagområder, men samiske perspektiver blir nevnt i planverkene¹³.

2.2 Kirkemøtet

Kirkemøtet er Den norske kirkens øverste representative og demokratiske organ. Det ble opprettet i 1984, og har som oppgave å behandle saker av felleskirkelig karakter. Dette gjøres gjennom blant annet å vedta lover, regler og retningslinjer som skal gjelde for hele Den norske kirkes virksomhet. Opprettelsen av Kirkemøtet i 1984 var et steg videre i kirkens selvstyre som organisasjon¹⁴. På dette tidspunktet var kirken fortsatt del av staten. Kirkemøtet var et tegn på at det nå var kommet et nasjonalt organ med beslutningsmakt i Den norske

---

¹³ Se for eksempel: (Den norske kirke, 2020, *Plan for diakoni*, s. 13) og (Den norske kirke, 2008, *Plan for kirkemusikk*, s. 11-12).

¹⁴ I 1917 ble Bispemøtet opprettet, i 1933 ble bispedømmerådene opprettet, og i 1970 ble Kirkerådet opprettet.

kirkes indre struktur. Fra før av fantes det allerede lokale og regionale organer i kirkestrukturen¹⁵. Det gikk kun to år fra opprettelsen av Kirkemøtet før samisk kirkeliv ble diskutert på øverste nivå i organisasjonen. Ved Kirkemøtet i 1986 ble samisk kirkeliv satt på dagsorden. Dette var i en tid hvor samiske rettighetsspørsmål var blitt løftet fram på den nasjonale politiske dagsorden, og kirken var i denne forbindelse intet unntak.

2.3 Utkast til handlingsprogram

Kirkerådet er organet som skal iverksette Kirkemøtets beslutninger, og i 1989 ba de om en handlingsplan for samisk kirkeliv. Det ble satt sammen en arbeidsgruppe som skulle jobbe med samisk-kirkelige spørsmål på et nasjonalt nivå. Det var fem medlemmer¹⁶ i arbeidsgruppa, og alle hadde kirkelig bakgrunn. I tillegg hadde alle erfaring med arbeid innenfor samisk kirkeliv på menighetsnivå. Det er verdt å merke seg at arbeid med samisk kirkeliv på denne tida ble drevet fram av ansatte på menighetsnivå, og kan betegnes som et nedenfra og opp perspektiv, med en «sovende» ledelse nasjonalt. Det tok arbeidsgruppa omtrent et år å utarbeide et forslag til handlingsplan¹⁷. De forslagene som handlingsplanen kom med ble en egen sak på Kirkemøtet i 1990 (Kirkemøte, sak: 15/90)¹⁸, og la grunnlaget for hvordan organiseringen av samisk kirkeliv ser ut i dag.

Arbeidsgruppa foreslo blant annet en oppdeling av ansvaret for samisk kirkeliv i regioner. Nord-Hålogaland ble tildelt ansvar for nordsamisk kirkeliv, Sør-Hålogaland fikk ansvar for sørsamisk og Nidaros for sørsamisk kirkeliv. De foreslo å opprette Samisk råd (dagens Samisk kirkeråd), som skulle ha det nasjonale ansvaret for samisk kirkeliv. Alle disse forslag fra handlingsplanen ble vedtatt av Kirkemøtet i 1990. Dette markerte et skille i arbeidet med samisk kirkeliv i Den norske kirke. Fra å være et lokalt og regionalt anliggende (og i hovedsak noe som angikk nordsamisk språkområde og de såkalte samiske kjerneområdene i indre Finnmark), så var det nå blitt et nasjonalt anliggende, og et ansvar som var felles for alle som jobbet i kirken. Dette ansvaret innebar at dette ikke lenger var noe som lokalmenighetene skulle opprettholde på egenhånd, men at samisk kirkeliv ble en

---

¹⁵ (Den norske kirke, 2021, *Samhandling i en selvstendig kirke: Vedlegg 5 Historiske linjer*)

¹⁶ Øystein Skille (prest), Sigvald B. Mikkelsen (prest), Mikal Urheim (lærer), Berit Frøydis Svineng (kateket) og Bierna Bientie (prest).

¹⁷ (Nasjonalbiblioteket, 1990, *Utkast til handlingsprogram for samisk kirkeliv i den Norske kirke: forslag fra en arbeidsgruppe for samisk-kirkelige spørsmål*)

¹⁸ KM 15/90: (Den norske kirke, 1990, *Protokoll fra Kirkemøtet 1990*)

kirkepolitisk sak på nasjonalt nivå. Det gikk likevel 21 år før *Strategiplan for samisk kirkeliv* og *Plan for samisk trosopplæring* ble utarbeidet.

2.4 Strategiplan for samisk kirkeliv

Kirkemøtet vedtok i 2011 *Strategiplan for samisk kirkeliv*¹⁹. Dette dokumentet presenterer hvordan man i kirken strategisk skal arbeide med å inkludere og synliggjøre samisk kirkeliv på nasjonalt nivå²⁰. Arbeid med samisk kirkeliv begrunnes blant annet fra et teologisk ståsted:

Alle mennesker er skapt i Guds bilde (1 Mos 1,27). Som skapelsesteologisk perspektiv begrunner dette alle menneskers ukrenkelige verdi. Menneskers erfaring av verdi og verdighet er imidlertid nært knyttet til konkrete fellesskap. Der hvor mennesker fratras mulighet til å kjenne seg verdifull ut fra eget språk, egen kulturtradisjon og etnisk fellesskap, krenkes derfor menneskeverdet. Urfolk har vært særlig utsatt for dette. Budskapet om å være skapt i Guds bilde, skulle derfor ivareta menneskets behov for verdighet i rammen av eget språk, egen kultur og egen historie. (*Strategiplan for samisk kirkeliv* 2011: 58).

I tillegg til det teologiske argumentet knyttes arbeid med samisk kirkeliv til internasjonale kirkelige politiske dokumenter. Den norske kirke er medlem av Kirkenes verdensråd, Det lutherske verdensforbund, Konferansen av europeiske kirker og Community of Protestant Churches. Vedtak som gjøres i disse organene påvirker Den norske kirkes arbeid på ulike områder, deriblant urfolksspørsmål. Så lenge Den norske kirke er medlem av disse organisasjonene, så vil føringene som legges der også forplikte kirken i Norge. Det er antagelig derfor man i *Strategiplan for samisk kirkeliv* vier plass til internasjonalt økumenisk samarbeid, nettopp fordi de *forplikter* politisk.

Lovverk er viktige når man skal argumentere for arbeid med samisk kirkeliv. Det refereres til politiske vedtak gjort av Kirkemøtet, og til statlige lovverk som forvaltningsområdet for samiske språk²¹. Nåværende *Strategiplan for samisk kirkeliv* ble vedtatt etter at

---

¹⁹ (Den norske kirke, 2011, *Strategiplan for samisk kirkeliv*)

²⁰ I 2019 (etter at Den norske kirke offisielt var skilt fra staten) vedtok Kirkemøtet en ny og oppdatert *Strategiplan for samisk kirkeliv* for perioden 2019-2027. Begge versjoner (2011 og 2019) av strategidokumentet legger føringer på hvordan samisk kirkeliv skal ivaretas på nasjonalt nivå. Versjonen fra 2011 er på 116 sider, men den fra 2019 er nedskalert til 28 sider.

²¹ (Sameloven, 1987, kapittel 3)

kirke og stat skilte lag. Dermed er ikke kirken juridisk forpliktet til å f.eks. tilby kirkelige tjenester på både samisk og norsk språk i forvaltningsområdene. Kirken har derimot selv forpliktet seg gjennom kirkepolitiske vedtak, blant annet gjennom et vedtak fra 2007, hvor Kirkemøtet²² besluttet at kirken har et særskilt ansvar for å ivareta samisk kirkeliv og legge til rette for dette. Dette ble begrunnet gjennom A) samenes historiske tilknytning til kirken og B) samenes status som urfolk. Dette vedtaket er gyldig selv om stat og kirke har skilt lag.

Strategiplan for samisk kirkeliv kom ut samme år som *Plan for samisk trosopplæring*, i 2011. Den er sentral i tenkningen rundt hva samisk kirkeliv er og skal være, og den legger noen grunnpremisser for hvordan dette kan ivaretas innenfor Den norske kirke. Målsetningene er at de samiske språkene og samisk kultur skal synliggjøres og opprettholdes i kirken. Et annet sentralt moment er at samisk kirkeliv skal tilnærmes fra et innenfra perspektiv, hvor de samiske aktørene blir satt i sentrum. Strategiplanen legger føringer for hva som vektlegges i *Plan for samisk trosopplæring*. I 2011 var prosessen med å skille kirke og stat i gang²³. Gjennom kirkeforliket i 2008 inngikk alle de politiske partiene på Stortinget en avtale om hvordan forholdet mellom stat og kirke skulle være i fremtiden. Regjeringen la fram Stortingsmelding nr. 17 (2007/2008)²⁴ hvor de kom med forslag til endringer i statskirkeordningen. Strategidokumentene både fra 2011 og 2019 reflekterer de grunnprinsipper som Den norske kirke jobbet ut fra med hensyn til ivaretagelse av samisk kirkeliv, ikke lenger som statskirke, men nå som en sivil samfunnsaktør.

---

²² KM sak 8/07: Grunnlovsforankring, kirkelov og kirkeordning for Den norske kirke. Punkt 16, side 68: (Den norske kirke, 2007, *Protokoll fra Kirkemøtet 2007*)

²³ (Regjeringen, 2008, *Kirkeforliket*)

²⁴ (Regjeringen, 2007-2008, *St.meld. nr. 17: Staten og Den norske kirke*)

3 Metodisk tilnærming

3.1 Innledning

I dette kapittelet går jeg nærmere inn på framgangsmåten jeg har valgt for å besvare oppgavens problemstilling. Jeg presenterer først forskningsdesignet på mitt prosjekt, fulgt av en kort beskrivelse av metodepluralisme og sammenligning i religionsvitenskapelig forskning. Deretter beskriver jeg intervjuprosessen min i forhold til forberedelser, gjennomføring, erfaringer og etterarbeid. Jeg forteller også kort om feltarbeid som ble gjort av meg.

Intervju og tekstanalyse må i denne oppgaven ses i sammenheng med hverandre. De er der for å gi et dypere bilde av samisk trosopplæring i Tromsø, med tanke på implementering av målsetningene gitt i Den norske kirkes styringsdokumenter som trosopplæringen jobber mot. Dokumentanalyse av styringsdokumentene har blant annet til hensikt å se etter hva slags narrativ det er som blir fortalt i tekstlig form. Hva står konkret skrevet i plandokumentene? Retoriske grep i teksten blir ekstra interessante i denne sammenhengen. Hva er det som blir fremhevet som viktig når det er tale om samisk trosopplæring, og hvilke retoriske grep brukes? Hvilken fortelling eller hvilke fortellinger formidles om den samiske kirke- og religionshistorien og den samiske kulturen? Hvordan ønsker kirken at trosopplærerne skal jobbe med samisk trosopplæring, med tanke på de føringene som ligger i plandokumentene? Hvordan brukes informasjonen som står i styringsdokumentene i den praktiske gjennomføringen av trosopplæringen?

De ulike styringsdokumentene til kirken er mine primærkilder. Sjangermessig hører de til politiske dokumenter fordi de avgjør hvordan samhandlingsformen skal være i Den norske kirke i relasjon til samisk trosopplæring. Slike politiske tekster er kompromisstekster, det vil si at de er et resultat av forhandlinger gjort i Den norske kirke. Styringsdokumentene har blitt utarbeidet av kirkelige byråkrater, for deretter å gå gjennom politiske prosesser. Dette inkluderer i mange tilfeller at styringsdokumenter legges ut på offentlige høringer, for så å bli revidert av kirkebyråkratene og sendt videre tilbake til kirkepolitikere. Bak et ferdig resultat av politisk vedtatte styringsdokumenter, også utenfor kirken, ligger det ofte lange prosesser med revideringer av tekster. Styringsdokumenter skal ha en lang levetid, og av den grunn blir de ofte veldige generiske i sitt innhold. De skal kunne oppleves relevante framover i tid, og ikke bare i et kortidsperspektiv. I oppgaven min går jeg ikke inn på dokumentenes reisevei fram til det ferdige dokumentet, men holder et fokus på dokumentene som ferdige produkter, med søkelys på hvordan trosopplærerne både forstår og bruker dem i sitt arbeid.

3.2 Forskningsdesign på prosjektet

Den overordnede planen for å besvare problemstillingen har vært todelt. Den ene delen har vært å foreta en tekstanalyse av styringsdokumentene som trosopplæringen jobber opp mot. Dette er tekster med både status og autoritet, hvor Den norske kirke er avsenderen. Den andre delen har handlet om å gjennomføre datainnhenting gjennom intervju av trosopplærere ansatt i Den norske kirke. Analysen min er et kvalitativt prosjekt hvor målet er å gå i dybden på et smalt felt. Det smale feltet kommer fram i form av at studiet kretser rundt fire menigheter i Tromsø kommune, og hvordan disse tilnærmer seg samisk trosopplæring.

Sett fra et samfunnsvitenskapelig perspektiv er dette en *forstående* eller *fortolkende* studie, der målet mitt er å kontekstualisere datamaterialet opp mot et større bilde. En grunntanke ved dette perspektivet er at datamaterialet blir analysert i en gitt kontekst. Samfunnsviteren Sigmund Grønmo formulerer det slik: «Det er nettopp innenfor en bestemt kontekst at handlinger eller hendelser fremstår som helheter og blir meningsfylte [...]» (Grønmo 2016: 391). Min kvalitative metode med å samle inn empirisk materiale gjennom intervjuer har som hensikt å få tak i trosopplærernes meninger, oppfatninger og refleksjoner om samisk trosopplæring i deres respektive menigheter.

3.3 Metodepluralisme og sammenligning

Religionsvitenskapelig metode kjennetegnes i stor grad av metodemangfold der man henter impulser fra andre fagdisipliner (Kraft og Natvig 2006: 7). Dette har gitt et pluralistisk klima for utvikling av kunnskap, med muligheter for å belyse slik kunnskap fra ulike perspektiver. Min oppgave reflekterer denne metodepluralismen, i den forstand at jeg kombinerer intervju og dokumentanalyse i besvarelsen av mine spørsmål.

Historisk sett har sammenligning som strategi blitt mye brukt i forskningen på religion og religiøse fenomener, men har fra 1960-tallet måttet tåle kritikk. Den sies å ha normative interesser, og for å bidra til etablering av én sannhet som overlegen overfor andre sannheter (Stausberg 2006: 29, 34). Stausberg argumenterer for at sammenligning ikke er en metode, men en strategi forskere kan benytte i sitt arbeid (Stausberg 2006: 38). Gilhus og Mikaelsson mener at religionsvitenskapens ryggrad er det sammenlignende perspektivet (Gilhus og Mikaelsson 2001: 36). Komparativ metode kan i seg selv være nøytral, men kan få ulike funksjoner ut fra hvilket paradigme det blir plassert inni, i likhet med all form for metodebruk. Et blindspor ved å bruke komparativ metode i religionsvitenskapelig forskning er hierarkisering av religiøse fenomener. Vi har en arv i vesten hvor kristne institusjonaliserte

ideer og praksiser i lang tid har vært den gitte standarden, også innenfor forskningen av ulike religiøse praksiser.

Kritikken som komparativ metode møter pleier å handle om at storskala sammenligning bidrar til at elementer tas ut av sin kontekst, og ikke forstås/tolkes i sin kontekst. I tillegg har det vært kritikk mot bruken av noen komparative begreper, som for eksempel sjamanisme; at en ved å bruke slike begreper «finner man det man leter etter», fordi begrepet kan innbefatte så mye forskjellig.

Selv om min analyse ikke er et sammenlignende studium per se, så vil sammenligning forekomme gjennom hele oppgaven, og på flere måter. For det første, er et fokus på sammenligning relevant med hensyn til hvordan trosopplærerne reflekterer omkring samisk innhold, og hvordan og i hvilken grad det kan implementeres i deres menighetsarbeid. Metodisk sett innebærer dette et fokus på hvordan trosopplærerne sammenligner, både med hensyn til kontrastering (forskjellig fra) og likhet.

I tillegg ble sammenligning brukt som metodeinngang når jeg analyserte intervjuene til mine informanter. Jeg stilte de samme spørsmålene til alle tre trosopplærere, for slik å kunne sammenligne hva informantene svarte på de samme spørsmålene. Dette bidro til å avklare likheter og forskjeller med hensyn til hvordan de jobbet i relasjon til samiske temaer, implementering av samisk innhold, og hvordan de helhetlig forholdt seg til samisk trosopplæring. Sammenligning ble også brukt som et metodisk grep når jeg analyserte trosopplæringsplanene.

3.4 Utvalget som ble intervjuet

Utvalget mitt består av tre ansatte i Den norske kirke som jobber med trosopplæring i fire forskjellige menigheter i Tromsø kommune. Jeg hadde opprinnelig fire informanter, men én person valgte å trekke seg fra deltakelse i prosjektet av personlige årsaker. De tre gjenværende jobber med trosopplæring i Grønnåsen menighet (Astrid), Kvaløy menighet (Kathrine), Sandnessund og Hillesøy menighet (Silje). Tre av menighetene er sentrert på Kvaløya, og en på Tromsøya. Deltakerne identifiserer seg alle som kvinner, og aldersspennet er fra 30-46 år. De har gitt tillatelse til å ikke bli anonymisert. De svarer på vegne av deres stilling innenfor trosopplæringen, og ut fra det mandatet de jobber etter gitt av Den norske kirke. Informantene svarer på spørsmål om hvordan de jobber med samisk trosopplæring i sine lokale menigheter, der det som oftest involverer andre ansatte og frivillige. Med andre ord er dette en refleksjon av at trosopplæringen er et tverrfaglig kirkelig menighetsarbeid. I noen tilfeller har de lokale

trosopplæringsplanene som den enkelte menighet jobber etter blitt skrevet av tidligere ansatte som har jobbet med trosopplæring i menigheten. De lokale trosopplæringsplanene som menighetene bruker er ikke bundet til vedkommende som i sin tid har skrevet den. Dette er levende dokumenter som kan oppleve å bli forandret på grunn av endrede behov eller ressurser som menighetene til enhver tid har, og eventuelle krav fra arbeidsgiver.

Oversikt over intervjuene, oppsatt i kronologisk rekkefølge etter dato:

Informant	Intervjuform	Dato	Varighet
Silje	fysisk møte	19.11.21	43 min. Pilotint.
Silje og Kathrine	fysisk møte	10.01.22	1 time og 13 min.
Astrid	fysisk møte	13.01.22	51 min.
Silje	fysisk møte	14.03.22	1 time og 13 min.
Astrid	fysisk møte	25.03.22	1 time og 25 min.
Kathrine	via e-post	01.04.22	-

Trosopplæring inkluderer som nevnt også andre kirkelige medarbeidere, herunder prest, diakon, kantor/organist, kateket, andre menighetsansatte, samt frivillige som jobber i kirken. Mye av trosopplæringen skjer i forbindelse med gudstjenester, hvor det er presten som leder de kirkelige handlingene. Presten har det liturgiske hovedansvaret, og er i mange tilfeller, i likhet med andre medarbeidere og frivillige i kirken, med på den kirkelige undervisningen som trosopplæringen gir. Jeg har likevel valgt å ikke inkludere prester, da de representerer et eget profesjonsfelleskap, og har andre krav og styringsdokumenter som de forholder seg til.

De som er ansatt som trosopplærere i Den norske kirke har kirkelig undervisning av alle døpte mellom 0-18 år som sitt hovedansvarsområde, og har den nasjonale trosopplæringsplanen som sitt overordnede styringsdokument. Av den grunn er det en naturlig avgrensning å ha fokus på trosopplærere og de styringsdokumenter som er de skriftlige verktøy de bruker i sitt daglige arbeid. Andre medarbeidere og frivillige i kirken har jeg også valgt å utelate fra oppgaven min. Selv om de samlet sett utgjør helheten av

trosopplæringsarbeidet, så har de andre krav og andre oppgaver utover trosopplæringsarbeidet. De som jobber frivillig under trosopplæringen er i liten grad knyttet til selve den kirkelige undervisningen, og har dermed ingen formelle eller skriftlige krav de jobber etter. Deres oppgaver er mer knyttet opp mot praktiske gjøremål under tiltak hvor for eksempel deres barn/ungdom deltar. I den grad de frivillige er med på å undervise i teori, eller kristen forkynnelse, så gjøres det under ledelse av trosopplærer ved menigheten.

3.5 Tilblivelsen av utvalget til intervjuene

Silje tok initiativ til å få fortalt om mitt prosjekt til sine kollegaer i Nord-Hålogaland bispedømme under en samling for trosopplærere høsten 2021. Under dette møtet spurte hun om det var noen som hadde mulighet til å delta i prosjektet. Hun informerte også om at det ville kreve to intervjuer med meg, og at hvert intervju ville ha en varighet på cirka en time. Hun fortalte at tematikken var samisk trosopplæring i Tromsø. Etter dette møtet var det flere som viste interesse. Jeg fikk e-post adressene til de som meldte sin interesse til Silje. Jeg kontaktet seks personer, hvorav fire svarte på min henvendelse. På eposten jeg sendte til de seks interesserte beskrev jeg i korte trekk hva prosjektet handlet om, hvilket fagområde jeg kom fra og hvilken utdanningsinstitusjon jeg var tilknyttet. All kommunikasjon mellom meg og de interesserte som gjaldt deltakelse og intervjuavtaler skjedde via epost. Alle som ble kontaktet jobbet ved ulike menigheter i Tromsø kommune.

3.6 Pilotintervju

Jeg utførte et pilotintervju med Silje den 19. november 2021. Jeg gjorde henne oppmerksom på at prosjektet mitt på dette tidspunkt ikke var blitt godkjent av NSD – Norsk Senter For Forskningsdata. Dette pilotintervjuet ga meg en pekepinn på hvilke spørsmål som kunne oppleves som overflødige eller gjentakende. Jeg utarbeidet 15 spørsmål til dette pilotintervjuet, og estimert avsatt tid var en time. Jeg sendte ikke spørsmålene på forhånd, og hun fikk heller ikke beskjed om å forberede seg til intervjuet. Dette var en klar strategi fra min side fordi dette skulle først og fremst være en læringsarena for meg, med tanke på at det var nytt både for meg og for Silje. I ettertid, da vi hadde en samtale om dette intervjuet, ytret Silje at det hadde vært lettere for hennes del om hun hadde fått beskjed på forhånd at flere av spørsmålene ville dreie seg om de ulike styringsdokumentene. På den måten kunne hun ha lest

gjennom alle dokumentene på nytt for hukommelsen sin del, både de nasjonale og de lokale planverkene.

Hun forklarte at mye av arbeidshverdagen hennes gikk til praktiske gjøremål, og at styringsdokumentene sjelden ble studert. De ble brukt da trosopplærerne skrev sine lokale trosopplæringsplaner i perioden 2014-2016, men etter dette fungerte de mer som oppslagsverk når det var behov for å finne ut hvilke konkrete målsetninger som skulle flettes sammen med tiltak under årshjulets aktiviteter. Dette tok jeg til etterretning. Da jeg avtalte tidspunkter for intervjuer med de andre deltakerne, skrev jeg kort i eposten at mange av spørsmålene ville dreie seg om styringsdokumentene, slik at det ville være en fordel om de var oppdatert på dem i forkant. Jeg var tydelig på at det ikke var nødvendig å pugge noe, men at det holdt at de bare frisket opp hukommelsen sin med for eksempel hva de hadde skrevet i egne lokale trosopplæringsplaner, særlig med tanke på samisk tematikk.

3.7 Intervjuguide

I forkant av pilotintervjuet satt jeg med 15 spørsmål som skulle gjelde for første intervju. Jeg endret litt på ordlyden på spørsmålene etter gjennomført pilotintervju, men beholdt antallet. I runde to ble det redusert til 10 spørsmål. Det kom oppfølgingsspørsmål der det følte naturlig. På den måten var intervjuguiden ikke streng i malen, men ga mulighet for at deltakerne fikk svare mer utfyllende på de temaene som lå deres hjerte nærmest. Det var heller ikke satt opp skjematisk med svaralternativer eller ja-nei spørsmål. Spørsmålene gikk i stor grad på hvordan de praktisk jobber i relasjon til samisk trosopplæring, og hvilke refleksjoner de gjør seg i arbeidet sitt.

3.7.1 Intervjuguide til pilotintervjuet:

1. Fortell kort om deg selv, alder, hvor du er fra, din stilling, hvor lenge du har jobbet i menigheten.
2. Hvordan bruker du (eventuelt hvordan har du brukt?) den samiske trosopplæringsplanen i ditt praktiske arbeid? Som en guide før du lager tiltak, eller etter at den lokale trosopplæringsplanen ble fullført?
3. Er det noen formuleringer i den samiske trosopplæringsplanen som du mener er vanskelige å tolke?

4. Er det noe du skulle ønske det stod mer informasjon om i den samiske trosopplæringsplanen?
5. Hvem/hva er dine kilder når du skal innhente informasjon om samisk kultur, språk og kirke tradisjoner? Her kan det være snakk om både skriftlige og muntlige kilder.
6. På hvilken måte er den samiske trosopplæringsplanen nyttig i ditt arbeid?
7. Møter du noen utfordringer når du skal synliggjøre det samiske i trosopplæringen?
8. Hvilke visuelle uttrykk brukes når man ønsker å synliggjøre samisk kultur?
9. Har du noen tanker om hvilke bilder av det samiske som formidles gjennom trosopplæringsarbeidet?
10. Hva er de beste grepene du gjør når du ønsker å løfte fram det samiske i trosopplæringsarbeidet?
11. Hadde du noe kjennskap til samisk kultur og språk før du begynte å jobbe som trosopplærer?
12. Har du fått tilbud om å øke kompetansen din i samisk kultur, tradisjon og språk? Og har du evt. benyttet deg av det tilbudet?
13. Er menighetsrådet engasjerte i trosopplæringsarbeidet?
14. Hvis du skulle trekke ut tre ting som du mener er det viktigste i arbeidet ditt med å synliggjøre det samiske, hva ville det vært?
15. Hvordan utvikle samisk trosopplæring videre i din menighet? Fortsette som nå, eller gjøre flere grep som per i dag ikke gjøres?

3.7.2 Intervjuguide til andre og siste runde med intervju:

De tre første spørsmålene er direkte knyttet til den samiske trosopplæringsplanens innhold. Jeg siterer fra den samiske trosopplæringsplanen fra sidene 10-11:

1. *Livstolkning og livsmestring: Personlig vekst: «Som allmenndanning bør trosopplæringen bidra til å bli bedre kjent med samisk levesett, verdier og virkelighetsforståelse, slik de kommer til uttrykk i lokalmiljøet og stedegen kultur.»*
Har du noen tanker om dette punktet? Hvordan gripe fatt i dette? Hvilke grep har man eventuelt gjort ved din menighet for å imøtekomme dette?
2. *Kirkens tro og tradisjon: Kirken: «Barn og unge skal utfordres til kritisk refleksjon over kirkens historiske møte med samene på bakgrunn av samisk religions- og*

- kirkehistorie.*» Har du reflektert over dette i ditt arbeid? Og hvilke grep har du eventuelt gjort for å praktisk jobbe med dette i ditt møte med de med samisk identitet?
3. *Kristen tro i praksis: Bønn: «Barn og unge skal bli kjent med stedegne samiske kristne tradisjoner som knytter seg til ulike former for naturbruk.»* Har du jobbet noe med dette punktet i din menighet? Har du noen refleksjoner rundt dette temaet?
  4. Hvordan kan man, etter din mening, utvikle arbeidet med å få barn og unge med en samisk identitet til å føle eierskap til kirken i Tromsø?
  5. Er det noe som må gjøres annerledes fra høyere hold, for eksempel fra biskopen eller fra samisk kirkeråd for å hjelpe dere trosopplærere i arbeidet med å ivareta det samiske perspektivet? Har du noen eksempler?
  6. Ønsker du mer oppfølging fra biskopen eller samisk kirkeråd på arbeidet du gjør for å synliggjøre det samiske perspektivet i trosopplæringsarbeidet ditt? På hvilken måte?
  7. De grep som din menighet gjør for å synliggjøre og inkludere samisk språk, kultur og identitet, føler du at det dere gjør er autentisk og representativt for de med samisk tilhørighet her i Tromsø? Kan du utdype dette?
  8. I Tromsø representerer de med samisk tilhørighet en minoritet. Den norske kirke har en historie bak seg som en aktiv aktør i fornorskingsprosessen som foregikk i over 100 år. Hvordan kan man styrke kirken som en trygg samisk arena her i Tromsø?
  9. Har din menighet gode rutiner for å spørre om ønske om bruk av samisk språk i trosopplæringen? Kommer eventuelt initiativet fra dere eller brukerne?
  10. Sitat fra *Plan for trosopplæring* side 9: «*Kunnskap om det samiske folks åndelighet, kirkeliv og tradisjon er en viktig del av tradisjonsgodset som alle bør få del i.*» Hvilke grep gjøres/kan gjøres for å synliggjøre disse aspektene i trosopplæringen her i Tromsø?

3.8 Semistrukturert intervju

Spørsmålene jeg har stilt intervjuobjektene har vært veiledende. Dersom trosopplærerne ikke har forstått spørsmålet har jeg omformulert det der og da. Ulike temaer har engasjert de ulike trosopplærerne på forskjellig vis, og dette har fått prege intervjuene. Ved å utføre kvalitative intervju på denne måten, ble informantene styrt inn på temaer som var viktige med tanke på min problemstilling, samtidig som de fikk en mulighet til å få utdype sine svar på ulike steder. Semistrukturerte intervju åpner opp for at intervjuet kan oppleves mer som en samtale, men

med gitte føringer. Jeg var ute etter trosopplærernes erfaringer, tanker og arbeidsmetoder i forhold til samisk tematikk, hvor det var deres beskrivelser som var det sentrale. Det er deres refleksjoner og praksiser jeg har vært interessert i.

3.9 Intervjuprosessen

Alle de fysiske møtene ble gjennomført ved trosopplærernes respektive arbeidsplasser. Vi hadde avtalt tidspunkter via e-post i god tid i forveien, og jeg hadde kommunisert til dem at hvert intervju ville ta omkring en time. Jeg hadde også informert dem om at jeg ønsket å bruke lydopptaker, og dette ble godkjent av alle involverte før intervjustart. Alle intervjuene bortsett fra et var en-til-en samtaler mellom meg og trosopplærer. Trosopplærer fra Kvaløy menighet fikk jeg aldri intervjuet en-til-en, da hun hadde utfordringer med å finne tid til dette i sin hektiske arbeidshverdag. Derfor ble det første intervjuet med henne i gruppe sammen med trosopplærer fra Hillesøy og Sandnessund menighet, av den enkle grunn at de deler kontor. Det andre intervjuet med trosopplærer for Kvaløy menighet ble gjennomført gjennom at hun svarte på spørsmålene fra andre runde via e-post.

I sammenhenger hvor forskeren har samme kulturelle bakgrunn som det fagfeltet man forsker på må man være årvåken, og dette kan være en utfordring hvis man ikke er seg det bevisst. Metodisk sett handler det blant annet om å reflektere over sin posisjon i forkant, samt å være transparent gjennom hele prosessen overfor dem man intervjuer. Jeg valgte å være åpen om min samiske bakgrunn allerede ved første møte, men i ettertid har jeg reflektert over om dette var nødvendig og hensiktsmessig. Hvilke forpliktelser hadde jeg egentlig overfor de jeg intervjuet med tanke på min kulturelle identitet? Hvor viktig er det å tydeliggjøre ens egen etnisitet eller kulturelle tilhørighet? Sett i et større perspektiv handler dette om noe mer enn å fortelle noe om ens egen identitet. Det er også en løsrivelse fra vestlig historisk kolonialisme over urfolksgrupper som i lang tid har hatt definisjonsmakten over hva som skal være relevant utfra et majoritetsperspektiv. I denne sammenheng har det egenverdi å kunne tilnærme seg tematikken fra et minoritets- og innenfra perspektiv.

Intervju er samhandling mellom mennesker, hvor alle har ulike utgangspunkt, avhengig av om du er forskeren eller den som blir intervjuet, og av hvem du som forsker er vis a vis informantens posisjon og ressurser. Vi har alle vårt indre univers av tanker, verdier, fordommer og forestillinger om den virkelighet man opplever seg selv gjennom. Enten vi er oss selv bevisst dette eller ikke, så blir vi påvirket av våre omgivelser, men vi er også selv aktive påvirkere. En kan ikke komme forbi seg selv skriver religionshistorikeren Bjørn Ola

Tafjord i boka *Metode i religionsvitenskap* (2006: 244). Forskning er ikke en nøytral aktivitet. Det er høyst subjektivt fordi forskeren har et usynlig indre filter som datamaterialet skal gjennom. De som blir intervjuet har også roller som skal utspilles. Her er det mange faktorer som spiller inn med tanke på hva de ønsker å dele med forskeren. Hvordan man i dette samhandlingsfeltet skal forhindre at det blir et gap mellom forsker og deltaker, er blant annet avhengig av at begge parter har tillit til hverandre og de roller de skal fylle (forsker/subjektet).

3.10 utfordringer - intervjuene

Pandemien var fortsatt en avgjørende faktor i samfunnet i begynnelsen av 2022. Samfunnet hadde så vidt begynt å åpnes mer opp. Fra februar 2022 begynte smittetallet i Norge på ny å gå opp. Trosopplærerne som skulle intervjues opplevde også det økte smittetrykket på den tiden, noe som førte til mange utsettelse av planlagte intervjuer. Det siste intervjuet ble ikke gjennomført før i april 2022, som var tre måneder etter planlagt ferdigstilling av datainnsamling via intervju. Feltarbeid var også utfordrende på grunn av krav om sosial distanse og færre samlede under fysiske møter, noe som igjen førte til at det ble arrangert færre samlinger, kurs og foredrag. I tillegg hadde trosopplæringsarbeidet hatt en toårig pause.

På det tidspunktet jeg begynte å intervju trosopplærerne (høsten 2021) var ikke landet fullt ut åpnet opp, og mange av trosopplæringstiltakene var fortsatt ikke påbegynt etter pandemien. Mange av tiltakene var kun planlagt inn i de lokale trosopplæringsplanene, men var aldri blitt gjennomført. I praksis så hadde trosopplærerne kun to-tre år med aktive tiltak før nedstengningen skjedde, siden de fleste ikke var ferdig med sine lokale trosopplæringsplaner før i 2016. Det kom også fram under intervjuene at samisk trosopplæring ikke fikk økt fokus før i 2017-2018, og da etter oppfordring fra biskopen i Nord-Hålogaland. Dette betyr at de hadde enda mindre erfaring med tanke på å jobbe praktisk med denne tematikken.

Selv om tankeprosessen rundt samisk trosopplæring ble kommunisert som viktig å få inkludert inn i den generelle trosopplæringen, så manglet det erfaring med aktive tiltak. Med få aktive tiltak som har samisk innhold, så blir det også mindre mulighet for dialog med eventuelle deltakere på tiltakene. Som et eksempel så arrangeres det bare *ett* samisk tiltak i året (samisk aktivitetsdag på Kvaløy kirke). Den er for aldersgruppen 12 til 13 år. Dette tiltaket er et samarbeidstiltak mellom Kvaløy, Hillesøy og Sandnessund menigheter, men alle menigheter i Tromsø kommune får denne invitasjonen (det ble sendt ut 500 invitasjoner i

posten i år 2019). Antall deltakere på dette tiltaket har vært i underkant av tjue barn, noe som gir et tynt grunnlag for å konkludere på hvorvidt tiltaket har «truffet bra» innholdsmessig, sett fra trosopplærernes ståsted.

3.11 Etiske hensyn - intervjuene

Prosjektet mitt ble godkjent av NSD – Norsk Senter for Forskningsdata den 03.01.22²⁵. Pilotintervju av trosopplærer Silje ble gjennomført i forkant av prosjektets godkjenning fra NSD. Dette ble Silje informert om, men hadde ingen betenkeligheter med å likevel bli intervjuet av meg. Spørsmålene var jobberelaterte, og ingen av dem var formulert på måter som gjorde at hun måtte uttale seg om temaer som kunne oppleves konfidensielle. På grunn av vi kjente hverandre fra før, var det allerede etablert et tillitsbånd mellom oss. Dette førte til at pilotintervju i forkant av prosjektets godkjenning var gjennomførbart. Det ble likevel diskutert grundig av meg og veileder Siv Ellen Kraft ved UiT, om pilotintervju skulle finne sted før jul i 2021. Veileder fikk se spørsmålene som skulle stilles ved pilotintervjuet, og mente at spørsmålene fulgte de etiske prinsippene for forskning, og at de ikke hadde karakter av å bryte noen forskningsetiske normer.

3.12 Transkribering av intervju - fra lydfiler til tekstfiler

I etterkant av hvert intervju ble de transkribert. Jeg brukte min personlige mobil til å ta opptak under intervjuene, og disse opptakene lagret jeg i skylagringstjenesten OneDrive fra Microsoft. Jeg brukte ingen eksterne programmer til å transkribere intervjuene. Jeg lyttet til lydopptaket og skrev ned hva som ble sagt. Jeg begynte med å skrive ned alt jeg hørte på pilotintervjuet, og lot også dialekten være med inn i den tekstlige filen. Dette var meget tidkrevende, og jeg gikk raskt bort fra denne tilnærmingen. Jeg transkriberte pilotintervjuet to ganger. Under første transkribering forholdt jeg meg til dialekt og inkluderte alle såkalte pauseord (hmm.. tja.... ehm...), kretning, hosting og lignende. For runde nummer to fjernet jeg både dialekt og pauseord. Deretter sammenlignet jeg transkriberingene. Dette var viktig for å kunne avklare om noen av poengene ble borte ved å fjerne dialekt og såkalte pauseord. Min vurdering var at så ikke var tilfelle, og at poengene snarere fremstod mer tydelig etter at jeg kun transkriberte på bokmål.

---

²⁵ Se vedlegg 1.

I et semistrukturert intervju er formen en samtale mellom intervjuer og informant. Denne teknikken gir større rom for en avslappet atmosfære, men vil fortsatt (forhåpentligvis) oppleves seriøst og profesjonelt på grunn av rammeverket som er blitt presentert i forkant (et intervju til et masterprosjekt). Når jeg inkluderte både dialekt og pauseord, ble den tekstlige filen mer utydelig. Jeg hadde en ide om at jeg skulle klare å huske hva som ble sagt i et intervju (eller samtale for den saks skyld), men fant raskt ut hvor fort man egentlig glemmer hvordan samtalen gikk for seg. Ved inkludering av pauseord, for eksempel «ehm...» så kunne svaret til informanten (i den tekstlige filen) virke vanskelig å tolke. Hva mente egentlig informanten her? Var det usikkerhet? Var det bare betenkningstid? Når jeg istedenfor i den tekstlige filen skrev «informanten opplevdes usikker» eller «informanten måtte bruke litt tid på å huske, fordi det var lenge siden vedkommende hadde lest hva som stod i planverket» osv. så ble det lettere å bruke det tekstlige materialet videre. Særlig med tanke på at jeg da lettere kunne sammenligne svarene til de ulike informanter opp mot hverandre.

Mine transkriberinger av intervjuene til tekstfiler skal slettes etter at prosjektet er avsluttet. De er kun råmateriale til eget bruk, og skal aldri publiseres. Det er viktig at den som skal foreta analysen av data, treffer de valg som åpner opp materialet på best mulig måte. Altså vil personlige vurderinger og refleksjoner bli en viktig faktor. Både å unnlate å ta med såkalte pauseord, og å foreta valg som å «oversette» fra dialekt til bokmål er legitime løsninger. For mitt vedkommende ble materialet mer tydelig etter at jeg foretok mitt valg om å fjerne det som virket forstyrrende for meg. En annen viktig faktor var at det var mer tidkrevende å inkludere alle lyder inn i det tekstlige formatet, særlig med tanke på at det var jeg selv som foretok manuell transkripsjon, og ikke anvendte automatisk eller profesjonell transskribert.

3.13 Feltarbeid

Feltarbeid var en del av mitt metodevalg. Materialet fra feltarbeidet brukes ikke eksplisitt i kapitlene, men har bidrat til min forståelse av feltet og de sammenhengene som informantene mine inngår i. Intervju er også feltarbeid, men med andre rammer og grenser. Feltarbeid er en læringsarena, hvor man som forsker har muligheten til å utvide ens forståelseshorisont på det man studerer, enten det er enkeltmennesker eller systemer (Tafjord 2006: 256). Mine feltarbeid har vært knyttet til to møter i regi av Den norske kirke, knyttet til henholdsvis trosopplæring og samisk kirkeliv.

3.13.1 Feltsted 1

I januar 2021 hadde trosopplærerne en nettverkssamling i Tromsø, hvor temaet var samisk trosopplæring rettet mot barn og unge med samisk tilhørighet. Jeg deltok på denne samlingen hvor det var elleve fysisk frammøtte, og fem som deltok digitalt. Denne invitasjonen gjaldt for hele landet, alle som jobber med barn og unge i Den norske kirke, inkludert de som jobber som frivillig. Jeg jobber som frivillig i Den norske kirke, og ble av den grunn invitert til å være med på samlingen. Under samlingen var det presentasjonsrunde av alle deltakere, og der fikk jeg kort fortalt at jeg også er student ved UiT, Norges arktiske universitet, og om mitt prosjekt om samisk trosopplæring i Tromsø. Jeg vil ikke i oppgaven referere til noe spesifikt fra denne samlingen. Denne samlingen fungerte mer som en refleksjonsarena for meg, hvor jeg fikk mer innsikt i hvordan trosopplærere på regionalt nivå jobber med samisk tematikk i relasjon til barne- og ungdomsarbeid. Både hva som fungerer bra og det som fungerer dårlig. Ikke minst fikk jeg hørt litt hvordan de ulike trosopplærerne jobber praktisk i møte med styringsdokumentene. Nettverkssamlingen varte over to dager, men jeg valgte å bare delta på den første dagen, da tematikken denne dagen i større grad var av en generell art. Nettverkssamlingen ble arrangert av Samisk kirkeråd²⁶.

3.13.2 Feltsted 2

I januar 2022 deltok jeg på et møte i Elverhøy kirke. Dette var et åpent møte, hvor både ansatte i kirken og andre interesserte var blitt invitert via Facebook og andre sosiale plattformer. Temaet omhandlet hvordan man kan utvikle samisk kirkeliv i Tromsø by. Domprosten Stig Lægdene og kapellan i Grønnåsen menighet Jill Kjølaas Sæterbø ledet møtet som varte i cirka to timer. Dette var ikke et bindende møte for noen parter, men skulle fungere som en arena hvor det var lagt opp til at alle som ønsket å dele noe i plenum kunne ta ordet. Under møtet var det både tekstlesning fra bibelen og salmesang, både ved begynnelsen og ved møtets slutt. Det var i underkant av tjue fremmøtte, og under presentasjonsrunden kom det fram at de fleste var kirkelig ansatte. De fleste fremmøtte var i tillegg menn, og brorparten av dem var teologer.

Jeg ble bedt om å si noen ord, og jeg fortalte at jeg holdt på med en masteroppgave om samisk trosopplæring i Tromsø. Jeg ble spurt om mine tanker rundt hva som kan gjøres for å

---

²⁶ Samisk kirkeråd ble opprett av Kirkemøtet i 1992. Rådet er Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv. Sekretariatet for rådet ligger i Tromsø, og består av 5 rådgivere og en generalsekretær. Representantene for rådet består av sju medlemmer, og velges for fire år om gangen.

styrke samisk kirkeliv i soknet. På dette tidspunktet hadde jeg allerede gjennomført et par intervju og dannet meg et inntrykk av hvordan forholdene var ved flere av byens menigheter. Jeg etterlyste økt kompetanse om samiske temaer hos ansatte i byens menigheter. Dette var det bred enighet om i kirkerommet, men ingen kunne svare på hvordan denne kompetansen kunne styrkes. Etter at møtet ble avsluttet snakket jeg med flere av de fremmøtte, hvor det ble uttrykt at et slikt prosjekt som jeg nå jobber med vil kunne komme Den norske kirke til nytte. Det ble poengtert at kirken trenger flere med samisk tilhørighet til å både jobbe i kirken, og til å forske på samiske temaer knyttet til kirken. Særlig med tanke på kirkens fortid som aktiv aktør i forforskningstiden, og hvordan dette har påvirket relasjonen mellom den samiske befolkningen og Den norske kirke totalt sett, sett fra et samisk ståsted.

4 Metodisk inngang til dokumentanalysen

4.1 Innledning

Jeg bruker tilnærmingen til dokumentanalyse slik den blir presentert i boka *Hvordan gjøre dokumentanalyse* (2020) av Asdal og Reinertsen. De opererer med det de kaller en *praktisk orientert* tilnærming til dokumenter, som rommer mer enn kun tekstanalyse og diskursanalyse. I deres tilnærming er dokumenter også materielle gjenstander:

Som et første metodisk utgangspunkt innebærer denne tilnærmingen å bryte ned skillet mellom tekst forstått som noe som står «utenfor» eller adskilt fra samfunnet, og slik sett utgjør en helt egen verden av tegn, tekst og diskurser i motsetning til samfunnet, naturen og den virkelige verden. Et slikt skille gir egentlig ikke mening: Dokumenter, de formene vi skriver i, er allerede en integrert del av den virkeligheten og det samfunnet vi studerer.

Asdal og Reinertsen 2020: 17-18.

Asdal og Reinertsen har utviklet et metodisk apparat som består av seks deler:

Dokumentsteder, dokumentverktøy, dokumentarbeid, dokumenttekster, dokument saker og

dokumentbevegelser. Disse fungerer som analytiske innganger som de foreslår kan brukes til å analysere dokumenter. Altså handler det om hvilke praktiske grep man tar i sin analyse, og dermed styrer dette også tildeles hvilke perspektiv man jobber ut fra under analysen. I min oppgave har jeg i hovedsak valgt å sette søkelys mot to innganger: *dokumentverktøy* og *dokumenttekster*.

4.2 Verktøyinngang

Verktøyinngangen handler om å se på dokumenter som mer enn bare informasjon, de er også redskaper i den forstand at de skal få noe til å skje, og brukes for å få noe til å skje.

Dokumenter blir her forstått som å være er del av et større bilde. Kirkens dokumenter inkluderer både planleggingsdokumenter, høringsdokumenter, strategidokumenter, retningslinjer, budsjett, evalueringer osv. De er alle del av Den norske kirkes politiske, organisatoriske og byråkratiske maskineri. *Plan for trosopplæring*, *Plan for samisk trosopplæring* og de lokale trosopplæringsplanene er alle en del av et system, og kan ikke forstås uavhengig fra det.

Det kan også argumenteres for at planverkene i kirken er del av flere systemer. Den norske kirke samarbeider med ulike aktører, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Viktige samarbeidspartnere er blant annet Kirkens verdensråd²⁷ (KV) og Det lutherske verdensforbund²⁸ (LVF). Disse organisasjonene har fattet vedtak om inkludering av urfolk og urfolksrettigheter, og deres strategier har betydning for hvordan Den norske kirke jobber med urfolkstematikk. Selv om Den norske kirke ikke lenger er statskirke, så vil offentlig lovverk, som for eksempel Samelovens språkregler, legge føringer på det som skrives inn i kirkens nasjonale styringsverktøy. Med andre ord vil eksterne faktorer spille inn som tonegivende aktører i forhold til alle dokumenter som utarbeides i Den norske kirke.

Asdal og Reinertsen bruker begrepet *politikkens teknologier* på dokumenter som brukes innenfor politikk og forvaltning. Det som definerer dem er at de er handlingsorienterte, men den bestemte retningen av handlingen(e) er ikke gitt på forhånd. Det er det empirien som må vise. (Asdal og Reinertsen 2020: 53). Altså er det fokus på å undersøke hva *funksjonen* til de ulike dokumentene er. Derfor blir verktøyinngangen særlig relevant for min oppgave, i og

---

²⁷ Kirkens verdensråd (KV): ble dannet i 1948 og er et kirkelig fellesorgan (økumenisk organisasjon). Over 340 kirkesamfunn er medlem i KV, blant annet Den norske kirke og Norges Kristne råd.

Se: <https://www.oikoumene.org/>.

²⁸ Den lutherske verdensforbund (LVF): ble dannet i 1947, er en paraplyorganisasjon for lutherske kirker. 148 kirker er medlemmer i LVF (2023). Se: <https://www.lutheranworld.org/>.

med at jeg søker svar på blant annet hvordan trosopplærere realiserer og implementerer målsetningene som gis i *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring*. Kirkens styringsdokumenter er skrevet med den hensikt at de skal brukes aktivt av trosopplærere når de skal skrive sine lokale trosopplæringsplaner.

4.3 Dokumenttekster

Den andre inngangen jeg bruker er *dokumenttekster*. Her er fokus rettet mot selve teksten, og ikke det som skjer utenfor teksten. Å studere planverkene som *tekster*, er interessant i denne sammenhengen fordi det gir meg mulighet til å nærme meg tematikken enda mer. Hvem er avsender, hvem er mottaker? Hvordan er strukturen i teksten? Hvordan er språket, med hensyn til form og uttrykk? Hvilke språklige virkemidler tas i bruk?

Asdal og Reinertsen peker særlig mot to sentrale poenger ved å studere selve teksten: *sjanger* og *retorikk*. De bygger på retorikkforskeren Carolyn Miller sin tolkning av sjanger, hvor den blir sett på som en *sosial handling*. I en slik setting blir sjanger noe *relasjonelt* (Asdal og Reinertsen 2020: 84). Teksten forteller noe gjennom sjangeren. Dokumenter tilhører ulike sjangere og blir dermed møtt med ulike forventninger av tekstenes mottakere²⁹. Altså handler det ikke bare om tekst som *form*, men også som *handling*. Teksten får noe til å skje, ved hjelp av blant annet sjanger. Det interessante i denne sammenhengen er at Asdal og Reinertsen ser på sjanger som en sosial handling. Altså er det noe utover det *tekniske* i en tekst som er vesentlig.

Dette utvidede sjangerbegrepet, som ser tekster ikke kun som form, men også som handling, peker oss i retning av at avsenderens intensjoner ikke alene kan forklare hvilken betydning teksten får. Tolkningene kan være annerledes enn opprinnelig intendert, og et dokument kan få utforutsette effekter. Tekster kan leses og brukes på uforutsigbare måter, og tekster griper inn i og former virkelighet».

(Asdal og Reinertsen 2020: 85).

---

²⁹ Asdal og Reinertsen skisserer opp både *sjangerkrav*, *sjangerforventninger* og *sjangerbrudd* som sentrale elementer når man ønsker å studere sjanger (Asdal og Reinertsen 2021: 84). Når jeg i oppgaven velger å bruke inngangen *dokumenttekster*, så ikke sjanger i seg selv det eneste interessante ved planverkene jeg studerer.

Innenfor spesifikke sjangre brukes det ulike virkemidler for å oppnå noe konkret. For eksempel vil kirkelige planverk ofte henviser til bibelsitater, og bruke dette som et retorisk grep for å overbevise leseren. Bibelen i et (luthersk) kirkelig planverk vil ha høy autoritet og troverdighet, og være en rettesnor med tanke på hva som er sant og usant. Bibelen vil i denne sammenhengen være en pålitelig kilde til vedtatte fakta, og dermed stå som «eksperten» som leseren umiddelbart vil ha tillit til. Til sammenligning må planverk brukt i offentlig skolesystem i Norge henviser til nasjonale og internasjonale lovverk, retningslinjer og konvensjoner som vedtatte fakta. En enighet om retning basert på hva statsapparatet Norge har bestemt skal være felles grunnlag for skoleplanverk. Bibelske tekster vil i skoleplanverk ikke inneha noen form for gyldighet når det er tale om fakta.

4.4 Risikoelementer ved analysevalget

Faren med å kun bruke disse to inngangene som utgangspunkt for tekstanalysen, er at jeg «låser» analysen. Med det mener jeg at jeg kan miste aspekter som kan være viktige for å forstå en større bit av bildet eller andre biter av bildet. For eksempel kunne jeg også betraktet tekstene som *dokumentsteder*, men da ville det vært mer naturlig å studere *kirken* som dokumentsted, og slik la kirkens plandokumenter fortelle noe om kirkens praksiser. Selv om jeg implisitt gjennom analysen min sier noe om kirken som samfunnsinstitusjon, og dertil også hva kirkens praksiser er, så er ikke det mitt hovedanliggende. Det er heller hvordan plantekstene realiseres gjennom trosopplærernes forståelse og anvendelse av dem. Av den grunn virker det mer fornuftig å bruke inngangen *dokumentverktøy* og *dokumenttekster* i denne sammenhengen, da problemstillingen min kretser rundt hvordan politikk og forvaltning fungerer i praksis på menighetsnivå.

4.5 Kombinasjon av to innganger som metodiske og analytiske grep

I min tilnærming til dokumentene jeg studerer ligger det en forståelse av at planverkene som kirken bruker i sitt trosopplæringsarbeid inngår i et hierarki av tekster. Øverst finnes *Plan for trosopplæring* som øverst, etterfulgt av *Plan for samisk trosopplæring*, og til slutt de *lokale trosopplæringsplanene*. Med dette mener jeg at de to første planverkene her nevnt er styringsdokumenter som gir oversikt og fastsetter hovedtrekkene i trosopplæringen i hele Den norske kirke, og de gjelder på et nasjonalt nivå i kirken. De er et resultat av beslutninger som

er politisk vedtatt av Kirkemøtet³⁰ og de er offentlige vedtatte rammeverk. De lokale trosopplæringsplaner er å forstå som nærmere praksis på menighetsnivå, selv om de også skal godkjennes av politiske kirkelige organer (menighetsråd). De angir supplerende detaljer som forteller mer konkret om de aktiviteter som skjer på menighetsnivå. Samtidig er *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring* begge å forstå både som overordnede planer og som rammeplaner. Det vil si at de er retningsgivende (overordnet del) for den kirkelige undervisningen, og samtidig skal fungere som verktøy (rammeplaner) for trosopplærere som skal lage sine lokale trosopplæringsplaner for sine menigheter.

Verktøyinngangen jeg bruker som et metodegrep gir meg i tillegg tilgang til å studere sammenhengene hvor planverkene inngår i kirkeundervisningen rettet mot barn og unge, og hvordan de innvirker på praksiser i lokalmenighetene. Et viktig element med en slik verktøyinngang er å studere hvordan planverkene påvirker hverandre, da de i en slik forståelse alle er en del av en større helhet. De er dermed ikke uavhengige dokumenter, men inngår i større tekstsammenhenger. De blir brukt som dokumentverktøy på ulike nivåer i Den norske kirke som virksomhet. I denne sammenheng er det bruken av planverkene som er interessant, og ikke prosessene forut for de ferdige skrevne dokumentene. Det er stadfestet at planverkene brukes i trosopplæringen. Jeg ønsker blant annet å se på hvordan, og i hvilken grad, de overordnede planverk brukes som verktøy av trosopplærere og hvilke refleksjoner de gjør seg rundt arbeidet med samisk trosopplæring i praksis.

I mitt prosjekt henger *verktøy* og *tekstinngangen* tett sammen. Planverk av ulike slag vil alltid være relatert til intensjoner om at noe skal oppnås, men det er ikke alltid så lett å vite nøyaktig hva som skjer når dokumenter leses av mottakeren. Hvordan vil dokumentet bli brukt? Vil det bli brukt slik avsender intenderte? Dokumentet vil kunne påvirke mye av det praktiske arbeidet videre, og videre praksis vil også kunne ha mulighet til å påvirke framtidige reviderte eller nye planverk. Oppsummert så må man til empirien for å finne svar på disse spørsmålene.

---

³⁰ Kirkemøtet er det øverste demokratisk valgte organet i Den norske kirke. Kirkemøtet består av alle medlemmene i bispedømmerådene, og de behandler saker av felles kirkelig karakter. Se også nærmere beskrivelse av Kirkemøtet under kapittel 2 i denne oppgaven. (Den norske kirke, 2023, *Om Kirkemøtet*)

5 Dokumentanalyse

5.1 Innledning

Materialet jeg presenterer i masteroppgaven min er basert på (1) dokumentanalyse av styringsdokumentene som angir rammeverket til trosopplæringsarbeidet, og (2) intervjuer som jeg har gjort med trosopplærere ved fire menigheter i Tromsø. I dette kapitlet går jeg nærmere inn på de ulike styringsdokumentene: *Plan for trosopplæring*, *Plan for samisk trosopplæring*, og de fire lokale trosopplæringsplanene fra Kvaløy, Hillesøy, Sandnessund og Grønnåsen menighet. I denne kartleggingen av de ulike styringsdokumenter brukes inngangene (metodegrepet) fra Asdal og Reinertsen; *dokumenttekster* og *dokumentverktøy*.

5.2 De ulike styringsdokumentene – funksjon og utforming

Rammeverket som *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring* gir skal være retningsgivende for hvordan menighetene skal jobbe med trosopplæring generelt. Dette gjelder også for samisk trosopplæring. Med andre ord vil de være med å bestemme innholdet i de lokale trosopplæringsplanene til de ulike menighetene. I og med at *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring* i hovedsak skal vise retning og gi strukturelle føringer i form av blant annet gitte målsetninger, så vil de lokale planene til de ulike menighetene kunne være forskjellige i sin individuelle utforming. De lokale planene reflekterer hvordan det praktisk skal jobbes med de ulike målsetningene som de førstnevnte planer gir, gjennom tiltak og aktiviteter for barn og unge. Her vil samtidig andre faktorer spille inn, som for eksempel størrelse på menigheten og hvilke ressurser de har tilgjengelig. Er det mange ansatte i den lokale kirken? Har de egen trosopplærer som kun jobber med kirkelig undervisning av barn og unge? Er det mange aktive frivillige som hjelper til under arrangementer? I relasjon til det samiske, er det tilgang på personell som har kultur og språk kunnskap i samisk? Er det få barn og unge i soknet, slik at mange tiltak blir stående som inaktive (passive tiltak uten deltakere)? Har menigheten god økonomi eller et stramt budsjett hvor noen trosopplæringstiltak må nedprioriteres?

Det må også nevnes at de lokale trosopplæringsplanene formelt skal godkjennes av menighetsrådet til den enkelte menighet. Dermed vil de lokale planene kunne antyde hvilken profil menighetsrådet ønsker at det lokale menighetsarbeidet skal ha. Jeg vil trekke fram Kvaløy og Grønnåsen menighet som to eksempler fra undersøkelsen min. Kvaløy menighet

ligger i Kaldfjord og har ca. 4200³¹ medlemmer. Kaldfjord har sterke røtter i luthersk læstadianisme, og Kvaløy kirke er et viktig samlingssted for læstadianerne fra dette området. I den lokale trosopplæringsplanen for Kvaløy menighet står det:

Kirkelyd/menighetsliv: Den luthersk læstadianske menighet har stor tyngde i Kvaløy sokn og det er 2 forsamlingshus i Kaldfjord. Forsamlingen bærer preg av stort fellesskap for alle livets faser. Barn som eldre samles til forsamlinger og på stevner. Den luthersk-læstadianske forsamling driver et godt arbeid med tirsdagsskole og innehar mange års erfaring i dette kontinuerlige arbeidet for barn og unge. (Plan for Kvaløy menighet 2016: 2).

Videre står det i samme plan på side 3, under overskriften *Organisering, rammer og ansvar*:

Noen av tiltakene er lokale samarbeidstiltak med vårt nabosokn Sandnessund. Derfor er det brukt 2 versjoner av Herrens bønn: Den som brukes i Kvaløy – «Fadervår» og den som brukes i Sandnessund – «Vår Far». Babysang og Lys Våken bruker sistnevnte, mens tiltak som kun er forankret i Kvaløy sokn bruker egen versjon.

Disse to eksemplene forteller at kirken har et tett samarbeid med den luthersk læstadianske forsamlingen, og at det tette båndet mellom lokalkirken og den lokale læstadianske forsamling påvirker profilen til menigheten. Dette viser seg blant annet ved at man velger å bruke den eldre versjonen av Fadervår³² under egne lokale trosopplæringstiltak.

---

³¹ Tallene som de lokale trosopplæringsplanene bruker, er antall mennesker i soknet som er innmeldt som medlemmer av Den norske kirke.

³² I 2011 kom det ny versjon av Fadervår, hvor blant annet begynnelsen av bønningen «Fadervår, du som er i himmelen» ble erstattet med «Vår far som er i himmelen». Enkelte konservative menigheter innenfor Den norske kirke ønsker å bruke de gamle versjonene fra 1930 og 1978. Det er ingen kirkelig lovverk som hindrer menigheter i å bruke de gamle versjonene. Om det er 1930 eller 1978 versjonen av Fadervår som brukes i Kvaløy kirke nevnes ikke i den lokale trosopplæringsplanen.

Grønnåsen menighet har i overkant av 10.000 medlemmer. I trosopplæringsplanen deres finner vi denne ordlyden:

Grønnåsen menighet er en «grønn menighet» som innebærer ekstra fokus på miljøet, noe som også gjelder på trosopplæringstiltak med blant annet søppelsortering, Power Point på skjermer i stedet for papirprogram, og å ha med egen vannflaske på arrangement som Sommerkirken. Vi har også kulturmiddager hvor vi får bli kjent med smaker og tradisjoner fra andre land.

(Plan for Grønnåsen menighet 2019: 5).

Grønnåsen velger i sin lokale trosopplæringsplan å fremheve at de er en grønn menighet. Dette får innvirkning på trosopplæringstiltakene deres. Grønnåsen menighet tilhører et område på Tromsøya som er det mest folkerike av Tromsø by, og med store årskull med barn hvert år. Tromsøs befolkning består av mennesker med bakgrunn fra ulike verdensdeler. Det faktum at menigheten tilbyr kulturmiddager, hvor det legges vekt på å bli kjent med smaker og tradisjoner fra andre land, kan tolkes som at menigheten har gjort en lokal tilpasning med tanke på det store mangfoldet av innbyggere på øya. Dette tyder på at menigheten ikke har så mange stedbundne medlemmer som man for eksempel kan se er tilfellet med Kvaløy kirke.

Ved å sette Grønnåsen og Kvaløy menighet sine lokale trosopplæringsplaner side ved side, så vil selve trosopplæringstiltakene se rimelig like ut, da de er pliktige til å følge samme mal som den nasjonale trosopplæringsplanen legger opp til. Ved nærmere inspeksjon vil beskrivelser gitt under for eksempel «sentrale dimensjoner»³³ likevel kunne fortelle noe mer om det lokale miljøet rundt menigheten, og hvordan menigheten plasserer seg selv i denne sammenhengen.

5.3 Plan for trosopplæring - «Gud gir – vi deler»

Dette plandokumentet ble utgitt i 2010³⁴ av Den norske kirke. Forordet er skrevet av daværende direktør i Kirkerådet Jens-Petter Johnsen³⁵, men ellers er dokumentet utformet

---

³³ Med «sentrale dimensjoner i en helhetlig trosopplæring» (kapittel 6 i *Plan for trosopplæring*) listes det opp 11 dimensjoner som er definert som sentrale i menighetenes arbeid med trosopplæring. Jeg kommer tilbake til dette ved gjennomgang av de lokale trosopplæringsplanene senere i kapitlet.

³⁴ Trosopplæringsplanen ble vedtatt av kirkemøtet i 2009.

³⁵ Direktør i Kirkerådet fra 2006-2018. Ny direktør er Ingrid Vad Nilsen (2018-d.d.).

uten bruk av forfatternavn. Dette er et offentlig dokument, og den finnes både utgitt i skriftlig form (et hefte), samt i digital form på Den norske kirke sine nettsider.³⁶ Dokumentet har en lengde på 48 sider, fordelt over 9 kapitler³⁷. I tillegg inneholder den *forord, formål og oppbygging*, og to *vedlegg*³⁸. De referansene som finnes i dokumentet er henvisninger til kirkeloven³⁹, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven⁴⁰ og Grunnlovens paragraf 110a⁴¹. Dokumentet inneholder også referanser til ulike bibelvers, i hovedsak fra Det nye testamentet. Plandokumentet som er blitt anvendt i min oppgave er tredje opplag. Det finnes ingen reviderte utgaver av dette plandokumentet.⁴²

Plandokumentet er strukturert slik at den skal kunne brukes som et arbeidsverktøy for trosopplærerne. Med andre ord er plandokumentet utformet på en slik måte at det både fungerer som et rammeverk, men også som et ressursdokument for ansatte som jobber med trosopplæringstiltak. Kapittel en til tre har en mer teologisk profil. Eksempel fra kapittel en:

Troen på den treenige Gud har blitt overlevert ved dåp til Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn fra generasjon til generasjon. Foreldre/foresatte, faddere og menighet står sammen om et hellig ansvar med forbønn, omsorg, opplæring og innføring i troen for den som er døpt. Slik kan de bli hos Kristus, lære om og leve i den troen de døpes til. Hver livsfase tilføyer nye perspektiver på dåpen. Menigheten er et lærende fellesskap der barns, unges og voksnes perspektiver utfyller hverandre på tvers av alder.

---

³⁶ (Den norske kirke, 2010, *Plan for trosopplæring i Den norske kirke: Gud gir – vi deler*)

³⁷ Kapittel 1: Livslang læring. Kapittel 2: Gud gir – vi deler. Kapittel 3: Størst av alt – trosopplæringens innhold. Kapittel 4: Trosopplæringens oppbygging. Kapittel 5: Konfirmasjonstiden. Kapittel 6: Sentrale dimensjoner i en helhetlig trosopplæring. Kapittel 7: Lokalt planarbeid. Kapittel 8: Ansvarsforhold. Kapittel 9: Verktøy.

³⁸ Vedlegg 1: Verktøy for utvikling av lokal plan for trosopplæring. Vedlegg 2: Kjernetekster i en fornyet trosopplæring.

³⁹ Kirkeloven trådte i kraft 1. januar 1997. Stortinget gjorde endringer i kirkeloven i 1996, for å legge til rette for å skape Den norske kirke som et eget rettssubjekt. Den norske kirke mottar fortsatt statlige bevilgninger gjennom statsbudsjettet. Kirkeloven ble opphevet 1. januar 2020, og erstattet av Lov om tros- og livssynssamfunn. Se: (Trossamfunnsloven, 2020)

⁴⁰ Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven fra 2013 ble 1. januar 2018 erstattet av likestillings- og diskrimineringsloven.

⁴¹ § 110a ble i 1988 tatt inn i den norske grunnloven, og er i dag endret til å være § 108. Her vises det til statsmyndighetens forpliktelse til å legge til rette for samisk kulturutøvelse: «Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

⁴² Kirkerådet utnevnte et utvalg i mars 2020 som skulle evaluere kirkens trosopplæringsreform, herunder *Plan for trosopplæring*. De kom med sin rapport i desember 2021. Flere av punktene i rapporten ble sendt ut på åpen høring i 2022, og en revidering av trosopplæringsplanen er nå i gang i Den norske kirke. Inntil ny trosopplæringsplan foreligger, så brukes nåværende plan som styringsdokument i alle menigheter.

Plan for trosopplæring 2010: 5.

Menigheten blir presentert som en læringsarena, hvor premisset er at opplæringen ikke er en passiv aktivitet hverken for barn eller voksne. Undervisningen skal være i form av dialog og ikke monolog, og det skal være nærhet mellom generasjonene. Det refereres noe til bibelen fra kapitlene en til tre, og bibelversene er hentet fra det nye testamentet. Bruken av bibelvers er vanlig i den evangelisk lutherske tradisjonen, som Den norske kirke er en del av. I denne sammenheng representerer bibelen en autoritet for både tro og lære.

Hele plandokumentet er skrevet med et formelt språk, basert på en veldig stram byråkratisk mal, og kan for den uinnvidde fremstå som tørt og kjedelig. De få gangene plandokumentet viker fra det formelle og stramme, så er det for å fortelle om opplevelser fra trosopplæring:

Lavvoen er fylt av konfirmanter. De har kommet inn en og en og satt seg på kne slik at det blir plass til mange. Vi sitter tett, det må være plass til alle. Røyken svir i øynene, men litt mer ved på bålet og et opptrekk av lavvoduken gjør luften klarere. På den andre siden av bålet sitter det ingen. Der er lavvoens hellige område – Boáššu. Her står matkista med Bibel og salmebok. Dagens åndelige føde. Lyset fra bålet gjør at vi kan se hverandre, vi ser Guds skaperverk. Samtalen kommer lett når vi sitter slik i sirkel. “Hva er da et menneske? Hvem er jeg? Hva vil Gud med meg? Hva vil jeg med livet mitt?” Røyken løfter våre bønner opp og ut i høstnatten. Vi synger Kyrie og Gloria, salmene er sunget og Fadervår lest. Litt stive i beina og rødkantet i øynene tumler vi ut av lavvoen. En konfirmantsamling er over. Plan for trosopplæring 2010: 9.

I dette avsnittet er det ingen navngitte personer som forteller historien. Ut fra beskrivelsene som blir gitt, kan man tenke seg at det er voksen person som er fortellerstemmen.

Vedkommende er opptatt av at det må være plass til alle i lavvoen, og bemerker dens hellige område. Kanskje er det kateketen eller presten som forteller? Tekstutdraget er en stemningsrapport fra en konfirmantsamling i en lavvo. Den gir innsikt i hvordan trosopplæring kan se ut i praksis gjennom sansene til en person som tilsynelatende har vært til stede under et tiltak. Det er også samiske elementer med i historien, men disse knyttes ikke opp mot noe spesifikt «samisk» utover bruken av språket (lavvo, boáššu). Dette kan tolkes

som et narrativ kirken ønsker å fortelle, nemlig at det samiske ikke skal være noe «fremmed» eller «utenfor» som står på siden av trosopplæring, men at det snarere skal være en naturlig og integrert del av denne større helheten.

Plan for trosopplæring er et offentlig dokument som er tilgjengelig for allmennheten, samtidig er det tydelig at den er skrevet med en viss brukergruppe i fokus. Denne gruppen er ansatte i Den norske kirke som jobber med trosopplæring på ulike nivåer. Det er mange likhetstrekk mellom læreplanverkene som brukes av det norske skolesystemet og *Plan for trosopplæring*. De er systematisert på samme måte, og det er lagt opp til en klar styring av hvilket innhold som skal være i opplæringen. Det poengteres også at: «Menighetenes lokale plan for trosopplæring må ses i sammenheng med skolens plan for religionsundervisning og barnehagens rammeplan». (Plan for trosopplæring 2010: 3).

Den kanskje mest åpenbare forskjellen mellom skole/barnehage læreplaner og kirkens rammeplaner er at i kirkens planverk er det ikke uttalt læringsutbyttebeskrivelser. Dette er et krav i skole/barnehage sektoren. Kirkens planverk systematiserer den pedagogiske virksomheten hvor man beskriver innhold og oppgaver i kirkelig undervisning, men har ingen tydelige retningslinjer for målbar progresjon i barn og unges læring. Alle tiltak i kirkelige regi blir evaluert, både underveis i et tiltak, og i etterkant av tiltak. Slike evalueringer er basert på deltakernes tilbakemeldinger og samtaler mellom frivillige og ansatte i kirken. Siktemålet til kirken er å tilby undervisning om kristendom rettet mot barn og unge som frivillig og aktivt oppsøker Den norske kirke. Med andre ord er trosopplæringen et fritidstilbud til barn og unge, med rammer som er der for å blant annet skape forutsigbarhet med tanke på et forventet kristent innhold.

Plandokumentet beskriver målsetninger for trosopplæringen, hvilket innhold som skal inngå i trosopplæringen, og hvordan ansatte i kirken skal gå fram når de utarbeider sine lokale planer. For eksempel kan man i kapittel 4 - *Trosopplæringens oppbygging* – lese at barne- og ungdomsårene er oppdelt i ulike alderstrinn; 0-5 år, 6-12 år og 13-18 år. Under hver aldersperiode oppgis det hva som skal være *fokus, kjernetiltak, andre tiltak og samvirke med hjemmet*. I tillegg finnes estimater for tidsbruk, i form av anslag på omfang av undervisningstimer som skal brukes til hver aldersgruppe. Kjernetiltak for 0-5 år er for eksempel invitasjon til dåp, dåpssamtale, dåp, familiesamling før eller etter dåp, fadderkontakt i form av hilsen eller samling før dåpen, babysang, trilletreff, familie-/barnegudstjenester, fireårsfase med utdeling av bok. (Plan for trosopplæring 2010: 20). Det nevnes i plandokumentet (side 19) at menighetene står fritt til å gjøre lokale tilpasninger, for eksempel ved å justere på aldersperiodene, tiltak, innhold osv. Det poengteres videre at det som står

skrevet i den nasjonale planen som direkte angår *hvordan* det skal jobbes med trosopplæring skal tolkes som anbefalinger, og ikke som fastlåste maler. Den nasjonale planen er rammeverket, men innholdet innenfor dette rammeverket kan variere fra menighet til menighet. Her finnes igjen en understreking av menighetene som selvstendige enheter, med frihet til å justere og tilpasse tiltak etter behov.

Plandokumentet har også noen gitte premisser som ikke kommuniseres eksplisitt. Den luthersk evangeliske passform i en kristen virkelighetsforståelse er en slik «tatt for gitt» ramme. I forordet (side 3) til plandokumentet beskriver daværende direktør Jens-Petter Johnsen kirken som en evangelisk-luthersk folkekirke, men det gjøres aldri forsøk på å forklare hva dette betyr, eller å åpne opp en diskusjon om ulike måter å tolke begrepene evangelisk-luthersk eller folkekirke. Dette indikerer at den intenderte leseren av dette offentlige skriftet ikke trenger en forklaring av disse begrepene fordi det forutsettes at den som skal anvende dokumentet har bakgrunn innenfor Den norske kirke.

Hvilken sjanger plandokumentet plasseres inn i har også medvirkning til hvordan innholdet presenteres, og hvordan mottakeren tolker innholdet. Sjangermessig er plandokumentet et offentlig dokument. Fokuset ligger ikke hos navngitte forfattere, men hos en virksomhet, i dette tilfellet Den norske kirke. Forordet er skrevet av en navngitt forfatter, som på den måten representerer virksomheten som står bak plandokumentet. Han taler på vegne av Den norske kirke. Premisset er allerede gitt. Dette et religiøst plandokument, og den språklige drakten er formell og korrekt. Det blir referert til statlige lovverk og kirkeloven, og til bibelen. Asdal og Reinertsen skriver i *Hvordan gjøre dokumentanalyse* at slike sjangereffekter skaper autoritet og legitimitet:

En viktig sjangereffekt ved offentlige dokumenter kan være å skape autoritet, og dermed tillit og legitimitet. For å forstå hvordan et dokument eventuelt klarer dette, er det viktig å nettopp få tak på hvordan det oppleves, helt konkret. Hvordan får noen dokumenter, som statsbudsjettet, nærmest en helt naturlig autoritet? Hva gjør at vi får tillit til og stoler på dokumentet vi sitter med – eller ikke?

Asdal og Reinertsen (2020: 96).

Leseren stiller med noen sjangerforventninger til offentlige dokumenter, med hensyn til stil, oppbygging, struktur og språkbruk, deriblant fravær av følelsesladde utsagn. Dette er etablerte

krav som gjør tekstene gjenkjennelige som en bestemt type tekster. Dette bidrar til å skape tillit til tekstene. Sjangerbrudd vil kunne svekke tilliten en som leser har til dokumentet. I verste fall vil det kunne forstyrre budskapet plandokumentet forsøker å få frem. *Plan for trosopplæring* opererer innenfor rammene av flere sjangere. Den er et kirkelig politisk vedtatt planverk innenfor et kristent tolkningsrammeverk. De normative utsagnene fra dette dokumentet må derfor ses i lys av dette.

Da *Plan for trosopplæring* ble utarbeidet var Den norske kirke fortsatt en del av staten, og kirken var en del av den offentlige forvaltningen. Den evangelisk lutherske religion var også statens offisielle religion. Staten bevilget midler over statsbudsjettet, noe den fortsatt gjør, men under andre premisser⁴³. Siden den offisielle adskillelsen fra staten, i 2017, er Den norske kirke å regne som en sivil samfunnsaktør. Dette medfører en større selvstendigjøring, samt økt kontroll over hvordan de økonomiske bevilgningene fra staten skal fordeles innad i organisasjonen. Kirken er ikke lenger offisielt underlagt den offentlige myndighet, men jobber fortsatt parallelt med den på mange områder.

Både Grunnloven og kirken selv bruker uttrykket folkekirke om Den norske kirke. Uttrykket kan forstås på ulike måter. Det blir anvendt, og forstått i allmennheten som å bety at kirken «er åpen for alle», enten du er medlem av Den norske kirke eller ei. Kirken blir av menigmann ofte definert som en tradisjonsbærer og «en kirke for alle», uavhengig av trosmessig tilknytning eller mangel på sådan. Kirken selv bruker betegnelsen folkekirke i en mer oppgaveorientert retning. Den skal forkynne og formidle evangeliet ut til folket.⁴⁴ Forankringen av Den norske kirke i Grunnloven som Norges folkekirke innebærer at kirken står i en særstilling i forhold til andre tros- og livssynssamfunn.

Kirken er nå en sivil samfunnsaktør, men samtidig forankret i Grunnloven som Norges folkekirke. Dette medfører derfor noen krav fra statlig hold. Staten bevilger årlig milliardbeløp til kirken, og legger fortsatt noen føringer på kirken som organisasjon. En trosopplæringsplan skal fylle flere kriterier som verken har å gjøre med teologi eller pedagogikk.

---

⁴³ Fra 1. januar 2017 ble Den norske kirke offisielt skilt fra staten, og ble et eget rettssubjekt. Både de statlige og de kommunale bevilgningene ble videreført. (Regjeringen, 2017, *Endringer i finansiering av Den norske kirke som følge av skille mellom stat og kirke*)

⁴⁴ (Den norske kirke, 2021, *Et utfordringsbilde for Den norske kirke*)

5.3.1 Samiske referanser i Plan for trosopplæring.

Det samiske blir nevnt tolv ganger i *Plan for trosopplæring*. Jeg siterer alle her:

Den norske kirke arbeider kontinuerlig med å være i utvikling som evangelisk-luthersk folkekirke. Gjennom retningsgivende planer og strategier ønsker Kirkerådet å stimulere til menighetsutvikling. Dette innebærer at den lokale trosopplæringsplanen må ses i sammenheng med strategier og planer for diakoni, kirkemusikk og kultur, gudstjenesteliv og samisk kirkeliv. I de menigheter der det er samiske barn og unge skal Plan for samisk trosopplæring brukes som en supplerende plan. Samiske perspektiver nevnes spesielt i planen da samene som urfolk i Norge omfattes av et særskilt minoritetsvern. (side 3).

Trosopplæringen i den enkelte menighet skal utvikles ut fra lokale behov og forutsetninger. Menigheter innenfor forvaltningsområder for samisk språk og kultur har et spesielt ansvar for å legge til rette trosopplæringstilbud for samiske barn og unge (side 4).

Samisk kirkeliv beriker den tradisjonen og det felleskapet som kirken i Norge rommer, både språklig og kulturelt (side 7).

Kunnskap om det samiske folks åndelighet, kirkeliv og tradisjon er en viktig del av tradisjonsgodset som alle bør få del i. Impulser fra andre tradisjoner skaper mangfold og er til berikelse i samfunnet. I trosopplæringen kan vi skape arenaer for utforskning av dette mangfoldet gjennom kultur- og tradisjonsutveksling for å motivere og utruste til dialog. (side 9).

Kjennskap til sakramentene og kunnskap om kirkens historie og ulike tradisjoner, inkludert de samiske, er sentrale elementer. (side 14).

Barn og unge skal få kunnskap om og kjennskap til kirken de tilhører, inkludert et kritisk perspektiv på kirkens tradisjon og historie.

- Kirkens verdensvide felleskap og oppdrag
- Utvalgte epoker og personer fra kirkehistorien som for eksempel reformasjonen, Martin Luther, Hans Nielsen Hauge, Lars Levi Læstadius og fremveksten av frivillige organisasjoner.
- Særtrekk ved samisk kirkeliv.
(Side 17).

Trosopplæringen har som et sentralt anliggende å styrke barn og unges identitet og gi hjelp til livsmestring. Gjennom trosopplæringen kan barn og unge med samisk tilknytning få støtte til å mestre en todelt kulturell tilknytning. Dette innebærer at alle menigheter i landet må arbeide for å ivareta samisk kultur og identitet når barn og unge med samisk bakgrunn tar del i menighetens trosopplæring (side 18).

Utvalget av salmer, sanger og andre uttrykksformer i trosopplæringen må gjenspeile mangfold og ivareta både tradisjonsformidling og fornyelse. Samisk kultur, musikk og liturgi tilhører dette mangfoldet (side 32).

Samiske organisasjoner, forsamlinger og språksentre kan bidra til å fremme samisk språk, kultur og samfunnsliv (side 34).

En kartlegging av menigheten og lokalmiljøet vil være nyttig med tanke på trosopplæring og andre felt av menighetenes virksomhet. I de samiske områdene bør det skaffes til veie informasjon om samisk kirkeliv, men også i andre menigheter vil det være aktuelt å innhente informasjon om barn og unge med samisk tilknytning (side 38).

Menigheter der det bor samer har et særlig ansvar for å fornye seg også på det området som gjelder samisk trosopplæring. Plan for samisk trosopplæring er utviklet på grunnlag av samisk kultur, tradisjon og språk. Den norske stat er bygd på territoriet til to folk, samer og nordmenn. I Grunnlovens § 110a heter det at statens myndigheter er forpliktet til å legge til rette for at det samiske folk kan ta vare på og utvikle sin kultur, sitt språk og sitt samfunnsliv. Samiske barn og unge har rett til opplæring og materiell på sitt eget språk, uavhengig av hvor i landet de bor (side 42).

Det utvikles ressurser og ressursstoff som for eksempel salmebok og nytestamente, fireårsbok, fadderbrosjyrer på nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. Det er utviklet et nettsted for samisk trosopplæring: www.osko.no, www.jaahkoe.no, www.jahkko.no, www.osku.no. (side 44).

Referansene i planverket omhandler både juridiske, teologiske, historiske og pedagogiske aspekter. Samlet sett angir disse de førende prinsippene som Den norske kirke jobber etter. Det spesifiseres flere konkrete læringsmål, som for eksempel at barn og unge skal kjenne til utvalgte personer fra kirkehistorien. Lars Levi Læstadius, Hans Nielsen Hauge og Martin Luther blir nevnt som sentrale kirkelige figurer som barn og unge skal ha kjennskap til. Hva en trosopplærer velger å undervise om i relasjon til de sentrale figurene er ikke konkretisert. Det som derimot konkretiseres er at: “Barn og unge skal få kunnskap om og kjennskap til kirken de tilhører, inkludert et kritisk perspektiv på kirkens tradisjon og historie”. (Plan for trosopplæring 2010: 17). Det interessante her er at barn og unge skal ha et *kritisk* blikk, også mot kirkehistorien, noe som kan fremstå som både progressivt og politisk korrekt, i kirkelig sammenheng.

5.4 Plan for samisk trosopplæring

Plan for samisk trosopplæring kom ut i 2011. Den er ikke blitt revidert siden den gang⁴⁵, og plandokumentet som jeg har gått gjennom er kun gitt ut i ett opplag. Dokumentet har til sammen 128 sider. Dette inkluderer *Plan for samisk trosopplæring* på bokmål, nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk. I tillegg er *Plan for trosopplæring* på nordsamisk språk festet i samme perm. Selve *Plan for samisk trosopplæring* er dermed på ca. 20 sider (bokmål)⁴⁶. Planen har fem kapitler: Kapittel 1 Generell del, kapittel 2 Innholdsdel, kapittel 3 Prinsipiell del, kapittel 4 Planen i praksis, kapittel 5 Lokalt planarbeid. I forordet legges premissene for hvordan planen skal forstås:

Den nasjonale trosopplæringsplanen, Gud gir – Vi deler, gjelder for alle dømte barn og unge i Den norske kirke, også samiske. Gud gir – vi deler har en rekke henvisninger til ansvaret for å ivareta samiske perspektiver i trosopplæringen. Plan for samisk trosopplæring gir hjelp til å innholds bestemme dette nærmere. Slik kan trosopplæringsreformen bli en viktig bidragsyter til økt kunnskap om landets urfolk for alle dømte barn og unge i Den norske kirke. Plan for samisk trosopplæring er med andre ord en supplerende plan til Gud gir - Vi deler, og planene skal sees i sammenheng. Den supplerende planen skal brukes i menigheter hvor det er samiske barn og unge, dette for å sikre at det samiske perspektivet ivaretas gjennom de rammebetingelser og innhold som skisseres i denne planen. (Plan for samisk trosopplæring side 5).

I kapittel 1 «generell del» skisseres samisk historie i kortfattet form. Dette er rene faktaopplysninger slik vi kjenner igjen fra leksikon format, i form av eksempelvis hvilke

---

⁴⁵ Kirkerådet ba i 2022 om utarbeidelse av ny trosopplæringsplan. «Ny plan for kirkelig undervisning og læring» er nå lagt ut på offentlig høring. Se: (Den norske kirke, 2023, *Høring - Ny plan for kirkelig undervisning og læring*). Høringsfrist er satt til 15.mai 2023. Planen skal etter dette behandles videre i kirkens organisasjon. Den største endringen, i samisk øyemed, er at de samiske perspektivene er blitt innlemmet i ny plan. Med andre ord skal det i framtiden ikke lenger være en egen plan for samisk trosopplæring, angitt som en supplerende plan, slik det nå er. Heretter skal alle som jobber med trosopplæring forholde seg til kun en overordnet plan. Se forslag til ny plan: (Den norske kirke, 2023, *Ny plan for kirkelig undervisning og læring*).

⁴⁶ Nordsamisk er mitt morsmål, men med tanke på at de trosopplærerne jeg intervjuet ikke behersker noen av de samiske språkene, og derfor kun hadde lest den versjonen som er på bokmål, så virket det mest hensiktsmessig at jeg kun forholdt meg til den versjonen som er skrevet på bokmål. Selv om det kun er en *Plan for samisk trosopplæring*, oversatt til ulike språk, så vil den språklige drakten alltid få fram ulike elementer i en og samme tekst. Jeg var opptatt at både jeg og de jeg intervjuet, forholdt oss til det språklige dokumentet som alle behersket.

geografiske områder som kjennetegnes som Sápmi, hvilken språkgruppe de samiske språkene tilhører, og hvilke synlige identitetsmarkører som er vanlige i samisk sammenheng. Herunder nevnes klær, kunst, flagg m.m. Det slås videre fast at samer er definert som urfolk, og at samer over landegrensene i Norge, Finland, Sverige og Russland anser seg selv som ett folk. Den historiske oversikten skrives i *nå* eller *er* form, hvor man beskriver *nå* situasjonen. Det er først når det er tale om samenes kontakt med kristendommen at man velger å inkludere årstall:

Samenes kontakt med kristendommen strekker seg langt tilbake i tid. Samisk religiøsitet har både blitt påvirket av den katolske kirken før reformasjonen, og av den ortodokse kirken i Russland. Først i statspietismens tid på 1700-tallet intensiveres misjonen blant den samiske befolkningen, med et press om brudd med tidligere samisk religiøs praksis. (Plan for samisk trosopplæring side 7).

Det er verdt å merke seg at under kapittel 1 generell del, presenterer man overgangen fra «tidligere samisk religiøs praksis» til nåtid med nøytrale ordvalg. Misyjonen «intensiveres» og det er snakk om «press». Man unngår negativt formulerte setninger, og velger det som fremstår som rent beskrivende faktaopplysninger⁴⁷. Man kan anta at det er et bevisst grep som er blitt gjort her. Under dette kapittelet er det tale om religion i løs form, i dette tilfellet «tidligere samisk religiøs praksis» og «samenes kontakt med kristendommen». Det skrives at kristendommen etter hvert blir den dominerende religionen blant samer, og derfor også er en del av samisk religionshistorie. Perspektivet er religionshistorisk, men blottet for kritiske refleksjoner, eksempelvis med hensyn til metodene som ble tatt i bruk av kirken i sin misjonering av samene. Man snakker heller ikke om kirken som institusjon, og det rettes ikke kritikk i noen retning.

Det fortelles videre om læstadianismens framvekst på slutten av 1800-tallet, og at samene selv stod ved roret når denne vekkelsen bredte seg i ulike deler av Sápmi. Det prioriteres i teksten å knytte utviklingen av samisk kristendomspraksis til ulike geografiske områder. Det nevnes at læstadianismen fikk fotfeste i nord- og lulesamiske områder, og at i det sørsamiske området har de fleste tilhørt folkekirken. (Plan for samisk trosopplæring side 7). Det fremstår som

---

⁴⁷ Det er først senere i plandokumentet at teksten endrer karakter. Dette utforskes nærmere noen avsnitt lenger ned.

viktig å si noe særskilt om læstadianismen i historisk sammenheng, og samtidig knytte det til de områder hvor den fikk utbredelse.

Planverket handler for en stor del om ulike *trosuttrykk* i samisk sammenheng. Blant annet nevnes bruk av samisk kunst og kulturuttrykk, samiske språk, valg av liturgi og samlingssted som noen viktige trosuttrykk. At man velger å spesifikt nevne læstadianismen, kan henge sammen med at læstadianske trosuttrykk fremstår som mer fremmede i kirkelig sammenheng. Et annet aspekt er også at mange læstadianere *også* er medlemmer i Den norske kirke, og at det i seg selv gjør det nødvendig og viktig å nevne dem i dokumentet. Planverket går ikke nærmere inn på *hvorfor* læstadianismen ble en viktig retning i ulike områder. I denne type sjanger som plandokumentet ligger innenfor, er det kanskje også ineffektivt og lite nyttig å bruke plass på slike spørsmål.

I sørsamisk område beveget noen i samiske miljøer seg i retning frikirkelige menigheter, og gikk dermed *ut* av Den norske kirke. De som var medlemmer av Den norske kirke i sørsamiske områder både hadde og har, også egne samiske kristne trosuttrykk. Disse trosuttrykkene går utover det språklige. Det er en svakhet at planverket ikke nevner dette. Den sier at Den norske kirke ikke har hatt noe spesielt fokus på sørsamisk kirkeliv, men at det fra 1990-tallet skjedde en endring der (Plan for samisk trosopplæring side 7). At det i planverket vedgås at sørsamisk kirkeliv i så lang tid gikk under radaren i Den norske kirke, men samtidig ikke adresserer trosuttrykk som tilhører dette området, er kanskje også en bekreftelse på en blindhet i relasjon til sørsamisk kirkeliv. Det kan også være et symptom på at sørsamisk kirkeliv er en «minoritet i minoriteten» og på den måten ofte usynliggjøres i møte med tydeligere samiske grupperinger.

Under samme kapittel inngår også det første av flere eksempler på at samer som folkegruppe blir flettet sammen med andre urfolk. Sitatet under er et eksempel, knyttet til den samiske religionen før kristendommens inntog:

Samisk religion var en naturreligion basert på en animistisk livstolkning, der både det menneskelige og det ikke-menneskelige var nært knyttet til hverandre ved at alt liv ble betraktet som besjelet. Et slikt religiøst syn er for øvrig å finne blant mange andre urfolk.

(Plan for samisk trosopplæring 2011: 7).

Det blir også etablert en forbindelse mellom samer som urfolk og åndelighet:

Samisk åndelighet og tenkemåte inngår ofte i en taus eller uskreven kulturkompetanse. Åndeligheten som er knyttet til naturen har sammenheng med folkets nærhet til naturen. Dette er en kulturell arv som har blitt noe svekket gjennom historien, men som likevel ikke er glemt. Urfolks åndelighet har understreket jordens hellighet, og menneskets tilknytning til den. Mange særpregede skikker og forestillinger har utviklet seg i løpet den tid kirken har vært i Sápmi, og formet samisk kristendomsforståelse slik vi kjenner den i dag (Plan for samisk trosopplæring 2011: 7).

Disse to eksemplene viser flere elementer i sving. Den diskuterer ikke med seg selv. Den argumenterer heller ikke for et gitt syn. Den konstaterer: “samisk religion var en naturreligion basert på en animistisk livstolkning”. I et plandokument forventer leseren å få presentert fakta. En tekst med et direkte budskap vil også redusere muligheten for misforståelser hos mottakeren. Disse to eksemplene fra planverket er rent deskriptive, i likhet med planverket for øvrig. Det deskriptive er likevel ikke å regne som nøytrale fakta. I planverket går historiske fakta hånd i hånd med en kristen fortolkningsramme. Man presenterer fakta i lys av et kristent rammeverk. Sitatet “åndeligheten som er knyttet til naturen har sammenheng med folkets nærhet til naturen” vil ha ulik effekt avhengig av konteksten den blir presentert i. Ved å plassere samme sitat i en annen kontekst kan tolkningen se annerledes ut. Det er et tekstlig virkemiddel, hvor man indirekte forsøker å overbevise mottakeren om et standpunkt. Bruken av et nøytralt, faktaorientert språk fjerner eller reduserer muligheten for kritikk. Det inviterer ikke til diskusjon eller forhandlinger, men fremstår snarere som et premiss leseren kan ta for gitt. Mange av de retoriske grepene som kommer fram er med å bygge opp under særlig to ting: A) samisk kristendomsforståelse som noe *eget* og noe *annet* enn hva som er tilfellet i majoritetssamfunnet i Norge B) samisk åndelighet knyttes sammen med urfolks åndelighet på globalt nivå. Samisk åndelighet blir også en del av en felles kristendomsforståelse.

Kapittel 3 i planverket, “Prinsipiell del” forankrer planverket i både Grunnloven,⁴⁸ *Plan for trosopplæring* og FNs menneskerettighetsprinsipper. Dette kapitlet løfter blikket og

---

⁴⁸ (Grunnloven, 1814, § 110a, og Sameloven, 1987, kapittel 1-5)

knytter andre dokumenter til seg. Konkrete lovverk blir nevnt i selve teksten, og dette øker deres betydning i planverket, samt deres autoritet for planverkets innhold. Til sammenligning, en fotnote med henvisning til lovparagrafer kunne hatt motsatt effekt, og redusert deres autoritet.

Direkte referanser i teksten kan også være med på å synliggjøre dokumentets tilknytning til større politiske prosesser som kirken er en del av. Slik bringer referansene som planverket bruker den større konteksten inn i dokumentet (Asdal og Reinertsen 2020: 95). Da dette planverket ble utgitt (2011) var Den norske kirke fortsatt en del av staten. Av den grunn var kirken underlagt de samme bestemmelser som alle statlige virksomheter. I dag er kirken en sivilsamfunnsaktør. Det er en nødvendig refleksjon å ta med seg når man analyserer dette plandokumentet, og for øvrig andre plandokumenter med endrede lovmessige vilkår.

Fjerde kapittel i planverket, "Planen i praksis" angir en pedagogisk tilnærming til samisk trosopplæring på ulike arenaer, både med tanke på *hvem* kirken skal samarbeide med, og *hvordan* dette samarbeidet kan se ut. Slik kartlegger dette kapitlet ulike *strategier* som trosopplærere kan bruke i sitt menighetsarbeid rettet mot samiske barn og unge. Dette kapitlet forsøker også, i likhet med tredje kapittel i samme planverk, å sette trosopplæring inn i et større perspektiv. I dette perspektivet er samisk trosopplæring noe som foreldre, forsamlingene og kirken står sammen om. Det står blant annet:

Samisk trosopplæring har i all hovedsak funnet sted i hjemmene og forsamlingene, og er likeverdig med menighetenes trosopplæring. Det er viktig å tenke trosopplæring i samarbeid med hjemmene og forsamlingene, for å få en sammenhengende og systematisk trosopplæring med lokal forankring. (Plan for samisk trosopplæring 2011: 15).

Det faktum at forsamling blir nevnt eksplisitt er med på å stadfeste viktighetsgraden den (tilsynelatende) har i samisk kirkeliv. I første kapittel snakkes det om læstadianske forsamlinger som sentrale åndelige samlingssteder for samer. Det nevnes ikke noe om forsamlingssteder i sørsamisk sammenheng noen steder i planverket. Det som derimot nevnes er at læstadianismen ikke fikk fotfeste i sørsamiske områder. Når et forsamlingsliv så aktivt blir fremhevet i dokumentet, så kan det hos leseren potensielt forsterke et syn på at læstadianske forsamlinger er nært knyttet til et allment samisk kristent trosuttrykk. Kritisk

lesning av dette tilsier at det kan skapes et narrativ av læstadianismen som hovedaktør i samisk kristendomsforståelse.

Siste avsnitt i fjerde kapittel i planverket omhandler frivillighet i kirken. Det utdypes at frivillighet er en viktig faktor i alt menighetsarbeid, inkludert trosopplæring. I dette avsnittet går man mer inn på de mellom-menneskelige relasjonene mellom ansatte og frivillige, og helt konkret hva det i praksis vil si å være en menighet i en åpen folkekirke. Teksten oppleves mer intim fordi den ikke refererer til noen paragrafer eller lovverk, men til hvordan kirken skal forholde seg til foreldre/foresatte, faddere og unge. Det er under avsnittet “frivillige medarbeidere i kirken” at man velger å plassere dette:

I mange samiske områder har det vært en utfordring å skape et eierforhold til kirken blant folket. Historisk har kirken i de samiske områdene vært opplevd som en institusjon som har kommet utenfra, og kirken har vært representert av folk som ikke er av ens egne. Ordparet kristen og same har for mange noe spenningsfylt over seg. Derfor bør man lokalt arbeide for å styrke kirken som en samisk arena. Det handler om å være en åpen folkekirke som verdsetter det samiske og bidrar til å bryte tausheten til den negative historien om s rolle i forhold til kolonisering, misjonering og assimilering. (Plan for samisk trosopplæring 2011: 16).

I første del av planverket var man mer forsiktig med hvordan man tilnærmet seg kirkens historie med det samiske samfunnet. Her er man mye mer direkte i tonen, og bruker ord som kolonisering, misjonering og assimilering. Sitatet sier at “kirken *har vært* representert av folk som ikke er av ens egne”, altså i fortid. I tillegg er det her henvisning til de lokale menighetene om å arbeide med å inkludere det samiske. Det er en tydeliggjøring av at det er på det lokale nivået man praktisk jobber med å skape kirken som en “samisk arena”. Kristningen av samene adresseres også i neste kapittel, “Lokalt planarbeid”:

Den norske kirke har erkjent at kristningen i Sápmi tidligere skjedde i rammen av en assimilering- og koloniseringshistorie, der «kristendom på norsk» dominerte. Menigheter i og utenfor samiske områder er i trosopplæringsreformen tildelt større ansvar og frihet til å tilrettelegge og drive

en trosopplæring hvor Kristus tas imot, og der den kulturelle og åndelige tradisjon utgjør vuggen hvor troen kan vokse.

(Plan for samisk trosopplæring 2011: 17).

Det blir videre i teksten trukket sammenligninger til urkirken og til bibelhistorier som bringer kontekst og autoritet. Dette er et tilbakevendende aspekt gjennom hele dokumentet. Bibelen og bibeltekster blir en del av det store universet av referanser som plandokumentet støtter seg til. Bibeltekster blir i denne konteksten å regne som allerede vedtatte sannheter, eller skriftliggjort kunnskap som allerede er blitt vurdert som gyldig. Bibelens rammeverk, politisk vedtatte retningslinjer, og nasjonale og internasjonale lovverk og konvensjoner danner fundamentet til hele plandokumentet.

5.5 De lokale trosopplæringsplanene

5.5.1 Innledning

Her presenterer jeg de fire lokale trosopplæringsplanene tilhørende Sandnessund, Hillesøy, Kvaløy og Grønnåsen menighet. De følger alle samme mal som står angitt i *Plan for trosopplæring*⁴⁹. Denne malen (*Verktøy for utvikling av lokal plan for trosopplæring*), foreslår et rammeverk for de lokale trosopplæringsplanene. Den er skjematisk oppsatt, og ferdig utfylt skjema utgjør den lokale trosopplæringsplanen. Det er en eller flere menighetsansatte som utarbeider den lokale planen, basert på menighetens størrelse. Disse fungerer både som fagpersoner og saksbehandlere i denne prosessen. Den lokale trosopplæringsplanen skal i siste instans vedtas av det lokale menighetsrådet. Dette viser at det er klare ansvarslinjer og høy grad av arbeidsdeling, hvor menighetsansatte er byråkrater og menighetsrådet er politikerne som har makt til å fatte beslutninger.

Det er kirkevalg hvert fjerde år, og et nytt menighetsråd kan velge å skrote godt etablerte tiltak, eller vedta å la den lokale planen stå urørt. Et menighetsråd vil ha mange oppgaver som skal løses de fire årene de sitter. Det kan være andre saker som menighetsrådet har oppmerksomheten rettet mot som vil oppta deres tid. På den måten har en trosopplærer potensielt mye frihet til å både la planen stå urørt, eller gjøre endringer i flere omganger, og få gjennomslag for dette i menighetsrådet. Ideelt sett er en lokal trosopplæringsplan et

---

⁴⁹ (Den norske kirke, 2010, *Plan for trosopplæring*, s. 45)

tverrfaglig arbeid, hvor menighetsansatte med ulike fagtilhørigheter i ulike stillinger samarbeider om den. Hvorvidt dette fungerer slik *Plan for trosopplæring* legger opp til, vil variere. Dette er en naturlig konsekvens av den organisasjonsmodellen som Den norske kirke følger, hvor hver enkelt lokal menighet er å regne som en selvstendig enhet. I forhold til menighetsrådet så betyr dette at de har både virksomhetsansvar og innholdsansvar for det lokale menighetslivet.

Det finnes ingen formelle krav med tanke på eventuelle revideringer av den lokale trosopplæringsplanen, bortsett fra ønsker som måtte komme fra politisk hold (menighetsrådet). Den som til enhver tid er ansatt til å jobbe med trosopplæring i menigheten, vil ha muligheten til å gjøre justeringer for å tilpasse seg både hva angår ressurser innad i staben, men også ytre faktorer som størrelse på årskull osv. I så måte har den lokale trosopplæringsplanen større handlingsrom til å gjøre lokale tilpasninger, til forskjell fra for eksempel offentlige skoleplanverk.

5.5.2 Oppbyggingen av de lokale trosopplæringsplanene

Det ferdig utfylte skjemaet som danner utgangspunkt for den lokale trosopplæringsplanen er delt inn i tre avsnitt, eller tre hoveddeler. Hver del er dedikert til å beskrive ulike momenter i en ferdig plan. De ulike delene fra skjemaet⁵⁰ er ikke satt opp numerisk, men for å bedre kunne presentere hvordan malen ser ut, velger jeg i min framstilling å dele de tre avsnittene inn numerisk. På den måten er det lettere å holde de tre hoveddelene adskilt, da de lokale trosopplæringsplanene jeg har analysert, følger samme mal. I plan for trosopplæring (2010) står det ikke spesifisert hvor stort omfang de lokale trosopplæringsplanene skal ha.

Første del handler om å identifisere den lokale menigheten: Hva er menighetens mål for trosopplæringen? Hva kjennetegner den lokale menigheten? Hvilke rammer og forutsetninger jobber menigheten ut fra? Her skal planen si noe om folketall, befolknings sammensetning og geografi. I tillegg skal planen si noe om ressurser og bemanning, både i forhold til ansatte, men også i forhold til frivillige. Altså skal første del av den lokale trosopplæringsplanen si noe generelt om menigheten som helhet, både når det gjelder ytre faktorer, men også indre faktorer.

Den andre delen handler om å gjøre rede for hvordan menigheten strategisk skal jobbe med trosopplæring, men også hvilke pedagogiske metoder som skal anvendes i

---

⁵⁰ ibid, s. 45

trosopplæringen. Under den andre delen er det listet opp 11 punkter⁵¹ som i den lokale trosopplæringsplanen skal gjennomgås i detalj. Disse blir kalt «sentrale dimensjoner i en helhetlig trosopplæring» (Plan for trosopplæring 2010: 27). Hver dimensjon skal ha en strategi knyttet til seg. For eksempel dimensjonen «misjon». Det skal gis en beskrivelse av hvordan menigheten har tenkt å inkludere «misjon» inn i trosopplæringen. Alle de 11 dimensjonene går gjennom i Plan for trosopplæring (2010), sammen med forslag til hvordan hver dimensjon skal integreres inn i de lokale planene. Hver dimensjon blir også teologisk forankret, før det foreslås hvilke pedagogiske grep man skal gjøre for å realisere den i praksis i tiltak.

Den tredje delen av planen er viet til å presentere de konkrete tiltakene som menigheten har. Det er også den delen som er den mest omfattende i antall sider i alle de lokale planverkene. Under tiltak skal det spesifiseres: type tiltak, omfang i antall timer, aldersgruppe tiltaket retter seg mot, hvem som er ansvarlig for tiltaket, hva formålet med tiltaket er, hva slags tema tiltaket har, og arbeidsmåter menigheten skal anvende. Det foreslås i *Plan for trosopplæring* (2010) at omfanget på trosopplæringen fra 0-18 år totalt skal være på 315 timer. Både undervisning, aktiviteter, dialog samtaler, gudstjenester og andre samværsformer kan innbefattes i timeantallet. Kriteriet er at aktiviteten inngår i et pedagogisk tilrettelagt tilbud. Både bålturer i fjæra, andakt rundt bålet, legobygging, gruppesamtaler og gudstjenester kan være en del av det totale timeantallet, hvis den lokale trosopplæringsplanen på forhånd har definert hvilken funksjon hver aktivitet dekker (Plan for trosopplæring 2010: 19).

5.5.3 Plan for Sandnessund menighet (2017)

Plan for Sandnessund menighet ble ferdigstilt i 2017 og er på 72 sider. Her presenterer menigheten 25 trosopplæringstiltak, hvorav 14 er aktive (allerede igangsatt da planen ble utarbeidet) og 11 er passive (ikke igangsatt da planen ble skrevet, men planlagt gjennomført i fremtiden)⁵².

---

⁵¹ 11 sentrale dimensjoner: Samvirke med hjemmet og familien, barn og unges medvirkning, inkludering og tilrettelegging, gudstjeneste, diakoni, misjon, musikk og kultur, frivillig medarbeiderskap, samvirke med barne- og ungdomsorganisasjoner, tverrfaglig samarbeid og kommunikasjonsarbeid.

⁵² Ordet *passive* og *aktive* tiltak brukes i alle de lokale trosopplæringsplanene. *Passivt* tiltak blir beskrevet på to ulike måter: 1) ikke igangsatt da planen ble utarbeidet, eller 2) blir ikke gjennomført i år. Ved *passive* tiltak kommer det ikke like tydelig fram om «blir ikke gjennomført i år» betyr at det på et tidspunkt noensinne har vært igangsatt. Aktive tiltak blir kategorisert som å være igangsatte tiltak som er pågående per dags dato.

Under del 1 beskriver de sitt sokn. De skriver blant annet at soknet ikke har en egen kirke, men en interimkirke som er lokalisert i en gymsal ved en offentlig skole i nærheten. Det beskrives videre hvilke andre lokaler de bruker, og til hvilke formål disse brukes. De beskriver samtidig at soknet de er en del av er stort i areal, og har en relativt spredt befolkning. Kulturen betegnes som både by- og bygdekultur. Kulturbegrepet blir i denne sammenhengen brukt for å vise at befolkningen både er stedfast, men også at soknet er en del av bybildet. I et slikt bilde er trosopplæringstilbudet ett av mange fritidstilbud som tilbys barn og unge. Det brukes endel plass på å beskrive bygdene i soknet:

Vengsøy og Rebbenesøy har omtrent 80 innbyggere hver. På Vengsøy er det en del litauere som jobber på fiskebruket og flere har kjøpt seg hus på Vengsøy. Videre har soknet Skulsfjord/Lyfjord, Musvær og Laukvik som til sammen har ca 160 innbyggere. På Musvær bor det 6 personer. Skulsfjord / Lyfjord har ca. 140 innbyggere, derav ca 20-30 skolepliktige barn og 10 under skolepliktig alder. Bygdene har diverse lag og foreninger: Ungdoms- og idrettslag, Sanitetsforening og Utviklingslag. Det er 2 skoler til sammen i alle bygdene og 2 barnehager.

(Plan for Sandnessund menighet 2017: 2).

Umiddelbart etter denne oversikten over distriktet på Kvaløya, kommer en avsluttende setning til avsnittet om geografi/demografi:

Vi vil ivareta noe av den samiske kulturen gjennom å gi barn og unge en smakebit av samisk liturgi og salmer. (Plan for Sandnessund menighet 2017: 2).

Denne målsettingen kan tolkes dithen at planen anerkjenner at den samiske kulturen også er tilstede i by- og bygdekulturen som de har beskrevet. Samtidig er det en vanskelig oppgave å vite hva som menes med “by- og bygdekultur” og “samisk kultur” i planverket, og hvordan disse tenkes å være skilt fra hverandre. Samisk kultur fremstår som noe generisk, og by- og bygdekultur får et annet omslag rundt seg, som handler om andre kriterier.

Andre del av den lokale planen handler om det strategiske og pedagogiske arbeidet til menigheten, og går gjennom de 11 dimensjonene innenfor trosopplæringen. Fire av dimensjonene har samisk tematikk knyttet til seg: diakoni, musikk og kultur, samvirke med barne- og ungdomsorganisasjoner og kommunikasjonsarbeid. Det er interessant å se hvor det samiske blir plassert, da det kan fortelle noe om hvilket narrativ det plasseres inn i.

Under diakonidelen står det listet opp ulike tiltak hvor menigheten ser for seg at man møter diakoni i praksis⁵³. Diakoni har A) nestekjærlighet B) inkluderende fellesskap C) vern om skaperverket og D) kampen om rettferdighet som kjerneelementer. Sandnessund menighet lister opp tiltakene Generasjonssang, Myldregudstjeneste, Høstfest for 3-åringene, Skattejakt for 5-åringene, Førsteklasses for 6-åringene, Jakten på Julianna for 7-åringene, Tårnagenthelg for 8-9 åringene, Samefolkets dag for 13-åringene, samt konfirmasjonstiden som opplegg med diakonalt aspekt ved seg. Begrunnelsen for at samefolkets dag for 13-åringene er knyttet opp mot diakoni, er at dette handler om at tematikker som berører samisk kultur og tradisjon, basert på fokuset om å ta vare på jordens ressurser.

Under dimensjonen musikk og kultur beskrives hvordan ulike kunst- og kulturuttrykk skal inkluderes i menighetens trosopplæringsarbeid i møte med den kristne tro. Blant annet står det:

Det er mange i menigheten med kompetanse innenfor forskjellige kulturuttrykk. Vi vil gi rom for forskjellige inntryksmåter som tegning, musikk, kunst og drama. For eksempel kan barna få tegne under gudstjenesten til dagens tekst, møte ulike salmer og ulike gudstjenester. Det skal også gis kjennskap til samisk kultur, samiske salmer og liturgi. Den samiske kulturen er nært knyttet opp til naturen og den nordnorske kulturen.

(Plan for Sandnessund menighet 2017: 10).

Under dimensjonen samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner listes det opp forskjellige organisasjoner som menigheten samarbeider med når det gjelder ulike tiltak. Her er Samisk kirkeråd listet opp som samarbeidspartner i forhold til samisk trosopplæring generelt, men også opp mot tiltaket Samefolkets dag. (side 12).

---

⁵³ Diakoni er et begrep som brukes i den kristne kirken, og blir definert som «kirkens omsorgstjeneste». Diakoni begrepet er ikke knyttet til noen kirkesamfunn, men er et allment begrep brukt innenfor alle kristne kirker.

Til slutt under punktet kommunikasjonsarbeid beskrives hvilke kanaler som brukes for å kommunisere ut om de ulike tiltakene som menigheten har, deriblant Facebook, annonsering i aviser, infotavle på menighetskontor osv. Her blir det poengtert at menighetsbladet “Kvaløynytt” er viktig for å spre ut budskapet om de samiske ressurser som finnes tilgjengelig. (side 14).

Siste del av planen er viet til tiltakene. Som tidligere nevnt, så har Sandnessund menighet 25 tiltak på sin plan, hvorav 14 er aktive (igangsatt) og 11 passive (planlagt igangsatt). Samisk tematikk er berørt under to tiltak, begge passive, under titlene «på sporet» og «samisk aktivitetsdag». Det vil si at man i menigheten ikke har erfart hvordan det er å gjennomføre dette tiltaket. Beskrivelsen av tiltaket bærer dermed preg av å være mer «visjonsrettet», altså hvordan man kan tenke seg at tiltaket vil se ut, mer enn hvordan det faktisk har blitt gjennomført i praksis.

Tiltaket «på sporet» (passivt tiltak) er for aldersgruppen 16-18 år og er en pilegrimsvandring over fjellet fra Kroken til Tromsdalen. Det er en 2 dagers tur, hvor deltakerne skal overnatte i lavvo. Det listes opp fem formål med dette tiltaket. Ungdommene skal oppleve personlig vekst, bli utfordret til refleksjon, bli bevisst egne roller som forvaltere av skaperverket, og få kjennskap til Jesus. Det skal reflekteres rundt spørsmål som «hvem er jeg?», «hva er meningen med livet?», og «hvem er gud?», og «hvor går jeg i livet mitt?». Det femte formålet er at de skal bli kjent med sentrale samiske symboler, samt samisk og kvensk salmetradisjon. (Plan for Sandnessund menighet 2017: 64)

Her knyttes den samiske tematikken opp mot naturen og pilgrimsvandringen som åndelig øvelse. Samtidig er teksten uklar med tanke på innholdet i det samiske; hva menes med at ungdommene skal bli kjent med samiske symboler? Det gis ingen nærmere forklaring av hva som måtte menes, eller eksempler på hva det kan være. Det spesifiseres at det er snakk om *sentrale* samiske symboler, men fra *hvilken* sammenheng de er sentrale går ikke teksten noe inn på. De øvrige fire formålene har en mer eksistensiell karakter, mens formålet som handler om å få kjennskap til sentrale samiske symboler, og samisk og kvensk salmetradisjon fremstår vinklet som undervisningsrettet historietime. Sandnessund menighet knytter det samiske (og samtidig det kvenske) inn i et tiltak hvor ungdommer skal «gå mer innover» i form av sjelegransking i lys av kristen tro. Det å samtidig diskutere samiske symboler inn i denne sammenhengen vil kunne være utfordrende, selv for en som har inngående kunnskap om begge disse temaene.

Det siste tiltaket med samisk tematikk er «samefolkets dag». Dette er et tiltak for 13-åringene. Omfanget på tiltaket er anslått å være 10 timer, fordelt over 2 dager. Formålet er å

bli kjent med samisk identitet, åndelighet, kirkeliv og tradisjon, lære Fader Vår på samisk, synge salmer på samisk, få innsikt i hva det vil si å være urfolk, og betydning av at bibelen også finnes på samisk. Videre står det:

Som allmenndanning bør trosopplæringen bidra til å bli bedre kjent med samisk levesett, verdier og virkelighetsforståelse slik de kommer til uttrykk i lokalmiljøet og stedegen kultur. Barn og unge skal bli kjent med samenes tradisjonelle og moderne naturbruk og naturressursutnyttelse som bakgrunn for refleksjon og undring over menneskets plass i Guds skaperverk. (Plan for Sandnessund menighet 2017: 60).

For å oppfylle formålet blir det skissert opp hvordan man har tenkt å gjøre dette i praksis, og det listes opp noen konkrete punkter. Blant annet å bli kjent med en lavvo, spise biðus ved bålet, lassokasting, bønneverksted i kirkerommet, og gudstjeneste. Det skal også jobbes med samiske fortellinger og ungdommene skal lære om samenes virkelighetsforståelse. Dette knyttes så opp mot bibelfortellinger. Urfolksspørsmål og fornorskning er blant temaene det understrekes som viktig at deltakerne skal lære om.

Målet med tiltaket blir i teksten beskrevet å være at deltakerne skal A) bli kjent med samisk identitet, åndelighet, kirkeliv og tradisjoner, B) lære Fader Vår på samisk, C) synge salme på samisk, D) få innsikt i spørsmålet: Hva betyr det å være urfolk? Og E) Få innsikt i betydningen av bibelen på ens eget morsmål. Det løftes videre fram i teksten, under temaet livstolkning og livsmestring, at deltakerne skal få kjennskap til samisk levesett, samiske verdier og virkelighetsforståelse slik de kommer til uttrykk i lokalmiljøet. (Plan for Sandnessund 2017: 60). Videre står det i teksten at det bør legges til rette for at det samiske språket blir brukt under tiltaket. Dette antyder at tiltaket er rettet mot deltakere som behersker samisk, og som bruker det i det daglige. De andre temaene, slik de er framstilt, virker å være rettet mot deltakere som ikke har samisk bakgrunn, og som ønsker å lære mer om det samiske. Det brukes betegnelser som «få kjennskap til», «lære om» og «få innsikt» i, når det er tale om formålet med tiltaket. Dette kan indikere at tiltaket er ment for alle barn i den aldersgruppen, og ikke kun for de med samisk tilhørighet. En siste mulighet er at man ikke har helt klart for seg hvem som egentlig er målgruppen.

5.5.4 Plan for Hillesøy menighet (2021)

Trosopplæringsplanen til Hillesøy menighet er på totalt 49 sider. Både denne og Plan for Sandnessund menighet (2017) er skrevet av samme trosopplærer⁵⁴. Planene har identisk layout. Planen til Sandnessund ble skrevet i 2017, mens planen til Hillesøy ble skrevet i 2021. På sistnevnte plan er det færre antall sider. Det er brukt færre sider til «de sentrale dimensjoner». Menigheten har dessuten færre tiltak enn Sandnessund, noe som bidrar til reduksjonen i antall sider.

Hillesøy menighet innleder planen (del en) med å presentere sin visjon, som er «et alle tiders fellesskap» hvor formålet er å bygge fellesskap med hverandre lokalt, med den treenige gud, og med den verdensvide kirke. Om miljøet rundt menigheten skriver de:

Det som særpreger Hillesøy sokn er naturskjønne omgivelser, spredt bebyggelse. Mye fjell, og samtidig nesten flatt der folk bor, øde strekninger mellom bebyggelsene, Det er små og spredte barnekull. Kystkultur, hav, mye vær. Baptistene har særlig preget yttersida med Sommarøy og Kattfjord. Ellers lite organisasjonsliv. Bedehuset har hatt gamle tradisjoner med storhetstid for godt over 50 år siden. Det er mange som har den kristne tro, men som ikke snakker om det og heller ikke «praktiserer» troen. Gudstroen er viktig for folket og forholdet til naturen og Vår Herre er kanskje sterkere enn i bystrøkene, og sterkere hos de eldre enn hos de yngre. (Plan for Hillesøy menighet 2021: 1).

Teksten bruker direkte form når den beskriver barn i soknet. «Vi har ca. 300 barn i alderen 0-18 år (Plan for Hillesøy menighet 2021: 1). «Vi» er her forstått som hele soknet. Videre, på samme side, står det: «Foreldrene er opptatt av at barna skal kunne være med på aktivitetstilbud, men det er få som orker å kjøre tilbake til byen for at barna skal delta på noe på ettermiddagen.» Teksten gir inntrykk av at avsender har inngående kjennskap til det lokale miljøet, deriblant både foreldre- og besteforeldregenerasjonen.

Under avsnittet om demografi og geografi blir det påpekt at soknet er stort i utstrekning, og at det er spredt i bebyggelse. De har en hovedkirke, to kapeller og noen bedehus i sitt sokn. I likhet med Trosopplæringsplan for Sandnessund menighet (2017), velger

---

⁵⁴ Dette kommer fram i intervjuene. Den samme ansatte har ansvar for trosopplæringen ved Hillesøy og Sandnessund menighet.

også Hillesøy å inkludere en setning om det samiske innunder her: «*Vi vil ivareta deler av den samiske kulturen gjennom samisk liturgi og salmer*». (Plan for Hillesøy menighet 2021: 1). Det interessante her er at teksten beskriver soknets geografi og demografi slik at leseren får et bilde av kyst og hav, og en aldrende befolkning med en kristen tro. De eldre i teksten har et sterkt forhold til både naturen og gud, men snakker ikke om troen sin. De yngre i soknet er «våre» (soknets) barn. Det er en inderlighet i hvordan menneskene blir beskrevet, og det virker som avsender har et nært forhold til denne menigheten som ligger ute i havgapet. Det skjer en brytning i teksten når den går fra beskrivelser av menneskene og nærmiljøet, til hvordan menigheten skal ivareta den samiske kulturen gjennom samisk liturgi og salmer. På hvilken måte den ikke-samiske kulturen skal ivaretas, hvis man skal anta at det er resten av menigheten, beskrives ikke noe videre.

Når man i del to går gjennom «de sentrale dimensjoner», kan man finne flere setninger som er identiske med Plan for Sandnessund. Det blir i teksten nevnt at delen som omhandler de 11 dimensjonene er blitt utarbeidet i samarbeid med Sandnessund menighet (Plan for Hillesøy menighet 2021: 2). Flere av setningene har komponenter ved seg som er så generelle at de lett kunne blitt plassert i en hvilken som helst lokal trosopplæringsplan. «Alle barn har rett til å bli sett» og «kirken er for alle» er generelle i den forstand at de tar utgangspunkt i barnets/menneskets beste i lys av A) allment aksepterte og anvendbare pedagogisk-filosofiske tenkemåter og B) kristen tro. Her beskrives allment aksepterte «sannheter» i forhold til pedagogiske metoder og kristen tro, som dermed ikke behøves å utbroderes for at den intenderte leser skal forstå det.

Samisk tematikk blir berørt ved fire av 11 dimensjoner; Samvirke med hjem og familie, musikk og kultur, samvirke med barne- og ungdomsorganisasjoner, og kommunikasjonsarbeid. Det er i hovedsak to dimensjoner som er interessante i denne sammenhengen, *samvirke med hjem og familie, og musikk og kultur*⁵⁵.

Under *samvirke med hjem og familie* blir det i teksten først avklart premisser for samarbeidet mellom kirke og familie. Her er hjemmet den viktigste arenaen til barn og unge. Menigheten blir presentert som «vi», og mange av setningene begynner med: «Vi skal

---

⁵⁵Under dimensjonen *samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner* står det at menigheten per dags dato ikke samarbeider med noen eksterne aktører, men menigheten ser for seg at Samisk kirkeråd vil være en naturlig samarbeidspartner i framtiden. Under dimensjonen *kommunikasjonsarbeid* står det i teksten at i menighetsbladet «Kvaløynytt» er det viktig at det kommer fram at det finnes samisk materiell tilgjengelig, men at det per dags dato ikke er kommet på plass. Det er verdt å legge merke til at det samme står i Plan for Sandnessund (2017). Her kan man lese i to ulike trosopplæringsplaner at det er et ønske om å skrive i menighetsbladet noe tilgjengeligheten av samisk materiell. I 2017 i Sandnessund er det et ønske, i 2021 i Hillesøy er det fortsatt noe som ikke har blitt gjennomført. I menighetsbladet «Kvaløynytt» deles det informasjon fra alle menighetene på Kvaløya. Trosopplærer har et eget hjørne hvor vedkommende kan skrive om det som angår trosopplæringen.

samarbeide...», «vi bruker foreldrenes interesser...», «vi inviterer foreldrene...», og «vi samarbeider med foreldrene...». (Plan for Hillesøy menighet 2021: 4, 5). I siste avsnitt under *samvirke med hjem og familie* står det:

Som menighet har vi også et ansvar for å kunne tilby de med samisk identitet materiell og ressurser på samisk. Muligheten for å kunne få til dette vil stå i invitasjoner til for eksempel mottakelse av dåp, 4 års bok, konfirmasjon osv. der vi har tilgang til materiell på samisk.

(Plan for Hillesøy menighet 2021: 5).

«Vi» blir presentert som menigheten. «De med samisk identitet» blir her en kollektiv gruppe av «de andre». Disse beskrivelsene i teksten skaper et helhetsinntrykk av menigheten som ikke-samisk.

Under dimensjonen *musikk og kultur* fortsetter planen med å referere til menigheten som «vi»: «Vi skal bli kjent med...», «vi ønsker å bruke en salmeliste...», og «vi skal samarbeide med stab...» er eksempler på hvordan mange setninger begynner. Samisk tematikk kommer i siste avsnitt: «Det skal også gis kjennskap til samisk kultur, samiske salmer og liturgi. Den samiske kulturen er nært knyttet opp til naturen og den nordnorske kulturen. Noe som vi kan dra inn i tiltakene». (Plan for Hillesøy menighet 2021: 8). Den samme setningen står for øvrig i Plan for Sandnessund menighet (2017) når det i teksten er tale om dimensjonen *musikk og kultur*. Her ser man et skifte i teksten fra «vi» perspektivet når man over går til det samiske. Det «skal gis kjennskap til» gir i teksten et inntrykk av at det samiske er noe som menighetens barn og unge ikke allerede har et forhold til.

Hillesøy menighet har 16 tiltak på sin plan, hvorav 11 er aktive (igangsatt) og fem passive (ikke igangsatt). Samisk tematikk blir berørt ved tre av tiltakene, og alle disse er aktive tiltak.

Tiltaket «den store skatten» er for aldersgruppen 4-6 år. Tiltaket er en gudstjeneste, hvor utdeling av kristne bøker til 4, 5 og 6-åringene inngår som et element. Etter gudstjenesten er det lagt opp til kirkekaffe og en «skattejakt» for barna. Det samiske som blir nevnt her er muligheten for å få 4 og 5 års boken utdelt på nordsamisk. (Plan for Hillesøy menighet 2021: 20).

Tiltaket «samefolkets dag» står også beskrevet i Plan for Sandnessund, og tiltaksbeskrivelsen er skrevet av samme trosopplærere. Dette var opprinnelig ment å være et prostitiltak, men dette ble aldri en realitet⁵⁶. Tiltaket er et samarbeidstiltak mellom Hillesøy, Sandnessund og Kvaløy menighet. De samarbeider med rådgivere ved Nord-Hålogaland bispedømmekontor og Samisk kirkeråd (Plan for Hillesøy menighet 2021: 30). Det sendes ut invitasjon til alle menigheter som er i Tromsø-området, og ikke bare til dem som har folkeregistret adresse tilhørende Hillesøy menighet. Tiltaket er et tverrfaglig samarbeid hvor både prest, menighetspedagog, kateket, trosopplærer og frivillige er involvert.

I Plan for Sandnessund fra 2017 er tiltaket et passivt tiltak, altså ikke igangsatt da den lokale planen ble skrevet. I Plan for Hillesøy fra 2021 er dette tiltaket blitt til et aktivt, og dermed et igangsatt tiltak. Under dette avsnittet er det interessant å sammenligne beskrivelsen av tiltaket i de to ulike trosopplæringsplanene. Det er særlig interessant fordi tiltaket er passivt i Sandnessund sin lokale trosopplæringsplan (2017), og aktivt i Hillesøy sin lokale trosopplæringsplan (2021).

Beskrivelsen av tiltaket i begge planverk er i stor grad ganske likt i teksten, men det er kommet noen endringer etter at tiltaket er blitt gjennomført. Blant annet var det i Plan for Sandnessund et to dagers tiltak på til sammen 10 timer. I Hillesøy sin plan er det kuttet ned til en dag og totalt syv timers samvær. I plan for Hillesøy er målgruppen for tiltaket blitt endret til 11-13 år (i Sandnessund var det kun for 13-åringene).

Alle tiltakene i de lokale planverkene skal beskrive hva slags *formål* tiltaket har. I planen til Sandnessund var et av formålene til tiltaket «samefolkets dag» å få innsikt i spørsmålet: Hva betyr det å være urfolk?⁵⁷ (Plan for Sandnessund 2017: 60). I planen til Hillesøy er ikke dette lenger et av formålene. De resterende fire formålene er identiske for de to planverkene⁵⁸. Det er mulig dette reflekterer at i og med at tiltaket ble kuttet i antall timer når det ble et aktivt tiltak, så måtte noe også kuttes i tiltaksbeskrivelsen. Spørsmålet «hva betyr det å være urfolk» er omfattende, og kan ha blitt for krevende å gjennomføre i praksis.

En annen del av tiltaksbeskrivelsen til «samefolkets dag» som har endret seg i planen til Hillesøy finnes under overskriften *livstolkning og livsmestring*. I Plan for Sandnessund står det: «Barn og unge skal bli kjent med samenes tradisjonelle og moderne naturbruk og naturressursutnyttelse som bakgrunn for refleksjon og undring over menneskets plass i Guds

---

⁵⁶ Det kommer fram i intervjuet med trosopplærerne fra Kvaløy og Sandnessund/Hillesøy om hvorfor dette tiltaket ble endret til å være et lokalt forankret tiltak.

⁵⁷ Se avsnittet hvor jeg redegjør for Plan for Sandnessund menighet.

⁵⁸ Se avsnittet hvor jeg redegjør for Plan for Sandnessund menighet.

skaperverk». (Plan for Sandnessund 2017: 60). I Plan for Hillesøy står det: «Barn og unge skal bli kjent med samenes tradisjonelle og moderne naturbruk og få kunnskap om hvordan levesettet i en lavvo kan kobles til troen på treenigheten». (Plan for Hillesøy 2021: 31).

I planen til Hillesøy gir teksten uttrykk for at tiltaket har blitt mer konkretisert. «Refleksjon og undring» har blitt erstattet med «levesett i en lavvo», og «menneskets plass i Guds skaperverk» er blitt erstattet med «troen på treenigheten». Lavvoen har blitt ett konkret element, og kanskje var det nødvendig å inkludere den, i pedagogisk øyemed. Å ha konkrete fysiske elementer som hjelpemidler i undervisning er i de fleste tilfeller positivt, men kan potensielt fungere stereotypiserende. I dette tilfellet blir lavvoen viktig i koblingen til den teologiske undervisningen, men leser man teksten uten noen forhåndskunnskaper om det samiske samfunnet, så kan teksten bidra til å skjule mangfoldet i samisk kultur. Alle slike planverk er skrevet av og for menighetsansatte. Dermed vil en lokal trosopplæringsplan sirkulere i en menighet, og nye ansatte vil «adoptere» eksisterende planverk. På den måten vil en lokal trosopplæringsplan ha en reel innvirkning på hvordan samisk trosopplæring ser ut i praksis, på bakgrunn av det som er skriftliggjort i planen.

Det siste tiltaket med samisk tematikk er «på sporet». Dette er et tiltak for aldersgruppen 16-18 år, og er et fellestiltak i hele prostiet. Kroken og Tromsdalen menighet har hovedansvar for dette tiltaket. Samme tiltak knyttes til samisk tematikk i Plan for Sandnessund menighet⁵⁹. Tiltaksbeskrivelsene er så å si identiske som de for Sandnessund og Hillesøy menighet. Den mest vesentlige forskjellen ligger i at tiltaket er *aktivt* i Plan for Hillesøy, og *passivt* i Plan for Sandnessund (står planlagt oppstartet i 2017).

5.5.5 Plan for Kvaløy menighet (2016)

Trosopplæringsplanen for Kvaløy menighet innledes med en beskrivelse av hva hovedmålet for trosopplæring er: «Slik klokkebønnen lyder når vi samles til gudstjeneste i Kvaløy kirke vil vi at våre medlemmers hjerter skal bli lukket opp for å høre hva Gud Fader, vår Skaper, Herre Jesus, vår frelser og den Hellige Ånd vår trøster i liv og død, vil si og gi til den enkelte av oss». (Plan for Kvaløy menighet 2016: 1). De tre andre planverkene (Sandnessund, Hillesøy og Grønnåsen) beskriver hovedformål i stikkordsform, og med mer generell ordlyd. Kvaløy menighet går rett på et poetisk språk, med innslag av religiøs språkbruk som ikke er

---

⁵⁹ Se avsnittet hvor jeg redegjør for Plan for Sandnessund menighet.

lett tilgjengelig for utenforstående. Planen har et sideantall på totalt 51 sider. De har 24 aktive tiltak, og seks passive tiltak.

Kvaløy menighet beskriver sitt nærmiljø som omgitt av hav, kyst, fiskekultur, fjell, natur og fjord. Her finnes det mange små bygder, og flere bygder opplever økt befolkningsvekst. Kaldfjord blir beskrevet som en bygd med sterke røtter fra det luthersk læstadianske, og også resten av Kvaløy sokn sies å ha tilknytning til den lutherske læstadianske menighet. Samisk tematikk kommer inn i forbindelse med beskrivelser av menighetslivet i soknet: «Vi har flere barn og unge med samisk bakgrunn og inkluderer liturgiske ledd eller salmer på samisk i utvalgte gudstjenester. I babysang har vi også noen samiske sanger på repertoaret.» (Plan for Kvaløy menighet 2016: 2). I de foregående planverkene til Sandnessund og Hillesøy blir inkludering av det samiske i innledningen av planverkene beskrevet i fremtidsform, med setninger som: «Vi vil inkludere det samiske gjennom...», mens det i Plan for Kvaløy blir beskrevet i nåtid, som noe som allerede gjøres aktivt. Dette indikerer at Kvaløy menighet har inkludert samiske elementer i trosopplæringen allerede *før* selve planen har blitt skrevet. Et annet interessant aspekt i teksten er at planen bruker et inkluderende språk når man snakker om det samiske. «Vi har samiske barn...» er et eksempel på dette. Her blir ikke samiske barn betegnet som «de», slik tilfellet er i planverkene til Sandnessund og Hillesøy.

En annen detalj er at Kvaløy i teksten definerer to områder hvor det samiske blir inkludert: A) liturgiske ledd eller salmer på samisk i utvalgte gudstjenester og B) noen samiske sanger i babysang. Samisk tematikk blir her knyttet til gudstjenesten, men kun ved utvalgte gudstjenester. Teksten antyder med dette at samisk ikke er like naturlig å inkludere under alle gudstjenester. Samtidig er det ganske tydelig definert hvor det samiske skal komme til uttrykk.

Under del to, *sentrale dimensjoner*, hvor planverket skal gå gjennom de 11 dimensjoner som utgjør grunnpilarene i trosopplæringen, er det ikke nevnt noe som omhandler samiske temaer. Denne unnlatsen er verdt å merke seg, da det også er en kommunikasjon fra avsenders side. Særlig når man sammenligner det mot hva som står under *sentrale dimensjoner* i de tre øvrige lokale trosopplæringsplanene som inngår i dette studiet i relasjon til samiske perspektiver, hvor det samiske er eksplisitt nevnt.

Under del tre som handler om tiltakene til Kvaløy, finnes 24 aktive tiltak og seks passive tiltak. Ett av de totalt 30 tiltak har samisk tematikk. Det er tiltaket som heter *Sámi vahkku – samefolkets dag, Kvaløy*. Dette er det samme fellestiltaket som også gjennomgås i Plan for Sandnessund og Plan for Hillesøy. Tiltaksbeskrivelsen om *samefolkets dag* som står

skrevet i Plan for Kvaløy er nesten identisk med det som står i Plan for Sandnessund⁶⁰. Det er gjort én endring i tiltaksbeskrivelsen fra Kvaløy menighet. I plan for Sandnessund står det under formålet for tiltaket at ungdommene skal *få* kjennskap til/*få* innsikt i/*få* synge/*få* lese/*få* høre. I Plan for Kvaløy er dette endret til *skal*. Ungdommene skal: «Ungdommene skal ha hørt og prøvd å lese Fader Vår / Áhččï min på samisk. – Ungdommene skal ha sunget en salme på samisk.» (Plan for Kvaløy menighet 2016: 39). Tonen er blitt strengere, og fremsettes mer som krav enn tilbud.

Selv om det kun er ett tiltak som har samisk tematikk i planen til Kvaløy menighet, så velger jeg her å nevne prostitiltaket «på sporet». Dette tiltaket blir beskrevet i alle de fire lokale trosopplæringsplanene i denne oppgaven. I planene til Sandnessund, Hillesøy og Grønnåsen menighet er samisk tematikk inkludert i dette tiltaket⁶¹. Tiltaksbeskrivelsene er så å si identiske for alle fire planverk. Det virker tydelig at det er brukt samme mal til å beskrive dette tiltaket i alle de lokale planene. På ett punkt skiller planen til Kvaløy seg ut fra de andre lokale planene, og det er ved at det samiske innslaget ikke er til stede. I de andre planene er ett av formålene med tiltaket at ungdommene skal få kjennskap til samiske symboler, og til samiske og kvenske salmetradisjoner⁶². Denne setningen står ikke i planen til Kvaløy menighet. I tillegg er det skrevet eksplisitt at det skal synges «salmer på norsk» (Plan for Kvaløy 2016: 44). På hvilken måte man skal løse dette i praksis kommer ikke tydelig fram. Dette er et prostitiltak, og skal ungdommer som kommer fra Kvaløy menighet trekkes bort når det skal synges salmer på samisk og kvensk? Eller når det skal gis undervisning i sentrale samiske symboler? Hva skal ungdommer fra Kvaløy menighet lære om istedenfor? Planen til Kvaløy menighet gir ingen svar på disse spørsmålene. Det er meget interessant at på et felles prostitiltak, så har Kvaløy menighet fått lov, eller valgt å ta bort ett av formålene med tiltaket, noe som i praksis vil ha merkbar konsekvens for deltakerne.

På et overordnet nivå er stilen i dette planverket noe annerledes enn i de andre planverkene i denne analysen. Teksten har flere referanser til bibelen gjennom hele planverket. Argumentasjon for strategiske og pedagogiske grep bygger i større grad på bibeltekster, og i mindre grad på andre kirkelige dokumenter. For eksempel står det i avsnittet under dimensjonen misjon:

---

⁶⁰ Se avsnittet hvor jeg redegjør for Plan for Sandnessund.

⁶¹ Se avsnittene hvor jeg redegjør for trosopplæringsplanene til Sandnessund, Hillesøy og Grønnåsen menighet.

⁶² Se Plan for Sandnessund menighet (2017: 64), Plan for Hillesøy menighet (2021: 35), og Plan for Grønnåsen menighet (2019: 50).

Misjon anerkjenner det hele menneske og at vi har ulike (nåde)gaver og oppgaver. Noen vil trekkes utenfor landets grenser, mens andre vil være utrustet til å snakke om Jesus under oppvasken på en lokal leir. Alt dette er misjon. Misjon kan sies å være en livsstil alle kristne er kalt til å leve. I dåps- og misjonsbefalingen sier Jesus; «Meg er gitt ALL makt i himmel og på jord, gå derfor ut...». Til sine disipler sier Jesus «Kom, følg meg, så vil jeg gjøre dere til menneskefiskere» (Matt 4, 19). Gud vil utruste oss og sette oss i bevegelse for å nå menneskers liv her og nå. (Plan for Kvaløy menighet 2016: 7).

Til sammenligning, under avsnittet (dimensjonen) *misjon*, så er de tre andre lokale trosopplæringsplanene ganske like i form og stil. De er mer byråkratiske i hvordan de tilnærmer seg misjon. I den grad bibelen blir trukket inn, så gjøres det gjennom henvisning til misjonsbefalingen, men det utdypes ikke nærmere hva den går ut på, eller hvor i bibelen det står. Det henvises også til *Plan for trosopplæring* og misjonsavtalen, samt andre kirkelige dokumenter. Disse angir retningslinjer for arbeidet man gjør i sin lokale menighet⁶³. I planen til Kvaløy er misjon knyttet til at alle kristne mennesker har en indre drivkraft i seg til å misjonere og spre det kristne budskapet. Dette kommer så til uttrykk på ulike måter, ut ifra hvilke nådegaver enhver er utrustet med.

Under dimensjonen musikk og kultur finnes flere referanser til menneskets indre åndelige liv:

I Kvaløy menighet er noe av vårt lokale særpreg en måteholden tradisjon i forhold til å bruke musikk, dans eller drama i menighetssammenheng. Vi er i en prosess for å kunne bruke flere virkemidler for forkynnelse av et urokkelig budskap om en levende treenig Gud. Musikk og salmeskatter er en del av lange tradisjoner og rører ved mennesker i møte med den åndelige lengsel. (Plan for Kvaløy menighet 2016: 8).

---

⁶³ Se Plan for Sandnessund menighet (2017: 9), Plan for Hillesøy menighet (2021: 7), og Plan for Grønnåsen menighet (2019: 5).

De grepene som gjøres i teksten gir inntrykk av at Kvaløy er en konservativ menighet, som har sitt blikk vendt innover, både når det gjelder valg av virkemidler og vurderingen av hva som er akseptabelt og skal anvendes i en kristen sammenheng.

5.5.6 Plan for Grønnåsen menighet (2019)

Grønnåsen menighet er en såkalt «grønn menighet», med særlig fokus på miljø (Plan for Grønnåsen menighet 2019: 5). Planen til Grønnåsen menighet har totalt 54 sider. Denne har samme layout som planverkene til Sandnessund og Hillesøy menighet. Stilen på teksten er også veldig lik mellom de tre planverkene. De er alle byråkratiske, med korte setninger, mye bruk av stikkord, samt med referanser til andre kirkelige dokumenter. Grønnåsen menighet er den eneste av de fire menighetene i denne oppgaven som er sentrert på Tromsøya, og er dermed å regne som bymenighet, med tett bebyggelse og et folkerikt sokn. Folketallet er i overkant av 14.000, og medlemstallet til menigheten er i overkant av 10.000 personer (2016). Dette er den trosopplæringsplanen som sier minst om samisk tematikk. Under del en, hvor de beskriver sitt sokn sitt grunnlag og særpreg, skriver de følgende om det samiske:

Grønnåsen kirke har medlemmer og tilhørende med samisk tilhørighet. Vi ønsker å synliggjøre det samiske ved å bruke noe samisk i gudstjenestelivet, ved å alltid bruke det samiske flagget sammen med det norske, og ved å markere samefolkets dag. (Plan for Grønnåsen menighet 2019: 2).

Under del to, sentrale dimensjoner, blir samisk tematikk nevnt under dimensjonen musikk og kultur. Det samiske skal synliggjøres gjennom bruk av samiske salmer i gudstjenesten (Plan for Grønnåsen menighet 2019: 5).

Grønnåsen menighet oppgir at de har 21 aktive tiltak, og fire passive tiltak. Prostiltaket «på sporet» har Grønnåsen menighet som et *aktivt* tiltak. Det er også det eneste tiltaket hvor samisk tematikk inngår. Tiltaksbeskrivelsen er lik dem som finnes i de øvrige lokale planverkene. Dette er et tiltak der fokuset er en pilegrimsvandring over fjellet. Ungdommene skal få stille de store spørsmålene i livet, og knytte bibeltekster og salmer inn mot disse livsrefleksjonene. Grønnåsen har den samme setningen som Sandnessund og Hillesøy menighet har angående det samiske: at det skal gis kjennskap til sentrale samiske

symboler, og samiske og kvenske salmesangtradisjoner (Plan for Grønnåsen menighet 2019: 50).

6 Intervjuene

6.1 Innledning

I dette kapittelet går jeg gjennom intervjumaterialet mitt med hjelp av en tematisk analyse. Måten intervjuene ble gjennomført på var semistrukturerte, og jeg brukte en intervjuguide når jeg utførte dem. Intervjuene gikk i stor grad ut på å finne ut om hvordan de jobber med samisk trosopplæring i praksis. Inn i dette bildet hører spørsmål som omhandler innholdet i de nasjonale plandokumentene *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring*, og hvordan plandokumentenes innhold påvirker hvordan trosopplærerne forstår samisk trosopplæring. I den grad jeg viser til intervjuene gjennom siteringer, så er det gjort av ulike årsaker. Hovedgrunnene er:

1. Det skiller seg ut.
2. Er representative eller typiske for hele utvalget.
3. Sier noe som er særlig relevant ift. problemstillingen min.
4. Tema/problem/utfordring som gjentar seg i utvalget.

Samtidig som jeg angir hovedgrunnene til direkte siteringer fra intervjuene, så er de også satt opp tematisk. Sitatene har relevans både gjennom temaene, men også gjennom punkt 1-4. Jeg intervjuet trosopplærerne to ganger. Det var omtrent like mange spørsmål til hver runde. Spørsmålene kan i grove trekk tematiseres på følgende måte: A) bruk av den samiske planen, B) praktiske grep i trosopplæringen med tanke på de nasjonale planverkens målsetninger om synliggjøring og inkludering av det samiske i trosopplæringen, C) oppfølging og kompetanse, og D) utfordringer. Det er informantens beskrivelser av egne erfaringer, tanker og arbeidsmetoder som er det sentrale.

6.2 Bruk av Plan for trosopplæring (2010)

Plan for trosopplæring (2010) spilte en lite viktig rolle i hverdagen, og ble trukket fram som noe som var viktig da de lokale trosopplæringsplanene ble skrevet i perioden 2014-2016. Den var dermed viktig for vedkommende som skrev den lokale trosopplæringsplanen, som en mal

på hvordan både innholdet og formen skulle være. Det opplevdes ikke relevant å bruke tid på planen etter at den var ferdig utarbeidet og godkjent av menighetsrådet og biskopen. En av informantene sa at hun følte seg «ferdig» med planarbeidet, fordi det var et svært omfattende arbeid som ble lagt i å skrive den lokale trosopplæringsplanen, etter de krav som den nasjonale planen la opp til.

Silje: Det er mange andre styringsdokumenter, men vi bruker ikke så mye tid på dem heller. Det er egentlig bare den lokale trosopplæringsplanen vi forholder oss til, og eventuelt menighetene sine ønsker og satsningsområder, hvis de har noen styringsdokumenter om dette. Kanskje vi leser disse en gang i året. Når man som trosopplærer er ferdig med å utarbeide en trosopplæringsplan og har fått den godkjent, så kjenner man seg veldig ferdig med den. Så da å begynne å redigere inn det samiske i den har ikke blitt prioritert. Vi har heller ingen plikt til å revidere den lokale trosopplæringsplanen fra arbeidsgivers side.

Kathrine: Jeg bruker lite tid på å sjekke i planen på å sjekke hvor jeg er ift. til de ulike tiltakene. Mesteparten av arbeidet mitt går ut på å gjøre praktisk arbeid.

Astrid: Jeg bruker veldig lite på alle typer plandokumenter, og hvis jeg bruker tid på det, så er det ikke nødvendigvis tid til å fylle på med det faglige som jeg oppdager i de dokumentene. Det er rett og slett ikke tid til det, det er selvfølgelig et prioriteringsspørsmål, men da måtte jeg ha skjært ned på noe annet.

6.3 Plan for samisk trosopplæring (2011)

Mange av spørsmålene jeg stilte handlet om den samiske nasjonale planen, Plan for samisk trosopplæring (2011). Det kom fram i intervjuene at det ikke var blitt brukt mye tid på å studere den. En av trosopplærerne hadde bladd i den i forkant av intervjuet for å danne seg et bilde av den, og de to andre hadde lest den, men ikke inngående. Mangel på tid og en prioritering av tid rettet mot det praktiske trosopplæringsarbeidet stod fram som hovedgrunner. Det var kun én av de ansatte som jobbet med trosopplæring 100% av tiden. De to andre hadde enten deltidsstillinger, eller flere fagområder som skulle dekkes innenfor sin stilling. I og med at den samiske planen kun var et supplement til hovedplanen, så ble det uttrykt at man av den grunn la den i en kategori av dokumenter som man ikke var pålagt å forholde seg til, og heller ikke brukte tid på.

Kathrine: Når jeg ser på alle tiltakene som vi gjennomfører i løpet av et år, så tenker jeg lite på den samiske trosopplæringsplanen. Kun i forhold til babysang, da vi inkluderer samisk språk, nordsamisk. Men kun når vi vet at det kommer noen som har samisk bakgrunn. Så da skjer inkluderingen pga. kjennskap, og ikke ut ifra at vi ønsker å løfte fram det samiske som en del av vår kultur.

Silje: Jeg skulle ønske at den var mer integrert i den nasjonale trosopplæringsplanen. Nå ligger den som et tilleggsdokument, og jeg føler meg ikke forpliktet til å lese den eller å følge den, eller på noen måte inkludere det som står der inn i den lokale trosopplæringsplanen.

Dokumenter de ikke eksplisitt hadde fått beskjed om å lese og implementere i sitt arbeid var lett å legge bort. Den samiske planen opplevdes derfor som lite relevant i en travel arbeidshverdag, uten at dette betydde at det samiske *ikke* ble inkludert inn i trosopplæringsarbeidet. Alle svarte at det samiske ble inkludert på ulike måter. De beskrev dette med referanse til at det var kommet et krav fra biskopen:

Silje: Den inkluderingen av det samiske gjør jeg fordi biskopen (Olav Øygård, min anmerkning) har sagt at det samiske skal inkluderes, men det har ikke blitt sagt spesifikt at man skal bruke den samiske trosopplæringsplanen. Der biskopen har stilt krav er mot gudstjenestene og prestene, at det samiske skal være synlig i gudstjenestene.

Astrid: Vi hadde en bispevisitas før jeg begynte i denne jobben, der vi ble utfordret litt på det å inkludere det samiske inn i gudstjenesten. Så vi har i alle gudstjenester, og ikke bare de som har noe med barn å gjøre, nådehilsen og velsignelse på samisk.

De ønsket i størst mulig grad å bruke tid på det praktiske arbeidet i menigheten. De var opptatt av hvor mye usynlig arbeid som lå bak tiltakene. Man har ansvar for forarbeidet (sende ut invitasjoner, poste på sosiale media, handle inn mat/utstyr osv.) gjennomføringen (selve tiltaket) og til slutt etterarbeidet (opprydning, evalueringer, både med deltakende barn

og unge, men også med foreldre/foresatte, frivillige og andre menighetsansatte). Dette opplevdes å ha en høyere prioritet, ikke minst fordi mye av jobben deres gikk ut på å rapportere inn til sin arbeidsgiver i etterkant av tiltakene.

De to som hadde lest den samiske planen mer enn en gang, hadde særlig tre anliggender som de ønsket å adressere. A) hvordan man innhenter informasjon om det samiske, B) hvordan man skal integrere det samiske inn i den såkalte ordinære lokale trosopplæringen, og C) historieundervisning. En av trosopplærerne kommenterte at den samiske planen la opp til undervisning som skolen burde kunne ta seg av.

Silje: Det er ofte litt vagt det som står der. Det står for eksempel mange plasser at «hvis du skal jobbe med det samiske, så anbefaler vi at du finner deg en samisk person i menigheten også snakker dere sammen om hva dere skal gjøre i trosopplæringen, eller hvordan man kan integrere det her i trosopplæringen». Men den er litt vag da, og det betyr at du må ha et nettverk. Du er nødt til å være litt freidig og frimodig og spørre, «er du samisk, du ser ut som du er samisk, hvordan ligger du an i språket, har du noen formening om dette her?» Så jeg er heldig som har folk jeg kjenner som jeg kan benytte meg av.

Astrid: Jeg synes heller ikke at planen tar helt høyde for hvordan du har dette som en naturlig del av alt det du gjør, kontra «nå skal vi sette oss ned og gjøre noe samisk». Jeg er opptatt av at det er noe som skal være der hele tiden, og ikke som et element som vi henter inn. Det prøver vi å jobbe med den del av her. Jeg tolket det som stod der litt som at man legger fram at «nå jobber vi og lærer om noe som er knyttet til det samiske», mens jeg setter veldig pris på at det heller blir en del av alle tingene vi gjør og at vi ikke skal tilpasse det til at «nå ser jeg at det er et samisk barn, så da må jeg passe på å gjøre noe samisk her». For det er en selvfølge at alle her får en del av det, uavhengig av om du har den bakgrunnen selv fordi vi bor her vi bor. Jeg er jo veldig opptatt av at vi skal være med på å løfte fram det kulturelle, men hvorfor skal jeg i trosopplæringen gjøre ungene kjent med det historiske knyttet til at man har drevet med reindrift, eller det nåværende at man driver med reindrift, og hvor nært det er oss. Jeg skjønner ikke hvorfor det må være en del av trosopplæringen.

6.4 Menighetsrådets rolle i forhold til den lokale planen

Alle lokale trosopplæringsplaner skal godkjennes av det lokale menighetsrådet⁶⁴. Et menighetsråd består av frivillige kirkemedlemmer som har sagt ja til å stå på valglister, og som ved kirkevalget har blitt valgt inn til å sitte i menighetsrådet i fire år. Et menighetsråd er soknets øverste politiske organ, og fungerer som et styre i en bedrift. De møtes jevnlig, og det de vedtar må de kirkelige ansatte i menigheten forholde seg til. I teorien har menighetsrådet potensielt mye makt med tanke på hvordan innholdet i menighetens trosopplæring skal være. I de fire menighetene jeg har undersøkt kom det fram at menighetsrådene ikke hadde hatt noen kommentarer til de lokale trosopplæringsplanene, heller ikke når det gjaldt å inkludere noe samisk. Det ble ikke oppfattet som mangel på engasjement, men heller basert på en arbeidsdeling hvor de menighetsansatte besitter fagkunnskapen, og dermed er best rustet til å ta egne avgjørelser angående trosopplæringen. Trosopplærerne jobber dermed i stor grad selvstendig, uten tydelige føringer fra menighetsrådet.

Astrid: Menighetsrådet skal ha eierskap i den, men det fungerer slik i praksis at det er vi i staben som i stor grad legger frem forslag til dem hvordan den skal være. Det er tross alt et stort dokument for menighetsrådet å sette seg inn i, og trosopplæringen er bare en del av ting de må bry seg om. Vi har et menighetsråd som er ganske interessert i at det skjer ting for barn og unge, men jeg tror ikke de nødvendigvis har noe ønske som frivillige å bruke tid på papirarbeid og styringsdokumenter.

Silje: Menighetsrådet kan for eksempel si at vi skal dele ut samiske bøker, men de har ikke sagt det, det har heller ikke vært noen tydelige retningslinjer på at de må si det. Vi er faktisk ikke nødt til å gjøre noe samisk egentlig, men Kvaløya har jo vært et samisk sommerbeitested, og det har jo vært en egen kystkultur i Kaldfjord.

---

⁶⁴ (Den norske kirke, 2019, *Slik styres kirken*)

6.5 Kompetanse/mangel på kompetanse og generell innhenting av informasjon om det samiske

Ingen av de jeg intervjuet hadde kompetanse innen samisk språk, kultur eller samisk kirkeliv. De var veldig tydelige på at de hadde et utenfra-perspektiv i sin tilnærming til samisk kultur og samisk kirkeliv. Alle uttrykte et ønske om å øke kompetansen sin, samtidig som de uttrykte at det ikke var tilrettelagt for dette i deres menighet. Det økonomiske aspektet kom gjerne inn som en utfordring knyttet til kompetanseheving. Trosopplærere er fellesrådsansatte, noe som ser ut til å påvirke tilgang til kompetanseheving i arbeidstiden, på grunn av fellesrådets stramme økonomiske situasjon.

Astrid: Prestene har opplegg for faglig påbygg som også er knyttet til lønnsmidler. Vi som er fellesrådsansatte, lever i en annen økonomisk hverdag. Hvis vi kunne funnet en egen ordning for å sikre at flere tok noe samisk, det tenker jeg at kunne vært en enkel vei å gå. Hvis det ligger en avtale om at alle som velger å gjøre noe for å bygge en samisk fagkompetanse, og at det blir dekt av bispedømmet, så er det veldig mye enklere for fellesrådene i si ja til det, for de har ikke pengene til det selv. Vi er veldig prisgitt at vi gjør en del på fritida, eller har redusert stilling og bygger fagkompetanse. Jeg vil anta at når biskopen sier at prestene skal bruke samisk språk i gudstjenestene, så har de prestene fått lov å gå og lære seg noe samisk uttale i arbeidstida. Når jeg skal undervise konfirmanter om samisk trosliv, så er det avhengig av hva jeg finner selv. Man kan for eksempel ta fag på universitetet. I starten da jeg begynte å jobbe her, så har det vært ytret et ønske om at jeg burde ta kompetanseheving, men ikke på noe spesifikt samisk, og det har alltid vært snakk om å gjøre det på fritida.

En av trosopplærerne kommenterte at det mangler strukturer for hvor man som trosopplærer skal henvende seg hvis man ønsker tilbud om kursing innenfor det samiske. For hennes del førte dette til at hennes primærkilder var folk i menighetene og frivillige.

Silje: Jeg opplever at når man først har fått en fot innenfor samisk kirkeråd, så kommer tilbudene også om kursing og muligheter og seminarer, men de har ikke falt i fanget på meg før. Jeg tror ikke at Samisk kirkeråd når så godt ut til menighetene. Kanskje de forventer at vi trosopplærere selv oppsøker nettsiden deres for å få informasjon, jeg vet faktisk ikke. Men det

meste av informasjon kommer fra folk vi kjenner, folk i menigheten, frivillige. Altså mye muntlige kilder.

Kathrine: Det er ikke flust av tilbud. Det første året mitt som var for fem år siden, så var det et seminar med samisk tema. Hun som skulle ha dette kurset brant veldig også for å få fram konsekvensene av fornorskningen. Og særlig de som vokste opp under slike vilkår, og som av den grunn ikke løfter fram sin samiske kulturarv eller det samiske språket. Så hun brukte mye tid til å holde foredrag om fornorskningen, selv om kurset egentlig handlet om samisk kristen sangtradisjon. Så det er egentlig litt tilfeldig at jeg fikk vite mer om fornorskningen, fordi kurslederen brant for dette temaet. Og nå har det gått 5 år, og det har ikke vært et lignende seminar eller kurs siden da. Så hvis du ser det i et større perspektiv så er det ganske smått å bygge sin kompetanse på. Jeg skulle gjerne hatt mer tilbud om kompetanseheving, og ikke bare skulle lese seg til på eget initiativ.

Alle opplevde det som vanskelig å vite hvem man skulle spørre om råd og tips fra. Jeg spurte hvem som var primærkilder til samisk tematikk i arbeidshverdagen. Dette var etter at vi hadde stadfestet at *Plan for samisk trosopplæring* (2011) ikke fungerte som en primærkilde til kunnskapsinnhenting.

Astrid: Det kan være at jeg i tilfeldige møter med folk som går på KUN (kirkelig utdanningscenter i nord, min anmerkning), at jeg snakker med dem. Det er mange av dem som har hatt praksis her hos oss. Ellers så kan det være en forelder. Ofte en liten utfordring at hvis du ikke kjenner dem så godt, så kan det man bli litt usikker på hva kan spørre om. Jeg har lite kunnskap om de store forskjellene i de samiske miljøene. Du kan jo få forskjellige svar avhengig av hvem du spør.

Kathrine: Sånn i forhold til at vi arrangerer samisk aktivitetsdag så har vi vært så heldige at vi har fått mye hjelp fra både Samisk kirkeråd og ansatte i bispedømmekontoret i byen. Ellers bruker jeg faktisk google når jeg skal hente informasjon om det samiske. IKO har også mye bra bøker. Ressursbanken til kirken.no har også kilder som vi bruker, men sånn generelt er det mye opptil oss selv å innhente informasjon om samiske temaer.

Mangel på kompetanse kunne dermed føre til at man lot være å inkludere samisk tematikk i trosopplæringsarbeidet. En av trosopplærerne sa det slik:

Astrid: Det som jeg ofte kjenner på, siden jeg ikke har kompetanse, er at jeg kan trø feil. Man har for eksempel en god ide og tenker at dette gjør vi. På de andre tingene jeg gjør må jeg ikke sjekke om det er lov, greit eller innafor. Mens på det samiske så kan man kjenne på det at man kan bomme på ting og tenke at nå har man gjort noe dumt, og da blir det kanskje at man lar være å gjøre ting isteden.

Særlig tematikk som omhandlet samisk åndelighet var en kilde til usikkerhet, og hva som eventuelt skulle trekkes inn i en kirkelig sammenheng. En av trosopplærerne knyttet mangel på kompetanse til også å gå utover formidlingsevnen man hadde. «Å ha fortellingene i kroppen» var et tegn på at man som trosopplærer hadde en autentisk tilnærming til fortellingen. Å formidle om samisk åndelighet, uten kompetanse på det, opplevdes som å ha fortellingen «utenfor kroppen». Dermed ville man ikke være i stand til å gi en autentisk formidling av det.

Astrid: Du kan tematisk snakke om at mange samer har en åndelighet som ikke nødvendigvis er helt den samme som vanlig statskirke. For å kunne synliggjøre et slikt aspekt, så må jeg være klar over at det aspektet finnes, og hva det går ut på. Det er ikke noe man nødvendigvis snakker om, og det kan være vanskelig å formulere noe når noen spør. Jeg vet ikke så mye om den samiske åndeligheten. Jeg ville tro at det var en felles nordnorsk åndelighet. Det at vi for eksempel tar barna med ut, og rundt et bål, og knytter det til samisk åndelighet, så er det fordi det er noe jeg har lært. Jeg kan jo ingenting om det samiske åndeligheten knyttet til lesing eller helbredelse, jeg har ikke nok forutsetninger til å vurdere sammenhenger mellom folketro aspekter og samisk åndelighet. Jeg har vokst opp med at folketro er overtro, så allerede der har jeg kanskje feil perspektiv på det, hvis jeg skal legge til rette for det. Vi snakker ofte om at det arbeidet vi gjør blir best hvis vi har det i kroppen. Hvis vi har overgangen i gudstjenesten i kroppen, eller hvis vi har den fortellingen vi skal formidle til ungene i

kroppen. Det her har jeg ikke i kroppen, og jeg skulle så gjerne hatt det. Og det går ikke an å forfalske det heller.

6.6 Oppfølging/tilbakemeldinger

Det ble mye samtaler rundt at de alle kjente på et behov for kompetanseheving i relasjon til samiske temaer. I forlengelsen av dette ble det snakk om hvilken oppfølging de opplevde at de fikk fra både menighetsråd og biskop, med tanke på blant annet å inkludere det samiske inn i menighetens trosopplæringsarbeid. Det kom fram at alle ønsket tilbakemeldinger på arbeidet sitt, både fra biskopen/bispedømmet, og fra menighetsrådet.

Silje: Jeg skulle ønske det kom mer tilbakemelding fra biskopen sin side. Nå har det vært en periode på fire-fem år hvor vi ikke har fått noen som helst tilbakemeldinger på trosopplæringsarbeidet vårt. Har egentlig aldri fått noen tilbakemeldinger fra hverken menighet eller menighetsråd, ikke om det samiske eller noen annet.

Astrid: Jeg ønsker mer oppfølging fra bispedømmet på absolutt alt jeg gjør i trosopplæringen. Jeg får for lite oppfølging. Bispedømmet og samisk kirkeråd har jo mye større kompetanse på å følge oss opp på de samiske temaene enn det vi har internt i menigheten. Det er jo ingen av mine mellomledere eller ledere som kan følge opp akkurat det. Jeg vil tro at prestene får oppfølging i forhold til det samiske, mens vi trosopplærere får ikke det, fordi den oppfølgingen ikke foregår.

6.7 Samisk aktivitetsdag og samisk eierskap til kirken

Samisk aktivitetsdag⁶⁵ er et tiltak som er rettet mot ungdommer i aldersgruppen 12-13 år. Dette er et tiltak som Sandnessund, Hillesøy og Kvaløy samarbeider om. Det var i utgangspunktet ment å være et prostitiltak, det vil si at alle menigheter i Tromsø kommune har eierskap til ett tiltak. Samisk aktivitetsdag ble aldri en realitet i denne formen. Tiltaket ble diskutert mellom trosopplærere i Tromsø, men uten at de kom til enighet.

---

⁶⁵ Dette tiltaket har tidligere vært beskrevet i den lokale trosopplæringsplanen som «Samefolkets dag».

Silje: Samisk aktivitetsdag var i utgangspunktet et sånt felles tiltak for alle menighetene i hele Tromsø, men så har vi tatt regien på det de siste fire årene. Vi tok ansvar for det, jeg og Kathrine. Altså alle tre menighetene på Kvaløya.

Kathrine: Når vi skulle starte med tiltaket samisk aktivitetsdag i 2017, så ble det kjempekonflikt innad i trosopplæringsgruppa. Da ble det ikke gjennomført, fordi vi ikke ble enige innad hva dette skulle være, hvordan vi skulle forstå samisk kultur og samisk kristendomsliv. Det ble videre også diskutert hva som skulle være viktigst, var det samisk kultur, samisk identitet, samiske tradisjoner eller samisk liv. Hver gang vi skulle diskutere temaet samisk aktivitetsdag, så kokte det bort fordi vi ikke ble enige i om hva som var det samiske som skulle bære det tiltaket, hva ønsket vi med det og hvordan skulle vi gjøre det. Det kræsjet helt. Så kom det opp igjen i 2018, og ingen ønsket egentlig å ta tak i det. Det endte opp med at vi i Kvaløya bestemte oss for at hvis den samiske aktivitetsdagen ikke ble gjennomført på prostinivå, så ville vi gjennomføre den i våre tre menigheter på Kvaløya.

Samisk aktivitetsdag satte i gang noen tankeprosesser hos trosopplærer ved Sandnessund/Hillesøy. Hun opplevde et skifte i sin egen tankegang. Gjennom å jobbe med samisk aktivitetsdag kjente hun på at det samiske ikke i stor nok grad var inkludert i hennes menigheter.

Silje: At vi heller jobber mot å ha en samisk bevissthet, for det var ikke tankegangen da jeg utarbeidet trosopplæringsplanene mine i 2014-2016. Da var det snakk om at vi burde se litt på det samiske, hvordan det skulle inkluderes. Så lagde vi samisk aktivitetsdag da, som et tilbud. For da hadde vi et samisk tiltak som tok vare på det samiske, men jeg er faktisk usikker på at man kan si at man tar vare på det samiske når man bare har ett samisk tiltak, og som bare er for 12-13 åringene. Hva med resten av spekteret?

Å snakke om tiltaket «samisk aktivitetsdag» førte oss videre mot å snakke om barn og unge som kommer til trosopplæringstiltakene og til gudstjenester. Mye i dette prosjektet handler

om hvordan trosopplærere forholder seg til plandokumentene som omgir dem, og hvordan det samiske blir i dette rommet. Det ble brukt mindre tid på å snakke om de som kommer til tiltakene, nemlig deltakerne. En årsak til det er at problemstillingen min ikke omfatter deltakernes erfaringer av tiltakene. Likevel var vi flere ganger innom de som kommer til tiltakene, eller oppsøker kirken på generelt grunnlag. Dette var noe som opptok trosopplærerne, og som for dem opplevdes viktig å adressere. Særlig i forhold til trosopplæringstiltak med en «samisk profil», og om dette hadde relevans for noe annet enn synliggjøringens del. Det ble også snakket om at bildet på et overordnet nivå handlet om befolkningens forhold til Den norske kirke som helhet, og ikke bare var en utfordring som knyttet seg til det samiske. Jeg spurte om de følte at de «traff» målgruppen sin med de samiske tiltakene.

Silje: Jeg opplever ikke at det er noen tiltak som trekker flere samer. Det jeg opplever er at de som har en relasjon til kirken og oss ansatte, de møter opp uansett, om det er noe spesielt samisk eller ikke. Mens de med samisk bakgrunn som vi ikke kjenner, og som ikke har sånn spesiell tilknytning til kirken her, det er ikke sikkert at vi treffer dem uansett. Sånn at for eksempel på samisk aktivitetsdag, så skulle man kanskje trudd at det var mange med samisk bakgrunn som kom, men det opplever jeg ikke, de er ikke majoriteten som kommer. Vi har ikke et problem bare med det samiske, vi har et problem med alle, dette med å føle eierskap og tilhørighet til kirken. Dette med å bruke kirken til mer en dåp, konfirmasjon, vielse og begravelse. Så det handler om den generelle befolkninga, ikke bare de med samisk bakgrunn, at vi i kirken må få øyene opp for dette med at kirken er enten tradisjonsbærer eller hverdag for mange.

6.8 Er dette «woke» liksom?

Det reises spørsmål i møte med denne tematikken. Hvordan skal man orientere seg i møtet med det samiske, når det gjelder mennesker, og ikke bare som krav i dokumenter og planverk? For trosopplærerne fremsto møtene som viktigere enn plandokumentene: møtene med menneskene, og særlig med barn og unge i en sårbar alder. Å være usikker i møte med dem opplevdes som stressende. Dette var ikke kun relatert til det samiske, men også i forhold til kjønnsidentitet, legning og funksjonsnedsettelse; man ønsket som trosopplærer å fremstå som en trygg voksen i møte med barn og unge. Slik trygghet forutsetter kunnskap og innsikt i

den aktuelle tematikken. Særlig i forhold til konfirmanter, som man møter over en lengre tidsperiode, hadde de kirkelig ansatte et ønske om å besitte nok kunnskap til å kunne innlede diskusjoner om for eksempel samisk åndelighet.

Astrid: Når vi har arrangementer hvor det er unger som har på seg kofte, så når vi tar bilder så har vi spurt om vi kan bruke bildene når vi lager invitasjoner eller reklamerer på for eksempel Facebook. Da synes jeg alltid at det er litt vanskelig, er dette litt «woke» å bruke dette, eller er det fint? Jeg går for at det er fint. Men det kan være litt ubehagelig å spørre, for jeg er redd for å bli oppfattet som «at nå spør jeg bare for at du har på deg kofta».

Samme trosopplærer erfarte i arbeidet med konfirmantene, at det opplevdes vanskelig å snakke om temaer som koloniseringen og misjoneringen av samene:

Astrid: Det møtet der som har foregått, i koloniseringen og misjoneringen, at man kan diskutere det med konfirmantene. Det jeg selv har opplevd er at når jeg skulle ha sånne typer temaer med konfirmantene, så stod jeg utrygt på hvordan jeg kunne ordlegge meg om på en måte nåtid. For det er veldig lett å stå og fordømme det som har skjedd. Hvordan kan jeg ordlegge meg i nåtid når jeg ikke sjøl er samisk, og ikke har 20 studiepoeng i samisk religion. Fordi jeg blir redd for å trå feil.

Trosopplæringstiltak innebærer mye praktisk orienterte aktiviteter. Dette gjør at den usikkerheten trosopplærer føler, har innvirkning på aktiviteter man gjennomfører med deltakerne på tiltak. Her snakker en av trosopplærerne om en episode hvor hun og konfirmantene lagde en tegning av en tom runebomme:

Astrid: Jeg har for eksempel spurt en samisk prest, jeg med mine konfirmanter lagde en tegning av en tom runebomme, og vi snakket om de gamle symbolene som var på de gamle runebommene, og hvordan de var viktige indikatorer på hva som var viktig i deres liv. Så skulle de lage sin egen runebomme med det som var viktig i deres liv. De tegnet både taco og Jekta inn i sin tomme runebomme. Så hang vi det opp i kirken. Så spurte jeg denne samiske

presten, om dette var innafor å henge opp tegningen av runebommer i kirken. Ja, sa han, det var nok innafor her i denne kirken, men ikke alle plasser. Det er jo slike ting jeg ikke vet. Jeg har ofte reflektert over dette, og nesten droppa det som ikke konkret er helt innafor, eller bare gått for historisk undervisning. På en måte være kritisk til hvordan enkelte samiske miljøer utøver tro i dag, føler ikke at jeg kan sette i gang en slik diskusjon, fordi jeg selv ikke kan være med. Jeg kan ikke være med og diskutere noe jeg ikke er en del av selv. Jeg tror at hvis jeg hadde hatt faglig tyngde på det, så hadde det hjulpet. Men kjempevanskelig balansegang, man blir så redd for å gjøre feil.

6.9 Utfordringer i inkludering og synliggjøring av det samiske i trosopplæringen

Alle trosopplærerne hadde et ønske om å synliggjøre og inkludere det samiske inn i trosopplæringen sin. Kravet fra biskopen hadde veldig klare retningslinjer, og det var i tillegg siktet mot gudstjenestelivet. Der kunne presten ta seg av det samiske, og da i hovedsak gjennom bruk av samisk språk i de ulike liturgiske ledd som inngår i en gudstjeneste⁶⁶. Det var mer usikkert hvordan dette skulle trekkes videre inn i tiltak som ikke inneholdt gudstjenester. Gudstjenesten var et «vi»-prosjekt, med mange involverte, mens tiltak ble mer et «meg»-prosjekt. Det krevde noe annet, og man kjente seg alene om oppgaven. Hva er autentisk og representativt for det samiske? Det som presten skulle inkludere opplevdes for trosopplærerne som tydelig og på den måten forutsigbart. Men hva trosopplærere skulle gjøre av inkludering og synliggjøring var mer opp til dem selv. Det kunne oppleves som overveldende mye ansvar, og usikkerheten kom nok en gang som en faktor.

Silje: Det er en utfordring å sette seg inn i en kultur som man ikke har kjennskap til eller vært oppvokst i. Det er vanskelig å skjønne alle tingene, hvorfor gjør man på den eller den måten. Hva er som betyr noe og ikke betyr noe? Under gudstjenestene klarer vi å synliggjøre det samiske gjennom at vi har nådehilsen og velsignelsen på samisk, og Kyrie på samisk og norsk. Men når det kommer til dette med å synliggjøre dette for barn, så synes jeg at det er utfordrende vite hvor grensen går i forhold til, «blir det klovneri?» Tar man inn en rein, så har man symbolisert det samiske? Holder det bare med språket, at ting er oversatt? Bruk av flagget for eksempel, kan man kalle de for «de samiske fargene»? At det finnes spesifikt

---

⁶⁶ Eksempler på liturgiske ledd i Den norske kirke: Kyrie, Gloria, trosbekjennelsen.

samiske farger? Sånne ting synes jeg det er vanskelig å vite, hvor går grensen mellom om det er gjenkjennelig for en med samisk bakgrunn og okay, kjennes det ut som at jeg blir sett og ivaretatt? Eller kjennes det ut som menigheten prøver å gjøre noe som er helt på jordet, at ingen kjenner seg igjen. Det synes jeg er vanskelig. Den balansen mellom å trekke inn kulturelementer og hvordan man liksom skal bruke dem på en god måte i tiltakene.

Kathrine: Jeg har ikke samisk bakgrunn, og selv om jeg har litt kunnskap etter å ha jobbet som lærer her nordpå i nesten 20 år, så er kunnskapen min fortsatt mangelfull. Så hvis jeg skal jobbe med samiske temaer, så er jeg avhengig av å hente inn erfarne folk, og kunnskap andre plasser, og det kan godt hende at det stopper oss litt.

En annen utfordring i relasjon til synliggjøring og inkludering av det samiske kunne være forskjellige holdninger til det samiske blant medlemmer i menigheten. Det var ikke alle som mente at det var nødvendig med bruk av samisk hver gang, men kun dersom det var samiske personer tilstede.

Silje: For eksempel så hadde jeg en gang en kveldsgudstjeneste, så hadde jeg øvd litt dårlig på den samiske velsignelsen, så jeg følte ikke at jeg var helt klar for å ta den. Så sier jeg til en, «tror du jeg bare skal droppe den samiske velsignelsen?», «Du kan jo se det an om hun som er samisk kommer eller ikke». Nei det er ikke sånn det fungerer tenkte jeg, det er ikke sånn jeg skal ha det. Enten så gjennomfører jeg det eller så gjør jeg det ikke. Det har jo ingenting med hvem som kommer. Så det er også en forståelse man har, at man kjenner ingen samer så derfor så trenger man ikke å ta hensyn til det samiske.

Synliggjøringen og inkluderingen av det samiske bar dermed preg av å være tilfeldig og planlagt inn som et element i siste liten, altså avhengig av at noen «kommer på» at det samiske skal inkluderes.

Silje: Sånn i forhold til gudstjenesten så må den planlegges, og vi er ofte på tampen. Så vi klarer nok ikke alltid å tenke «at nå skal det samiske inkluderes», men av og til så klarer vi å

huske det. Når det for eksempel var bibeldagen i 2020, den nordsamiske bibelen kom høsten 2019, og i 2020 skulle dette markeres, og da gjorde vi noe ut av det samiske under en vanlig familiegudstjeneste. Men jeg tror ikke vi generelt sett har noen god strategi på hvordan vi skal inkludere det samiske.

Joik var noe som ble trukket fram som et vanskelig tema i kirkelig sammenheng. I hvilken grad er det legitimt å bruke dette i en gudstjeneste eller trosopplæringstiltak? Det ble trukket frem som et tema som burde vært adressert mer konkret i både *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring*. Behovet for mer konkret kunnskap om samiske kristendomspraksiser og kristendomsforståelse var en gjenganger i samtalene, til forskjell fra mer generell historiekunnskap.

Silje: Jeg er innforstått med at noen mener at vi skal ha joik, og andre ikke vil ha det i kirken, at man har ulike meninger om det. Noen er konservative og andre er mer liberale, sånn er det jo i kirken. Men det skulle stått mer om joik i kirken, hvordan håndtere dette.

En av trosopplærerne var opptatt av at kirken skulle være en trygg arena for alle, og da måtte en inkludering og synliggjøring av det samiske foregå på flere måter. Hun stilte et åpent spørsmål om hvorvidt det fra kirkens side å holde seg bare til det visuelle, kunne oppfattes som overfladisk av tilhørerne? Hun følte ikke at hun var i en posisjon til å kunne vurdere det. En god strategi var for henne å tørre å snakke om vanskelige tema, som for eksempel fornorskingspolitikken som kirken hadde vært en del av. På den måten var det en korrespondanse mellom de synlige kulturmarkører (for eksempel det samiske sjalet og samisk flagg), og innholdet inne i kirkerommet.

Astrid: Jeg oppfatter det slik at vi (Grønnåsen menighet, min anmerkning) gjør mye for at det være en trygg arena, og for at det skal fremstå som en selvfølgelighet at også samisk tilknytning har plass her. Men det er veldig vanskelig for meg å vurdere om det blir oppfattet som at man bare har klistra på seg en merkelapp om at det tar vi tak i. Er det bare overfladisk, det er vanskelig for meg å vurdere det. Men jeg tenker jo blant annet at de som snakker i kirken, som for eksempel presten under prekenen, at de løfter frem tematikk der det

her tas opp. Vår sokneprest gjorde en radiogudstjeneste med kvensk tema, hvor han i prekenen snakket om at «nå er vi til stede i et rom, en plass, en organisasjon, et sted hvor det her har vært håndtert kjempedårlig, det har vært virkelig dårlig, og vi er klar over det, og vi jobber med det». Det at vi prater om dette ut over de tingene som er synlige, for ellers kan kirken oppleves som en falsk trygg arena, hvor man bare ser det samiske flagget, men når man kommer inn i kirkerommet og virkeligheten der oppleves annerledes. Vi kan ikke bare vise fram de synlige indikatorene, vi må tørre å snakke.

En av trosopplærerne opplevde at hun ikke hadde eierskap over det samiske i sine tiltak, og at dette førte til at hun ikke klarte å «representere» samisk kultur på en tilfredsstillende måte.

Silje: Jeg kjenner at mangel på kunnskap er en utfordring. Det er vanskelig å sette seg inn i en kultur og si at du kan representere den. Det gjelder jo for så vidt alle kulturer, ikke bare den samiske. Hvordan kan du formidle en kultur som du ikke har i kroppen? Hvordan skal jeg formidle den uten å kunne språket eller historien? Noe historie kan man lese seg til, men det samiske i forhold til kirken er ikke så godt beskrevet noen plass. Jeg kan eie mange tiltak, men det samiske eier jeg ikke.

6.10 Hva oppleves som nyttig å synliggjøre

Trosopplærerne hadde brukt lite tid på den samiske trosopplæringsplanen. De hadde likevel flere tankeprosesser som orienterte seg rundt hvordan en god inkludering av det samiske kunne se ut. En kontinuitet i arbeidet med å synliggjøre det samiske virket å være sentralt for dem. De hadde alle i større eller mindre grad jobbet med inkludering av det samiske inn i trosopplæringen, selv om de ikke hadde mer enn ett samisk tiltak å vise til (Samisk aktivitetsdag). Det følgende svaret forteller om en samisk inkludering som ikke nødvendigvis er så synlig ved første øyekast, men som likevel er der gjennom at trosopplærer har hatt det i tankene under planleggingen av tiltaket.

Silje: En ting er det visuelle i forhold til symbolbruk som man forbinder med den samiske kulturen, men så tenker jeg at det også er mye av den mentaliteten som man kanskje forbinder med det samiske, at man er tett på naturen, at man har respekt for naturen, og bruke det inn i

trosopplæringen. At man takker og velsigner, man ødelegger ikke naturen, man forvalter naturen på en god måte, og gir tilbake det man har brukt. Det skal se ordentlig ut. Det er en god mentalitet å ta med seg, og jeg trenger ikke nødvendigvis å si at «det her er en samisk mentalitet», men kanskje jeg har tenkt det i utgangspunktet.

Trosopplærer ved Grønnåsen poengterte at de brukte samisk sjal, samisk flagg og nordsamisk språk, men for henne var det viktigere at disse elementene «sømløst» gled inn i resten av kirkerommet. Dette indikerte nemlig at inkluderingen og synliggjøringen av det samiske var blitt en naturlig del av hele kirkerommet, at det samiske var inkludert hele tiden, og ikke bare unntaksvis og ved spesielle anledninger. For henne var en slik inkludering og synliggjøring av det samiske like mye for de ikke-samiske i kirken.

Astrid: Vi har et samisk sjal som ligger i kirkerommet, enten på bakalteret eller på sidealteret. Det er sånne små ting som gjør at det hele tiden skal være noe synlig. Vi har også både samisk og norsk flagg ute ved hver gudstjeneste. Så har vi evangelielesningen på julaften både på norsk og samisk. Da bruker vi kontakter som kan lese det for oss. Det er på en måte ting som vi alltid gjør, som alltid er der. Så synes jeg også at det er viktig at vi som ikke har samisk tilhørighet selv skal oppleve det som en helt selvfølgelig del av kirkeliv, trosliv, samfunnsliv, det å bo og være her. Det er liksom ikke «når du går på et samisk arrangement» at du skal se det, det skal være overalt, det er en selvfølge for meg. Det tenker jeg at vi bidrar med. Det skal være så naturlig at det blir rart hvis det mangler tenker jeg. Sømløst inkludert. For min familie som kommer sørfra, så er det her fortsatt mega eksotisk, og det gjør meg trist.

6.11 Hvordan utvikle samisk trosopplæring

Intervjuene ble avsluttet med at vi snakket om utvikling av samisk trosopplæring. Alle var enige i at utvikling av samisk trosopplæring foregår gjennom kunnskaps- og kompetansebygging av menighetsansatte. Dersom man skal kunne undervise i samisk tematikk på en troverdig og kompetent måte, er det helt sentralt å få prioritert tid til å lære mer om samisk kultur- og kristendomsforståelse. Silje trakk fram tid og erfaring som nøkkelord i denne sammenhengen.

Silje: *Å faktisk sette seg inn i samisk kultur, på en eller måte. Kanskje det er gjennom å reise på utveksling til Kautokeino og være med på trosopplæring der for å se hva de gjør der. IKO, bokforlaget vårt, de har vært flinke til å utvikle samisk fagmateriell, for eksempel boka Jordvenn. Men det handler jo mye om den tida man har til å sette seg inn i alt. Det finnes jo mange gode fagbøker, men er det nok, eller må man erfare for å kunne forstå?*

7 Drøfting

I denne delen vil jeg gå gjennom resultatene fra undersøkelsen min, både i relasjon til dokumentanalysedelen og intervjudelen. Resultatene fra dokumentanalysen og intervjuene av trosopplærerne forsøker jeg å se i lys av teorier, tidligere forskning og den modellen jeg har vist til underveis i oppgaven.

Den norske kirke har en styringsmodell hvor virksomheten styres gjennom politisk vedtatte planer og retningslinjer. Samtidig som kirka styres «ovenfra og ned», så har de i samme struktur forankret i kirkeordningen at lokalmenighetene skal være grunnmuren i hele organisasjonen. En av begrunnelsene for dette er at det er i lokalmenighetene at evangeliet forkynnes og det er der kirken møter mennesker. I en slik forståelse skal det sentralkirkelige være en støtte til lokalmenighetens kirkelige virksomhet, med alt dette innbefatter. Det er slik jeg forstår *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring*. De er utarbeidet for å være støttende elementer i det lokale trosopplæringsarbeidet, men de er like mye der for å bestemme både retning, innhold og form i trosopplæringen.

Politisk vedtatte styringsdokumenter har en viss mengde autoritet, og tolkes av lesere som å inneholde fakta og «sannheter» om de temaer som tas opp der. Argumentasjon, fortellerstruktur, formuleringer og framstillinger i offentlige planverk er mer enn det rent tekniske. Det inneholder også fortellinger og narrativ som vitner om et større felt enn selve saken i dokumentet. Asdal og Reinertsen argumenterer med at slike virkemidler er til stede i dokumentene for å overbevise leseren om et standpunkt (Asdal og Reinertsen 2020: 96). Begge de nasjonale planverkene er med å lage et narrativ rundt samiske perspektiver som noe annet enn majoritetskirkas tradisjoner, også det som angår samiske kirkelige praksiser og tradisjoner. Plan for trosopplæring er mer generisk i ordlyden når det kommer til samiske temaer. En som ikke har kjennskap til samisk kultur og samisk kirkeliv kan ha utfordringer

med å inkludere samiske perspektiver i sin lokale trosopplæringsplan. De tolv gangene samiske temaer blir nevnt i planverket kan fortelle noe om *hvorfor* samisk trosopplæring skal inkluderes i den generelle kirkelige undervisningen, men det sier lite og ingenting om *hvordan* man skal gjøre det.

Plan for samisk trosopplæring går mer grundig til verks i forhold til å gi noen historiske trekk om samisk kultur og kirkeliv. Men også den fokuserer på *hvorfor* samisk trosopplæring skal inkluderes i trosopplæringsarbeidet, og lite om *hvordan*. Begge planverkene foreslår ulike *strategier* for hvordan jobbe med samisk trosopplæring, som for eksempel samarbeid med hjem og frivillige i kirka, kontakte samiske foreninger osv. Begge planverkene sier at samisk trosopplæring skal foregå i menigheter hvor det er samiske barn og unge. Dette gir stort rom for tolkning. Hvilke kriterier er det som må ligge til grunn for å kunne si at det finnes samiske barn og unge i en menighet? Det kan fortolkes dithen at samisk trosopplæring foregår der hvor det er *synlig* samisk tilstedeværelse. Denne synligheten må da nødvendigvis komme fram fordi de som har samisk tilhørighet også *viser fram* deres samiske tilhørighet gjennom for eksempel bruk av kofte eller andre synlige samiske identitetsmarkører. I lys av en lang fornorskingsprosess, så vil dette medføre at samisk trosopplæring kun vil angå veldig få menigheter i Norge, og gravitere mot indre-Finnmarks samiske kjerneområder. Det forutsetter samtidig at trosopplærere som jobber i menigheter utenfor tradisjonelle samiske kjerneområder både har en motivasjon og frimodighet til å legge et samisk innhold inn i trosopplæringen.

Plan for samisk trosopplæring nevner i korte trekk den kolonisering og misjonering som foregikk i regi av statskirka i Sápmi. Dette knyttes likevel mer til kontekstuell teologi enn til kirka som organisasjon. Planen bruker et tydelig kristent språk når den forteller om *hvorfor* det skal tilrettelegges for samisk trosopplæring: «... *drive en trosopplæring hvor Kristus tas imot, og der den kulturelle og åndelige tradisjon utgjør vuggen hvor troen kan vokse.*» (Plan for samisk trosopplæring 2011: 17). Samme planverk definerer samer som et urfolk, og fastslår at urfolk globalt deler et felles tankesett for åndelighet knyttet til naturen. Dette tankesettet fremstilles som en del av en taus eller uskreven kulturkompetanse. Selv om de er rent deskriptive utsagn reflekterer de samtidig den kristne konteksten de skrives inn i. Et planverk utenfor et kristent rammeverk ville kanskje koblet nærhet til naturen mot noe annet enn den åndelige dimensjonen. Da kunne andre faktorer blitt tildelt en større rolle. For eksempel at nærhet til natur ikke nødvendigvis har noe med åndelighet å gjøre, men heller beskriver en hverdagspraksis hvor man historisk sett har vært avhengig av de ressurser som omgivelsene (naturen) tilbydde. Dette viser at rent deskriptive utsagn aldri vil være nøytrale;

at konteksten eller hvilket rammeverk det settes inn i vil ha betydning. Dette gjelder både hva avsender ønsker å sette fokus på, og hvordan mottaker oppfatter innholdet.

Plan for samisk trosopplæring bruker en del plass til læstadianismen framvekst i Sápmi, og hvordan den har formet samisk kristendomsforståelse. Den knytter også læstadianismen til nord- og lulesamiske områder, og skriver frem læstadiansk forsamlingsliv historisk sett som «åndelige samlingssteder». Planverket sier samtidig at læstadianismen ikke fikk rotfeste i sørsamiske områder, men at de fleste sørsamer har tilhørt kirka, samt frikirkelige menigheter. Ett av læringsmålene i planverket er knyttet direkte til læstadianisme, hvor barn og unge skal få kjennskap til Læstadius sitt uttrykk «Den himmelske forelder» (*Plan for samisk trosopplæring* 2011: 10). Når planverket foreslår innhold i en samisk trosopplæring blir Luthers lille katekisme trukket fram som sentral. Dette begrunnes med at den er viktig i læstadiansk tradisjon. Samlet sett vitner en slik retorikk om at læstadianismen utgjør en sentral plass i samisk trosliv, og dermed er viktig i samisk trosopplæring. Planverket har slått fast at læstadianismen formet kristendomsforståelsen i nord- og lulesamiske områder, og at sørsamisk kirkeliv i grove trekk ble en del av norsk kirkeliv, og fortsatt er det. Hva er da sørsamiske trosuttrykk? Hva er sentralt når man skal inkludere sørsamiske elementer i trosopplæringen? Dette sier ikke planverket noe om. Dersom man følger resonnementet til Asdal og Reinertsen, om at også de referansene som *ikke* er der vil være med på å plassere et dokument i en viss kontekst, så kan man fort plassere *Plan for samisk trosopplæring* i nord- og lulesamisk kontekst, samtidig som sørsamisk kontekst blir stående i en sekundær posisjon.

De fire lokale trosopplæringsplanene fra Sandnessund, Hillesøy, Kvaløy og Grønnåsen menighet har alle inkludert noe samisk i sine planverk, samt beskrivelser av demografi og geografi. Kvaløy, Sandnessund og Hillesøy er sentrert på Kvaløya, og er mer som disktriksmenigheter å regne. De beskriver sine områder som omgitt av hav, kyst og fjord, noe spredt befolkning og med relativt små barnekull, sett i forhold til at de ligger nært Tromsø sentrum. Grønnåsen er den eneste bymenigheten i undersøkelsen, og den sier i sin beskrivelse at menigheten ligger i et område som er tett befolket, og med relativt store barnekull. Det som stort sett preger de lokale trosopplæringsplanene er at de er visjonsrettet i sine utsagn, hvor fokuset ligger på «hva man som menighet ønsker å gjøre». Samisk tematikk kommer til syne når det skrives om «ivaretagelse av samisk kultur». Planene samstemmer om at dette skjer gjennom samisk liturgi og samiske salmer. Altså er det først og fremst gjennom språklige virkemidler at de ser for seg at ivaretagelsen foregår. Buk av samisk liturgi og samiske salmer finner stort sett sted under gudstjenester. I så måte er synliggjøring og bruk av samisk språk i hovedsak tilknyttet menighetenes gudstjenesteliv.

Samisk identitet fremstår i planverket som noe annerledes enn menigheten og dens vanlige trosuttrykk. Dette kommer for eksempel fram i planene til Hillesøy og Sandnessund. Når menigheten omtaler seg selv brukes ordet «vi» og «vår menighet». Ord som «de» blir brukt når samisk identitet skal beskrives. Kvaløy menighet bruker derimot setningen «vi har samiske barn og unge...». Deres språk er mer inkluderende ved at de unnlater å bruke «de» og «vi» når de beskriver menigheten. De gjør imidlertid et skille når det er snakk om inkludering av samisk språk og samisk liturgi i gudstjenestelivet. Her spesifiseres det i planen at dette bare gjøres under *utvalgte* gudstjenester. Det samiske språket har dermed en ganske liten plass i trosopplæringen, med tanke på at mye av trosopplæringen foregår utenom gudstjenestene. Grønnåsen har den planen som omtaler det samiske minst av alle de lokale planene, men de har samtidig de minst ladete utsagnene. Når menigheten skal beskrive sitt arbeid med samisk kirkeliv så gjøres det gjennom utsagnet: «Grønnåsen kirke har medlemmer og tilhørende med samisk tilhørighet». (Plan for Grønnåsen 2019: 2).

I alle planene blir samiske perspektiver trukket spesielt fram to ganger: Under tiltakene «På sporet» og «Samefolkets dag». Under andre tiltak hvor samisk er nevnt, skjer det i relasjon til at det finnes utdelingsmaterieell (kristne bøker) på samisk språk. Tiltaket «På sporet» er en pilegrimsvandring over fjellet fra Kroken og til Tromsdalen. Dette er et tiltak rettet mot ungdom. Tiltaket går ut på at ungdom skal få stille eksistensielle og åndelige spørsmål om liv og død; «Hva er meningen med livet?» Fokus er mer rettet innover. Til dette tiltaket har Sandnessund, Hillesøy og Grønnåsen koblet formålet: «Skal gis kjennskap til sentrale samiske symboler, og samiske og kvenske salmesangtradisjoner». Dette er en interessant kobling, særlig med tanke på at det ikke gis noen forklaring på hvorfor denne målsetningen knyttes til dette tiltaket.

Samiske perspektiver, natur og åndelighet blir koblet naturlig sammen i *Plan for samisk trosopplæring*. Dette har antakelig spilt en rolle når man i lokalt planarbeid har forsøkt å inkludere samiske perspektiver. Kvaløy menighet har også dette prostiltaket i sine tiltaksbeskrivelser, men de har visket bort målsetningen som tar inn samiske perspektiver, og har i tillegg tydeliggjort at det skal synges «norske salmer» under tiltaket. Det er mulig at Kvaløy menighet ikke så hvilken referanse dette tiltaket hadde til målsetningen om inkludering av samiske perspektiver. Det mest påfallende er likevel setningen om at det skal synges «norske salmer» under tiltaket.

«Samefolkets dag» er et samarbeidstiltak mellom menighetene Hillesøy, Sandnessund og Kvaløy menighet. Dette er for 12-13 åringer, og arrangeres ved Kvaløy kirke en gang i året i forbindelse med markeringen av samefolkets dag den 6. februar. Her er målsetningen å få

kjennskap til samisk levesett, verdier og virkelighetsforståelse. Tiltaket inkluderer blant annet å samles inn i en lavvo, spise bidus⁶⁷ og drive med lassokasting. I tillegg er det gudstjeneste som foregår på både nordsamisk og norsk. I de nasjonale planverkene tydeliggjøres det at lokale trosopplæringstiltak skal ta utgangspunkt i stedegen lokal kultur. Hvorvidt lavvo og lassokasting er uttrykk for stedegen kultur på Kvaløya er et tolknings spørsmål. Historisk sett vil man kunne si det, men i nåtid er det kun to familier som driver med reindrift på Kvaløya. Samisk perspektiv blir i dette tiltaket sentrert mot reindrifskulturen. Både reinsdyr og lassokasting er gjenkjennbart som samiske kulturbærere, og kan fungere som sterke identitetsmarkører, også for de som har samisk tilhørighet, men aldri selv har drevet med reindrift. Samtidig kan dette skape en forestilling om at dette er det eneste «gyldige» i samisk sammenheng. De perspektiver som ikke blir omtalt eller vist fram, blir samtidig også usynliggjort. Hvor er den kystsamiske kulturen? Har den noen identitetsmarkører som kunne fått plass som stedegent for Kvaløya?

Intervjuene av trosopplærerne avdekket at *Plan for samisk trosopplæring* ikke hadde vært nøye studert under utarbeidelsen av deres lokale trosopplæringsplaner. Den hadde heller ikke blitt sett på av noen i ettertid. Den ble oppfattet som overflødig, særlig med tanke på at den kun var et supplerende dokument. Alle ga uttrykk for at plandokumenter var noe man som trosopplærer brukte svært lite tid på. De forholdt seg til menighetens egne lokale trosopplæringsplan, fordi oppmerksomheten deres mer var rettet mot det lokale praktiske trosopplæringsarbeidet. Årsaken til at samiske perspektiver ble inkludert var ikke at det stod i den nasjonale planen, men at biskop Olav Øygard hadde vært så tydelig på at alle menigheter i Nord-Hålogaland skal inkludere og synliggjøre samiske elementer i all trosopplæring. Hans oppfordring i relasjon til samisk inkludering veide tyngre enn de krav som kom fra sentralkirkelig hold.

Øygard oppfordret i april 2017, ved et brev⁶⁸, alle menighetene i det nordligste bispedømmet til mer inkludering av samiske språk og innhold i gudstjenestelivet. Biskopen har jevnlig bispevisitaser i hele Nord-Hålogaland bispedømme. Trosopplærerne viste til bispevisitasen, hvor Øygard i visitasforedraget hadde oppfordret til inkludering av samiske perspektiver. Det antyder at biskopens tilstedeværelse i deres menighet, hvor han bruker tid på å si noe om hva han ønsker mer av, anses som viktig å prioritere. Man kan argumentere med at han formelt representerer kirken som institusjon, og at de oppfordringer han kommer med i ytterste konsekvens kommer fra kirken. Dette ligger som et premiss, eller en selvfølgelighet

---

⁶⁷ Samisk tradisjonell kjøttsuppe med reinsdyrkjøtt og grønnsaker.

⁶⁸ Se vedlegg 2.

som alle tar for gitt. Under en bispevisitas er det de mellommenneskelige relasjonene som trer mer i forgrunnen. Det at trosopplærere knytter inkludering av samiske perspektiver til bispevisitas mer enn til planverkene, tyder på at avstanden mellom planverk og det lokale kirkelivet kan oppleves som uforholdsmessig stor. I ytterste konsekvens kan det være et tegn på at nasjonale planverk er noe som ikke angår «vår menighet».

Det intervjuobjektene hadde lest om samiske perspektiver i Plan for trosopplæring fremstod veldig generelt, og lite konkret. De ga alle uttrykk for at de ønsket mer konkret kunnskap om samiske tradisjoner. Hva kan gjøres hvor? De var alle klar over at det eksisterer både lokale og regionale forskjeller i samiske tradisjoner og trosuttrykk. Samtidig ga de uttrykk for at det opplevdes som utfordrende å finne god informasjon om hva disse ulikhetene går ut på. Blant annet bruk av joik og runeemme ble adressert, og en usikkerhet om hva slags holdninger det fantes til dette; både i indre Finnmark, men også i Tromsø. Denne usikkerheten kunne føre til at samiske perspektiver ikke ble inkludert så mye som man skulle ønske.

De hadde alle et ønske om å oppleves som trygge voksenpersoner, deriblant at de kunne svare på spørsmål som omhandlet samiske temaer. Dette gjaldt i særlig grad i møte med konfirmanter, da konfirmasjonsarbeid innebar å møte konfirmantene over en lengre tidsperiode. Å vite hva man snakker om ble løftet fram som helt grunnleggende i møte med barn og unge. Alle trosopplærerne mente at de ikke kunne nok om samiske forhold til å kunne uttale seg om det samiske. Alle refleksjonene trosopplærerne hadde omkring samiske perspektiver hadde vokst fram hos dem gjennom flere års arbeid i menighetene. Det var gjennom møter med barn og unge at tankeprosessene var kommet i gang. De hadde alle en pedagogisk tilnærming hvor det relasjonelle og barnet som subjekt sto fram som det sentrale.

Brydstens modell for religiøs undervisning er interessant her for å se hvilken motivasjon som ligger bak trosopplærernes samiske trosopplæring, og trosopplæring for øvrig. Det virker som alle i undersøkelsen tilnærmer seg kirkelig undervisning fra samme ståsted: *kontekstdrevet* kontekstuell religiøs undervisning. Det som kommer fram i undersøkelsen min, er at intensjonen i de nasjonale planverk er å drive *trosdrevet* kontekstuell religiøs undervisning, men at det i praksis oftest foregår en *kontekstdrevet* kontekstuell religiøs undervisning.

Trosdrevet kontekstuell religiøs undervisning:

- a. Tro er det primære som driver fram undervisningen.
- b. Lokale forhold er sekundært i en slik forståelse.
- c. Språk og kultur forstås som verktøy som skal understøtte det kristne budskapet.
- d. For å skape relevans brukes det kulturelle identitetsmarkører (for eksempel samiske sjal i kirkerommet).

Kontekstdrevet kontekstuell religiøs undervisning:

- a. De lokale forhold er det sentrale.
- b. Det kristne budskap støtter opp om den lokale kulturen.
- c. Kulturell identitet som begrep framstår som viktig i denne tilnærmingen.
- d. Lærere må ha god kjennskap til de lokale forholdene som undervisningen skal speile.

De lokale forhold er trosopplærernes nærområde, og skal de oppleves som relevante for de som oppsøker trosopplæringen, er det viktig at trosopplærerne har kunnskap om kulturell identitet. Intervjuene viser at kunnskap om kultur, og kulturforskjeller mellom norsk og samisk kultur fremstod som viktig kunnskap i møte med barn og unge. De hadde alle et ønske om å synliggjøre og inkludere samiske perspektiver inn i sin trosopplæring i større grad enn det som var tilfellet i dag, men usikkerhet pga. manglende kompetanse hindret dem. De ønsket ikke mer informasjon i form av flere tekstlige kilder, men mer konkret kompetansebygging tilbudt av arbeidsgiver. Det ble trukket fram at prestene hadde ordninger hvor de fikk tilbud om kompetansebygging med tanke på samiske temaer, men at de som fellelrådsansatte hadde en annen økonomisk virkelighet de måtte forholde seg til. Økonomi opplevdes som å stå i veien for at deres arbeidsgiver kunne tilby kompetansebyggende tiltak. Derfor ble det opp til den enkelte trosopplærer hvor stort samisk nettverk man har, og ens frimodighet til å eventuelt spørre de som oppsøker kirken om samiske temaer.

Begge de nasjonale planverkene vektlegger at samisk identitet er knyttet til urfolksidentitet. Dette er politisk begrep, som ikke nødvendigvis mister sin gyldighet av den grunn. Men i det lokale trosopplæringsarbeidet har ikke dette noe videre betydning tyder min undersøkelse på. Ingen av trosopplærerne tok opp urfolksdimensjonen som viktig.

Både Myrvoll og Sjöberg argumenterer i sine doktoravhandlinger for at det eksisterer samiske religiøse praksiser og trosuttrykk, som både kan forstås som en del av kirkelige praksiser, og samtidig som kristne praksiser som skjer utenfor kirkelig sammenheng. Felles for Myrvoll og Sjöberg er at de begge snakker om samisk virkelighetsforståelse innenfor en kristen ramme. Den samiske virkelighetsforståelsen kommer til uttrykk gjennom hverdagspraksiser og trosliv, og mye blir overført muntlig fra generasjon til generasjon.

Forskningen på samisk kristendomspraksiser/hverdagspraksiser og trosliv, hvor den samiske stemmen får være hovedaktøren, er ikke lang. Mye av forskningen har blitt fortalt fra et utenfra-perspektiv, og tolket inn i majoritetskulturens rammer. Å oversette kulturelle uttrykk er ingen enkel oppgave, og trosopplærerne bekrefter dette. Krav som kommer fra sentralkirkelig hold, i form av planverk, oppleves som utfordrende i en lokal kontekst. Mye av samisk virkelighetsforståelse overføres i stor grad muntlig. Dette skjer i nåtid, og ikke som en avbrutt linje. Samtidig er det mye fraflytting fra tradisjonelle samiske områder, og inn til byene, som for eksempel Tromsø. Dette gjør at vi kan anta at det i Tromsø også eksisterer samiske virkelighetsforståelser, ikke isolert, men som en del av samisk kultur totalt sett. Hvor skal trosopplærerne få tak i hva dette innebærer? Slik samisk trosopplæring er lagt opp til i Tromsø i dag, så finnes det ingen strukturer innenfor kirken som støtter de i å utvikle dette arbeidet i den grad de selv ønsker det. Dette må kirken ta tak i dersom den skal løse utfordringen med manglende kulturforståelse og kompetanse innenfor samiske perspektiver blant sine ansatte.

8 Konklusjon

I denne oppgaven har jeg satt søkelys på samisk trosopplæring i Tromsø som skjer i regi av Den norske kirke. Jeg har analysert de nasjonale planverkene *Plan for trosopplæring* og *Plan for samisk trosopplæring*, samt fire lokale trosopplæringsplaner tilhørende Sandnessund, Hillesøy, Kvaløy og Grønnåsen menighet i Tromsø. Jeg har brukt Asdal og Reinertsen (2020) sin tilnærming til dokumentanalyse. Dokumenter er fra deres perspektiv både noe relasjonelt og knyttet til aktiv handling. Deres analytiske grep har laget rammeverket for dokumentanalysen. Metoden har vært å studere dokumentene som *dokumenttekster* og som *verktøyinnnganger*. Jeg har også studert lokal praksis i de fire nevnte menigheter. Det har jeg gjort gjennom å intervju tre trosopplærere tilhørende undersøkelsens menigheter. Intervjuene

dannet grunnlaget for empirien. Jeg har støttet meg til et religionssosiologisk perspektiv, hvor religiøst liv blir forstått som å være en del av kulturen. Spørsmålene jeg har besvart er:

1. Hva er innholdet i Plan for trosopplæring og Plan for samisk trosopplæring og hvordan presenteres samiske perspektiver? Med perspektiver mener jeg samisk kultur, språk, kristendomspraksiser, kristendomsforståelse og tradisjoner.
2. Hva er innholdet i de lokale menighetenes trosopplæringsplaner og hvordan presenteres samiske perspektiver? Her er blikket rettet mot det som angår samisk trosopplæring. Hva inkluderes, og hvordan er utførelsen av dette arbeidet planlagt og lagt til rette for? (tiltaksbeskrivelser).
3. Hvordan reflekterer trosopplærerne over utfordringer og muligheter i relasjon til arbeid rundt samisk trosopplæring? Hva kjennetegner møtet mellom planverk på den ene siden, og praktiske utfordringer/arbeidshverdag for trosopplærerne på den andre siden?

De nasjonale planverkene sier noe om hvilke premisser (*hvorfor*) som ligger til grunn for inkludering av samisk trosopplæring, men de sier lite om *hvordan* dette arbeidet skal gjøres lokalt. I *Plan for samisk trosopplæring* vektlegges læstadianismen, og det læstadianske forsamlingslivet får rollen som «åndelige samlingssteder». I samme planverk kobles læstadianismen til nord- og lulesamiske områder. Denne retorikken indikerer at planen er sterkere forankret i nordsamisk og lulesamisk kirkelivstradisjon. Den mangler retning mot sørsamisk kirkeliv.

Der samisk er inkludert i de lokale planverkene, er det gjennom fokus på bruk av samisk språk og da i stor grad rettet mot gudstjenestelivet. Empirien viser at de samiske perspektiver som kommer fram i de nasjonale planverkene ikke danner et godt nok grunnlag til å innarbeide samisk trosopplæring i en lokal kontekst.

Gjennomføring av samiske tiltak og inkludering av samisk innhold i trosopplæringen opplevdes som begrensende. Årsaken var manglende kompetanse om samiske forhold fra trosopplærernes side. Det var heller ikke tilbud om kompetanseheving i noen særlig grad fra arbeidsgiver. Refleksjonene fra trosopplærerne kan være indikatorer på hvilke utfordringer som finnes i menigheter hvor den samiske befolkningen er i mindretall.

9 Litteraturliste

- Asdal, K. & Reinertsen, H. (2020). *Hvordan gjøre dokumentanalyse: En praksisorientert metode*. Cappelen Damm.
- Bjørndal, G. H. (2018). *Samisk natursyn i Den norske kirkes trosopplæring: Et bidrag til en grønn didaktikk* [Masteroppgave, MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn]. MF open. <https://mfopen.mf.no/mf-xmlui/handle/11250/2588830>
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Kraft, S. E. & Natvig, R. J. (2006). Innledning. I Kraft, S. E. & Natvig, R. J. (Red.), *Metode i religionsvitenskap* (s. 7–13). Pax.
- Mikaelsson, L & Gilhus, I. S. (2001). *Nytt blick på religion: studiet av religion i dag*. Pax.
- Mittet, S. B. (2023). *Kirkelig undervisning på norsk tegnspråk: En analyse av to supplerende trosopplæringsplaner* [Masteroppgave, MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn]. MF open. <https://mfopen.mf.no/mf-xmlui/handle/11250/3060955>
- Myrvoll, M. (2010). *"Bare gudsordet duger": om kontinuitet og brudd i samisk virkelighetsforståelse* [Doktorgradsavhandling, UiT Norges arktiske universitet]. Munin. <https://munin.uit.no/handle/10037/2967>
- Runemark Brydsten, J. (2020) *Contextualising religious education - Different understandings of teaching in Sami confirmation courses* HTS Theologiese Studies/Theological Studies, 76(1): a5827 <https://hts.org.za/index.php/HTS/article/view/5827>
- Sjöberg, L. M. (2018). *Att leva i ständig välsignelse: En studie av sivdnidit som religiös praxis* [Doktorgradsavhandling, UiO Universitetet i Oslo] Duo vitenarkiv. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/64857>
- Stausberg, M. (2006). Sammenligning. I Kraft, S. E. & Natvig, R. J. (Red.), *Metode i religionsvitenskap* (s. 29–50). Pax.
- Tafjord, B. O. (2006). Refleksjonar kring refleksivitet. I Kraft, S. E. & Natvig, R. J. (Red.), *Metode i religionsvitenskap* (s. 243–259). Pax.

Den norske kirke. (1990). *Protokoll fra Kirkemøtet 1990*.

<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/sakspapir%20tidligere%20km/protokoll%20km1990.pdf>

Den norske kirke. (2007). *Protokoll fra Kirkemøtet 2007*.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km07_protokoll.pdf

Den norske kirke. (2008). *Plan for kirkemusikk*.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/planer-visjonsdokument-og-strategier/plan_for_kirkemusikk_2008.pdf

Den norske kirke. (2010). *Plan for trosopplæring i Den norske kirke: Gud gir – vi deler*.

<https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/plandokumenter/plan-for-trosopplaring/>

Den norske kirke. (2011). *Plan for samisk trosopplæring: Supplerende plan til Gud gir – vi deler, Plan for trosopplæring i Den norske kirke*.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/trosopplaring---dokumenter/plan_samisk_trosopplaring_2011_norsk.pdf

Den norske kirke. (2011). *Strategiplan for samisk kirkeliv*.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/samisk-strategiplan/strategiplan_samisk_kirkeliv_2011_norsk.pdf

Den norske kirke. (2019). *Slik styres kirken*. [https://www.kirken.no/nb-](https://www.kirken.no/nb-NO/bispedommer/Hamar/kirkevalg-2019/slik-styres-kirken/)

[NO/bispedommer/Hamar/kirkevalg-2019/slik-styres-kirken/](https://www.kirken.no/nb-NO/bispedommer/Hamar/kirkevalg-2019/slik-styres-kirken/)

Den norske kirke. (2020). *Plan for diakoni*. [https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-](https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/samfunnsansvar/diakoni/plan-for-diakoni_rev2020.pdf)

[kirken/samfunnsansvar/diakoni/plan-for-diakoni_rev2020.pdf](https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/samfunnsansvar/diakoni/plan-for-diakoni_rev2020.pdf)

Den norske kirke. (2021). *Et utfordringsbilde for Den norske kirke*.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2021/saksdokumenter/km_07_7_21_et%20utfordringsbilde%20for%20den%20norske%20kirke.pdf

- Den norske kirke. (2021). *Samhandling i en selvstendig kirke: Vedlegg 5 Historiske linjer*.
<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkelig%20organisering/dokumenter/sluttrapporten/vedlegg%205%20historiske%20linjer.pdf>
- Den norske kirke. (2023). *Høringsbrev - Ny plan for kirkelig undervisning og læring*.
https://www.kirken.no/contentassets/65e9e59315434a5eaa9cf5d8b99838d9/_%2023-00819-2%20h%C3%B8ringsbrev%20-%20ny%20plan%20for%20kirkelig%20undervisning%20og%20l%C3%A6ring%201319575_7_1.pdf.pdf
- Den norske kirke. (2023). *Høring - Ny plan for kirkelig undervisning og læring*.
<https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/hoeringer-fra-kirkeradet/hoering%20om%20ny%20plan%20for%20kirkelig%20undervisning%20og%20l%C3%A6ring/>
- Den norske kirke. (2023). *Ny plan for kirkelig undervisning og læring*.
https://www.kirken.no/contentassets/65e9e59315434a5eaa9cf5d8b99838d9/_%2023-00819-2%20plan%20for%20kirkelig%20undervisning%20og%20l%C3%A6ring%20-%20overordnet%20del%201319603_4_1.pdf
- Den norske kirke. (2023). *Om Kirkemøtet*. <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/om-kirkemotet/>
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov*. (LOV-1814-05-17). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>
- Sameloven. (1987). *Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)*. (LOV-1987-06-12-56). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56>
- Trossamfunnsloven. (2020). *Lov om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven)*. LOV-2020-04-24-31. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31>
- Nasjonalbiblioteket. (1990). *Utkast til handlingsprogram for samisk kirkeliv i den Norske kirke : forslag fra en arbeidsgruppe for samisk-kirkelige spørsmål*.
<https://www.nb.no/items/e8c8b795f929a7994246647bf1fe214f?fbclid=IwAR0pex6zUB1zSA1yES6wUxY6exlWxg-RzURmNTcqlKeirE8raEPCfs4e1gM&page=5>

Plan for trosopplæring i Grønnåsen menighet (2019)

Plan for trosopplæring i Hillesøy menighet (2021)

Plan for trosopplæring i Kvaløy menighet (2016)

Plan for trosopplæring i Sandnessund menighet (2017)

Regjeringen. (2007-2008). *St.meld. nr. 17: Staten og Den norske kirke.*

<https://www.regjeringen.no/contentassets/ee49eb5a027c49e1be7450f5f633ffe5/no/pdfs/stm200720080017000dddpdfs.pdf>

Regjeringen. (2008). *Kirkeforliket.* <https://www.regjeringen.no/no/tema/tro-og-livssyn/den-norske-kirke/innsiktsartikler/fra-statskirke-til-stat-og-kirke/kirkeforliket-2008/id446943/>

Regjeringen. (2017). *Endringer i finansiering av Den norske kirke som følge av skille mellom stat og kirke.* <https://www.regjeringen.no/no/tema/tro-og-livssyn/den-norske-kirke/innsiktsartikler/kirkens-okonomi/id2009472/>

10 Vedlegg

Vedlegg 1: NSD. Vurdering av behandling av personopplysninger

Vedlegg 2: Brev fra Nord-Hålogaland biskop. «Bruk av flere språk i gudstjenester/kirkelige handlinger.»